

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

JESUITÉ V BĚLORUSKU

bakalářská diplomová práce

BOURTSEVA VERA

Vedoucí práce: prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.

Olomouc 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala samostatně s použitím citovaných pramenů a literatury.

V Olomouci dne .....

.....

Vera Bourtseva

Rozsah práce: 134 067 znaků (včetně mezer)

Poděkování

Srdečně děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, panu profesoru PhDr. Rostislavu Šváchovi, CSc., za jeho trpělivost, ochotu, odborné vedení a cenné rady. Dále bych poděkovala faráři ňasvižského kostela Božího Těla Petru Šarkovi a faráři lučajského kostela sv. Judy Tadeáše Jevgeniji Michajlovi za spolupráci a poskytnutí informací. V neposlední řadě děkuji za podporu a inspiraci své rodině a přátelům.

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Přehled literatury	13
3 Dějiny Tovaryšstva Ježíšova	16
3.1 Jezuité v Bělorusku.....	17
3.2 Jezuité v českých zemích.....	21
4 Vzory pro jezuitské sakrální stavby	24
4.1 Řím – Kostel Il Gesù.....	24
4.2 Miláno – kostel San Fedele	25
4.3 Mnichov – Kostel sv. Michala.....	28
5 Jezuitské kostelní stavby na území Běloruska.....	31
5.1 Ňasviž – kostel Božího těla.....	31
5.2 Hrodno – katedrála sv. Františka Xaverského.....	34
5.3 Minsk – katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie.....	36
5.4 Mscislavl – kostel sv. Michala Archanděla.....	39
5.5 Lučaj – kostel sv. Judy Tadeáše	40
6 Jezuitská sakrální architektura na území Česka	43
6.1 Praha, Staré město – Kostel Nejsvětějšího Salvátora.....	43
6.2 Brno – kostel Nanebevzetí Panny Marie	45
6.3 Praha, Nové město – kostel sv. Ignáce	47
6.4 Praha, Malá Strana – kostel sv. Mikuláše.....	49
6.5 Olomouc – kostel Panny Marie Sněžné	51
7 Komparace.....	54
7.1 Porovnání běloruských jezuitských kostelů	54
7.2 Porovnání českých jezuitských kostelů	56
7.3 Komparace běloruských a českých kostelů.....	58
8 Závěr.....	61
9 Seznam použitých zdrojů	64
9.1 Literatura	64
9.2 Internetové zdroje	67
10 Seznam vyobrazení.....	69
11 Obrazové přílohy.....	75
12 Anotace.....	115

1 Úvod

V závěru renesance, v poměrně kontroverzním období, kdy katolictví se svými hodnotami a tradicemi upadalo, se objevil nový styl, který dostal název baroko a kterému bylo předurčeno v zemích křesťanského světa vládnout téměř dvě století. Místem jeho vzniku byla Itálie, či přesněji Řím. Jeho výtvarný jazyk, založený na jasných kontrastech, dynamičnosti a dekorativnosti, rychle přitáhl pozornost a setkal se s ohlasem nejen ve společnosti, ale také v katolické církvi. Styl, vyznačující se mnohostranností, složitostí a proměnlivostí svých forem, se rychle začal šířit nejen v Evropě, ale i v zahraničí, kde se dokázal přizpůsobit místním podmínkám. Mistrovsky přebíral tradice lokální kultury, získával v každé zemi nový výrazný a jedinečný charakter za různých ekonomických, politických a sociálních okolností. Právě sakrální architektura se stala tou materiálně-duchovní půdou, díky které se rozšířil.

Katolická církev přivolala nové umění s jeho estetickou koncepcí jako mocnou zbraň v boji proti reformačním myšlenkám, které bujely v tehdejší společnosti. Současně, v roce 1534, založil sv. Ignác z Loyoly nový řeholnický řád Tovaryšstvo Ježíšovo s cílem podpořit papeže a katolictví v dlouhém a krutém boji s četnými protestantskými herezemi. Jezuitský řád měl ve svém arzenálu velké množství duchovně-vzdělávacích nástrojů, přičemž jedním z nich bylo právě sakrální umění. Vznešená duchovnost nového umění měla nasměrovat ztracené věřící k jediné skutečné víře, katolické.

V roce 1584 se ve Věčném městě objevil další kostel. Byl to mateřský chrám jezuitů Il Gesù, postavený učedníky Michelangela Buonarrotiho, Giacomem Barozzim da Vignolou a Giacomem della Portou. Kostel se stal ztělesněním naděje katolické víry na její obrození. Kostel v té době vyvolal velký ohlas, protože změnil pojetí vnitřního prostoru katolického chrámu, který měl spolu s malířskou a sochařskou výzdobou ukázat věřícím veškerou duchovní sílu církve. Právě Il Gesù se svými architektonicko-výtvarnými kánony stal vzorem pro stavbu dalších katolických kostelů.

S podporou papeže a bohatých magnátských rodin vliv jezuitského řádu vzrostl a řád rychle získal následovníky. Jeho moc se projevila především v Evropě, kde na mnoha místech triumfálně porazil protestanty. Spolu s ním se šířilo také barokní umění, které bylo jezuitskému řádu v jeho misi aktivně nápomocno.

Bělorusko, které bylo v té době součástí Litevského velkovévodství, se stalo jednou z prvních zemí, které se zapojily do vývoje a šíření nového stylu, a to navzdory skutečnosti, že většina obyvatelstva byla pravoslavného vyznání. Důležitým aspektem pro prosazení protireformace a s ní i vlivu jezuitů se staly Lublinská (1569) a Brestská unie (1596), které potlačovaly pravoslaví a pomáhaly posilovat vazby s katolickými zeměmi, především s Itálií

a Římem, kde se nacházelo sídlo jezuitského řádu a jeho generála. Díky Mikulášovi Radziwiłłovi Sirotkovi se v Ňasviži objevil první barokní kostel Božího Těla, který se stal výchozím bodem pro další rozšiřování tohoto směru na našem území. Během příštích téměř dvou století jezuité stavěli své koleje a kostely v mnoha městech, ale dodnes se dochovaly pouze zmíněný Ňasvižský kostel, dále katedrála sv. Františka Xaverského v Hrodnu, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie v Minsku, kostel Archanděla Michala v Mscislavli a kostel sv. Judy Tadeáše v Lučaji.

V Českém království aktivní expanze katolicismu a příchod jezuitů začaly po bitvě na Bílé hoře 8. listopadu 1620, když se dostal k moci císař Ferdinand II., zástupce habsburské dynastie. Po vydání nových ústav, tzv. Obnovených zřízení zemských, v letech 1627–1628 se katolictví stalo jediným možným vyznáním. Nehledě na těžkou politickou a náboženskou situaci, s aktivní podporou panovníka a bohatých a vlivných šlechtických rodů, podporujících Habsburky, jezuité prospívali a aktivně budovali svou síť kostelů, kolejí a seminářů po celé zemi. Mezi nejznámější stavby patří kostel Nejsvětějšího Salvátora, kostel sv. Ignáce, malostranský kostel sv. Mikuláše v Praze, kostel Nanebevzetí Panny Marie v Brně a kostel Panny Marie Sněžné v Olomouci.

Hlavním cílem předkládané práce je komparace výše zmíněných sakrálních staveb běloruských a českých jezuitů. Podíváme se na historické okolnosti příchodu jezuitského řádu na běloruské území a do českých zemí; jak se díky němu šířilo katolictví a baroko. Seznámíme se s jezuitskou architekturou na území Polsko-litevské unie, jejíž součástí tehdy bylo dnešní Bělorusko, a v Českém království. Uvidíme, jakou roli případného vzoru pro jezuitské sakrální stavby sehrály římský kostel Il Gesù a mnichovský kostel sv. Michala, důležitý pro středoevropskou architekturu 17. a 18. století. Určíme podobné a odlišné rysy jezuitských kostelů na území Běloruska a Českého království. Práce by tak měla přispět k výzkumu jezuitské kultury barokní doby a nastínit východiska pro další bádání.

2 Přehled literatury

V této kapitole zmíním zásadní literaturu, která se věnuje působení jezuitského řádu v Českém království a v Polsko-litevské unii, jejíž součástí bylo dnešní Bělorusko. Také se zaměřím na publikace zabývající se historií vzniku a popisem jednotlivých jezuitských kostelních staveb na těchto územích.

Prvním důležitým zdrojem informací je dílo Johanna Gubera *Jezuité: Jejich dějiny, výuka, organizace a praxe v oblasti veřejného života, politiky a náboženství*, publikované v roce 1898. Dílo se zabývá nejen misionářskou, pedagogickou, ale také stavební činností jezuitů. Jedna z kapitol popisuje situaci v Polsku a Rusku.¹ Kniha Heinricha Boehmera *Dějiny jezuitského řádu*, poprvé vydaná v Německu roce 1914 a dostupná v ruském překladu z roku 2012, poskytuje poznatky o založení jezuitského řádu, jeho šíření v Evropě včetně Polska, Litvy a Ruska, a poznatky o jeho činnosti na těchto územích.²

Ivana Čornejová přispívá svou zásadní prací *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách* z roku 1995, která se věnuje tematice jezuitského řádu v Česku.³ V roce 2010 vyšel dvousvazkový sborník příspěvků z konference *Bohemia Jesuitica 1556–2006* při příležitosti oslav 450 let působení Tovaryšstva Ježíšova v českých zemích, který zahrnuje rovněž kapitolu o výtvarném umění.⁴

V knize *Distance points: Essays in Theory and Renaissance Art and Architecture* z roku 1991 podává James Sloss Ackerman výklad o římském kostele Il Gesù, jeho vzniku a jeho vlivu na architekturu.⁵ Stefano Della Torre a Richard Schofield sepsali velkou monografii s názvem *Pellegrino Tibaldi Architetto e Il S. Fedele di Milano* v roce 1994. Kniha zprostředkuje informace o stavbě milánského kostela, jeho architektovi a také detailně popisuje jeho interiér a exteriér.⁶ Publikace Bernharda Paala SJ *Jesuitenkirche St. Michael in München* vydaná roku 2014 nabízí celkový přehled o stavbě mnichovské svatyně a její architektuře.⁷

První důležitou publikací, jejíž jednotlivé kapitoly rozebírají aspekty doby a vývoje architektury od druhé poloviny 16. až do konce 18. století, je druhý díl šestisvazkového vydání *Dějin běloruského umění* z roku 1988 od editora Šerheje Marceleva.⁸ Anatol Vojnau vydal

---

¹ Иоганн Губер, *Иезуиты: Их история, учение, организация и практическая деятельность в сфере общественной жизни, политики и религии*, Санкт-Петербург 1898.

² Генрих Бёмер, *История ордена иезуитов*, Москва 2012.

³ Ivana Čornejová, *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*, Praha 1995.

⁴ Petronilla Cemus (ed.), *Bohemia Jesuitica 1556–2006*, Praha 2010.

⁵ James Sloss Ackerman, *The Gesù in the Light of Contemporary Church Design*, in: Ackerman (ed.), *Distance points: Essays in Theory and Renaissance Art and Architecture*, Cambridge 1991, s. 417–446.

⁶ Stefano Della Torre – Richard Schofield, *Pellegrino Tibaldi architetto e Il San Fedele di Milano*, Como 1994.

⁷ Bernhard Paal SJ, *Jesuitenkirche St. Michael in München*, Regensburg 2014.

⁸ Сяргей Марцэлеў (гал. рэд.), *Гісторыя беларускага мастацтва, 2. том, Другая палова XVI – канец XVIII*

v roce 1993 encyklopedii *Architektura Běloruska*, která zmiňuje více než 1200 hesel zasvěcených nejlepším památkám běloruské architektury od pravěku do dnešních dnů. U každé z nich je uveden stručný popis.⁹

Stěžejním dílem pro výzkum jezuitských chrámů v Polsko-litevské unii je pětisvazkový sborník *Budowle jezuickie w Polsce* od jezuity a historika umění Jerzy Paszendy SJ, který detailně popisuje stavební i historický vývoj kostelů a jejich výzdobu díky tomu, že měl možnost pracovat v jezuitském archivu v Římě. Pro nás jsou zásadními první¹⁰ a pátý¹¹ díl. Knihy jsou doplněny fotografiemi a půdorysy staveb.

V roce 2001 vyšla publikace od Tamary Gabrus, *Kamenné chorály: Sakrální architektura běloruského baroka*, ve které autorka důkladně definuje etapy vývoje uměleckého stylu baroka v Bělorusku. Za pozornost stojí dvě kapitoly, které se vztahují ke kostelu Božího těla a k našemu jezuitskému baroku a které provázejí fotografie a plány.¹² Další, kdo se věnuje barokní architektuře v Bělorusku, je Viktor Šmatov. Roku 2001 sepsal dílo *Baroko v běloruské kultuře a umění*, které popisuje rozšíření baroka v běloruské architektuře a pojednává také o malbě a kresbě na konci 16. až 18. století. Autor se snaží pochopit problém formování baroka v běloruském umění, západoevropský a východoslovanský kontext, místní stylistické rysy.¹³ Mezi dalšími autory vyniká Anatol Kulagin se svou encyklopedií *Katolické chrámy Běloruska* z roku 2008, ve které najdeme stavebně-historický vývoj kostelních staveb.¹⁴

Velký znalec barokní architektury Pavel Vlček editoval několik děl rozsáhlé a podrobně zpracované encyklopedie *Umělecké památky Prahy*, věnované Starému Město s Josefovem, Novému Městu s Vyšehradem a Malé Straně. Sám editor sepsal heslo zaměřující se na kostel sv. Salvátora v Klementinu.¹⁵ Václav Vančura podává stručný výklad o historii kostela sv. Ignáce a popisuje jej.¹⁶ Dále se také podílel s Milanem Pavlíkem na pasáži o malostranském kostele sv. Mikuláše.¹⁷ Všechna hesla doprovázejí fotografie a stavební plány. Mezi další počiny editora Pavla Vlčka se řadí kniha napsaná ve spolupráci s Ester Havlovou, *Praha 1610–1700: Kapitoly o architektuře raného baroka* z roku 1998, která zkoumá barokní

ст., Мінск 1988.

⁹ Анатоль Воінаў (рэд.), *Архітэктура Беларусі*, Мінск 1993.

¹⁰ Jerzy Paszenda SJ, *Budowle jezuickie w Polsce Tom 1*, Krakow 1999.

¹¹ Jerzy Paszenda SJ, *Budowle jezuickie w Polsce Tom 5*, Krakow 2013.

¹² Тамара Габрусь, *Мураванья харалы: Сакральная архітэктура беларускага барока*, Мінск 2001.

¹³ Віктар Шматаў, *Барока ў беларускай культуры і мастацтве*, Мінск 2001.

¹⁴ Анатоль Кулагін, *Каталіцкія храмы Беларусі*, Мінск 2008.

¹⁵ Pavel Vlček, Kostel sv. Salvátora v Klementinu, in: Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha 1996, s. 109–114.

¹⁶ Václav Vančura, Kostel sv. Ignáce, in: Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad*, Praha 1998, s. 98–105.

¹⁷ Milan Pavlík – Václav Vančura, Kostel sv. Mikuláše s věží čp. 556/III, in: Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy. Malá Strana*, Praha 1999, s. 91–100.

památky včetně kostelů hlavního města Prahy.¹⁸ Kniha z roku 2009, *Velké dějiny zemí Koruny české – Architektura*, editora Petra Kratochvila nastiňuje vývoj hlavních architektonických proudů na českém území. Nejdůležitějším zdrojem poznatků o barokní architektuře je hlava pátá 1620–1780 od historika umění a architektury Rostislava Šváchy, která se soustředila na rozvoj jednotlivých etap tohoto umělecko-kulturního směru a nabídla podrobný popis významných jezuitských kostelů.¹⁹

V roce 2010 vyšla publikace u příležitosti výstavy Olomoucké baroko – výtvarná kultura 1620–1780 v Muzeu umění Olomouc. Přispěli do ní Rostislav Švácha s kapitolou Architektura baroka v Olomouci²⁰ a Martin Pavlíček s heslem Jezuitský kostel Panny Marie Sněžné²¹. Pavlíček je také autorem pasáží o barokní architektuře v monografii *Dějiny Olomouce I* z roku 2009.²²

Jan Bažant a Nina Bažantová vydali v roce 2011 monografii věnovanou kostelu sv. Mikuláše na Malé Straně. Mapuje historii jeho výstavby a podrobný popis interiéru a exteriéru.²³ V roce 2015 Pavel Vlček publikoval knihu o jednom z nejvýznamnějších stavitelů raného baroka, Carlu Luragovi, a jeho nejobdivovanějších stavbách.²⁴

Detailní informace o stavbě a vnitřní výzdobě brněnského kostela Nanebevzetí Panny Marie zprostředkují Michaela Šeferisová Loudová a Jiří Kroupa v kapitole Kláštery ve městě II (severní část) v edici *Dějiny Brna 7* z roku 2015, která nabízí půdorysný plán a fotografie.²⁵

---

¹⁸ Pavel Vlček – Ester Havlová, *Praha 1610–1700: Kapitoly o architektuře raného baroka*, Praha 1998.

¹⁹ Rostislav Švácha, Hlava pátá 1620–1780, in: Petr Kratochvíl (ed.), *Velké dějiny zemí Koruny české – Architektura*, Praha 2009, s. 389–521.

²⁰ Rostislav Švácha, Architektura baroka v Olomouci, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko, výtvarná kultura let 1620–1780 II, katalog*, Olomouc 2010, s. 27–47.

²¹ Martin Pavlíček, Jezuitský kostel Panny Marie Sněžné, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko, výtvarná kultura let 1620–1780 II, katalog*, Olomouc 2010, s. 81–84.

²² Martin Pavlíček, Barokní architektura, in: Jindřich Schulz (red.), *Dějiny Olomouce I*, Olomouc 2009, s. 430–445.

²³ Jan Bažant – Nina Bažantová, *Sv. Mikuláš na Malé Straně. Největší barokní chrám v Praze*, Praha 2011.

²⁴ Pavel Vlček, *Slavné stavby rodiny Luragů v Čechách*, Praha 2015.

²⁵ Michaela Šeferisová Loudová – Jiří Kroupa, Kláštery ve městě II (severní část), in: Jiří Kroupa (ed.), *Dějiny Brna 7*, Brno 2015, s. 403–474.

3 Dějiny Tovaryšstva Ježíšova

Tovaryšstvo Ježíšovo je jedním z největších a nejvýznamnějších řeholnických řádů římskokatolické církve. Mělo velký vliv a dosáhlo značné moci nejenom na náboženském poli, ale i na poli politickém. Tuto moc se mu podařilo udržet během více než dvou století.

Řád založil Ignác z Loyoly (1491–1556), původně Iñigo. Byl šlechtického původu a jeho rodina měla úzké styky s královským rodem. Jako mladík sloužil u dvora, kde se stal důstojníkem a zúčastnil se válek proti Francii. Při obraně města Pamplona utrpěl těžké zranění a během dlouhodobého léčení se aktivně věnoval četbě náboženské literatury, která na něj natolik zapůsobila, že se rozhodl skončit s dosavadním způsobem svého života a sloužit Bohu.²⁶

15. srpna roku 1534 v kapli sv. Denise na Montmartru Ignác a jeho druzi složili slib čistoty a chudoby. Prohlásili, že se vzdají veškerého svého majetku, s výjimkou peněz potřebných na cestu do Svaté země, aby tam působili jako misionáři mezi muslimy. Jejich plány se však neuskutečnily.

V tu dobu se papež Pavel III. chystal uzavřít spojenectví s císařem Karlem V. a Benátskou republikou, aby uspořádali tažení proti Turkům.²⁷ Poté se Ignácovi druzi věnovali kázání v několika městech v Benátsku, než Ignác na počátku roku 1537 odjel do Říma a dal své společnosti jméno, pod kterým existuje i v současnosti, „*Tovaryšstvo Ježíšovo*“. V létě roku 1539 Ignác předložil návrh statusů své řeholnické společnosti papežské kurii, ta však odmítla umožnit vznik nového řádu a teprve po roce dala svůj souhlas, a to s podmínkou, že počet členů nebude více než šedesát. S tímto omezením, zrušeným v roce 1543, papež Pavel III. stvrdil bulou *Regimini militantis Ecclesiae* z 27. září 1540 vznik nového řádu. Sám Ignác z Loyoly byl jednohlasně zvolen za prvního generála 22. dubna roku 1541.²⁸

Tato společnost vznikla v době, kdy téměř celou Evropu postihla vlna reformace. Hlavním úkolem Tovaryšstva Ježíšova byl návrat poddaných do lůna katolické církve. K dosažení tohoto cíle měli jezuité – jak se nový řád zjednodušeně nazýval – vyvinutou taktiku a dobře promyšlenou strategii, které se staly základem rychlého rozšíření jejich vlivu daleko za hranice Evropy. Řád se věnoval školnímu vzdělání mládeže, což mu pomáhalo zajistit sympatie mladší generace. Jezuité museli vychovávat děti podle křesťanského učení, museli jim vštípit desatero Božích přikázání a symboly víry, aby děti myslely a žily podle učení církve.²⁹

²⁶ Petr Čornej (ed.), *Dějiny evropské civilizace I.*, Praha 1995, s. 317.

²⁷ Viz Бөмер (pozn. 2), c. 32–33.

²⁸ Viz Бөмер (pozn. 2), c. 34–35.

²⁹ Viz Бөмер (pozn.2), c. 36–37.

Nejjednodušší přístup k duším dospělých jezuité mohli najít jako kněží. Bylo nutné lidem vštípit přání vyzpovídat se, protože na mnoha místech lidé upustili od zvyku zpovídat se. Jezuita se nikdy nesměl vzdát útěchy těch, kteří k němu přicházeli. Na ostatní se dalo zapůsobit pomocí kázání, protože to bylo vždy nejbližší a nejvhodnější cestou k srdcím lidí. Naopak na široké masy působila církevní charita. Proto jezuita vynikal svým západem v činech lásky k bližnímu.³⁰

Společnost byla vždy misionářským řádem. Považovala misie za jeden ze svých hlavních úkolů, a to jak vnitřních, tak zahraničních. Jezuité organizovali misionářská působiště, zakládali všude, kde to bylo možné, své instituce a kostely, umožňovali vstup do řádu zástupcům jiných konfesí a zvyšovali tak počet svých následovníků.³¹

Nejprve zbožný studentský spolek se postupně proměňoval v kongregaci kněží. Nakonec se v roce 1544 stal katolickým vzdělávacím a militantním protireformačním řádem. Tovaryšstvo Ježíšovo existovalo do 21. července roku 1773, kdy papež Kliment XIV. podepsal známé breve *Dominus ac redemptor noster* a zrušil jezuitský řád.³²

3.1 Jezuité v Bělorusku

V době, kdy vznikl jezuitský řád, území dnešního Běloruska patřilo Litevskému velkoknížectví s hlavním městem Vilno [1]. Toto velkoknížectví existovalo od 13. století do roku 1795.

Nejdůležitějším mezníkem se stal 1. červenec roku 1569, kdy byla uzavřena Lublinská unie, v jejímž rámci se sjednotily dva státy, Polské království a Litevské velkoknížectví, do jedné federace pod názvem Polsko-litevská unie, s jediným panovníkem, sněmem a politikou. Hlavním důvodem uzavření nové unie byla komplikovaná zahraničněpolitická situace Litevského velkoknížectví [2]. To bylo oslabeno neustávající Livonskou válkou (1558–1583) s Ruskem o území Livonsko, jehož poloha byla strategicky důležitá kvůli přístupu k Baltskému moři. Vojenské operace započal ruský stát. Jeho vojákům se podařilo rychle se zmocnit největších měst Narvy a Dorpatu (nyní Tartu) a vyvstala hrozba obsazení největších přístavů v Pobaltí, Revelu (nyní Tallinn) a Rigy. Velmistr Livonského řádu neměl jinou možnost, než se obrátit na Litevské velkoknížectví. V důsledku smlouvy přestal existovat Livonský řád jako duchovní rytířská organizace. Na jeho území vznikly sekulární státy v čele s vévodou, které společně s Rigou vstoupily do vlády Litevského velkoknížectví. Zikmund II. August (1548–1572), velkokníže litevský a polský král, požádal ruského cara Ivana IV.

---

³⁰ Viz Бёмep (pozn.2), c. 36.

³¹ Viz Бёмep (pozn.2), c. 109–119.

³² Viz Бёмep (pozn.2), c. 47.

Hrozného, aby odsunul svá vojska z Livonska, což se stalo důvodem úderu na velkovévodství. Těžká válka, komplikovaná vnitřními rozpory, donutila Litevské velkoknížectví hledat spojence. Velkoknížectví se tak muselo obrátit na svého dlouholetého souseda s prosbou o vojenskou a finanční pomoc. Polsko na tom mělo svůj ekonomický a politický zájem. Litevská šlechta, která byla základem vojsk, se snažila ovlivňovat politický život v zemi a získat stejná práva jako šlechta polská. Tento krok znamenal nejenom pronikání polských magnátů a šlechty do Litvy a nabytí nových teritorií a funkcí. Spolu s nimi též katolická církev upevňovala své pozice a otevřela horizonty pro šíření svého vlivu dále na východ, kde většinou panovalo pravoslaví.³³

Reformace tehdy triumfálně kráčela po Litevském velkoknížectví a Polském království, hlavně kvůli těžké krizi, kterou zde katolická církev prožívala, jako všude v Evropě. Reformační hnutí, které v padesátých letech zaznamenalo v Polsku velké pokroky, donutilo papeže věnovat větší pozornost náboženské problematice v těchto zemích a přijmout opatření, která zabrání šíření nových učení. Od roku 1555 přicházeli do Polska apoštolští nunciové, jejichž povinnosti zahrnovaly dozor nad činností místního katolického duchovenstva a vedení boje proti protestantismu. Nunciové sledovali síly katolicismu a protestantismu, volili prostředky boje proti reformaci a vyhodnocovali je, každý krok byl učiněn promyšleně a cíleně. Za takových podmínek tato práce brzy začala přinášet své ovoce, zejména proto, že reformační hnutí v Polsku nezapustilo hluboké kořeny.³⁴

V Litevském velkoknížectví se však dál šířila propaganda protestantismu, nad nímž držel ochrannou ruku Zikmund II. August. Za jeho vlády pronikal protestantismus do litevských zemí alarmujícím tempem, především ve formě kalvinismu. Zástupci slavné polsko-litevské rodiny Radziwiłłů, nejbohatších magnátů knížectví, se v té době stali jeho horlivými stoupenci. V čele tohoto rodu stál Mikuláš Radziwiłł Černý, který obyvatele města i venkova nutil přijmout novou víru, a dokonce nutil katolické kněze konvertovat ke kalvinismu. Katolicismus zvolil jiné metody pro svou ofenzívu, zcela mírové, ale pečlivě promyšlené a podstatné. Jezuité se stali ráznou silou protireformace v Polsku a Litvě. Jejich vliv uvnitř katolické církve se stal enormním, i když se snažili držet ve stínu. Na jejich činnost příznivě působila právě Lublinská unie.³⁵

V roce 1565 se objevují v Polsku první jezuité na naléhání kardinála Stanislava Hozjusze (1504–1579), který do nich vkládal velké naděje v boji proti šíření reformace. Řád

³³ Василий Воронин – Анастасия Скепьян (edd.), *История Беларуси XVI-XVIII века*, Минск 2017, с. 48–59.

³⁴ Николай Любович, *К истории иезуитов в литовско-русских землях в XVI в.*, Варшава 1888, с. 4.

³⁵ Владислав Петрушко, *Иезуиты в Речи Посполитой (начало)*, <http://www.taday.ru/text/32984.html>, vyhledáno 15.02.2019.

se okamžitě zapojil do misionářské práce. Na kardinálovo přání vznikla jezuitská kolej v Braunsbergu (nyní Braniewo) a brzy nato v Pułtusku. Jezuité v zemi rychle expandovali. Založili několik kolejí, do kterých postupně začala odcházet polská mládež, především šlechtická.³⁶

Jezuitský řád přišel do Litevského velkovévodství v roce 1569 a v roce 1570 už otevřel svou první školu ve Vilnu.³⁷ Za Štěpána Báthoryho (1533–1586) ztratila reformace poslední šanci na úspěch a pro jezuitu začínají zlaté dny. Král nebyl příznivcem násilí v náboženských záležitostech, ale podlehl vlivu jezuitů a podporoval je všemi prostředky.³⁸ Jako katolík, a navíc velmi zbožný, neměl žádný zvláštní důvod, aby jim nebyl nakloněn. Báthory byl člověkem s obrovskými plány, energický, podnikavý, a když našel tyto rysy v jezuitech, tak jim nemohl odmítnout záštitu. Navíc v nich viděl věrné spojence a pomocníky ve svém díle. Napomáhali mu ze všech sil, aby posílil a upevnil dobytá ruská území pro Polsko-litevskou unii.³⁹ V roce 1585 měli jezuité už 2 000 členů, kteří vyučovali mladé lidi v 50 luxusních kolejích.⁴⁰

Zikmund III. Vasa (1587–1632), upřímný katolík, pokračoval v politice ochrany zájmů katolické církve, kterou inicioval Báthory. Zikmund se dostal pod silný vliv jezuitů, kteří vytlačili všechny patrioty z královské rady, přinutili krále sloužit církvi na úkor zájmů Polsko-litevské unie a ovládali tak zemi během jeho dlouhé vlády.⁴¹

Členové řádu si zachovali moc i po jeho smrti, i když jeho syn Vladislav IV. Vasa (1595–1648), pobouřený jejich zasahováním do politických záležitostí, je odstranil ze svého dvora a snažil se je zbavit výchovy mladých lidí. Nedokázal však jejich moc zlomit. Jeho bratr Jan Kazimír II. Vasa (1609–1672), který po něm nastoupil na trůn, byl sám jezuitou a kardinálem.⁴²

Ve své činnosti přikládali jezuité velkou váhu kázání, přesvědčování, povzbuzování ke konverzi ke katolicismu. Jednou z významných osobností protireformace v unii byl nadaný kazatel Petr Skarga (1536–1612), který měl velký vliv jako zpovědník krále Zikmunda III. Vasy. Zakládal jezuitské koleje v Polocku, Rize, Vilnu a vyučoval tam. Stal se prvním rektorem vilenské jezuitské akademie. Osobně přesvědčil kalvinisty a pravoslavné z knížecích a magnátských rodin, aby přijali katolicismus. Byl to právě on, kdo zformuloval základní principy Brestské unie v roce 1596.⁴³

---

³⁶ Viz Губер (pozn. 1), s. 105.

³⁷ Viz Любович (pozn. 34), s. 5.

³⁸ Viz Губер (pozn. 1), s. 105.

³⁹ Viz Любович (pozn. 34), s. 11.

⁴⁰ Viz Губер (pozn. 1), s. 106.

⁴¹ Ibidem

⁴² Ibidem

⁴³ Viz Воронин – Скепьян (pozn.33), s. 91–99.

Skarga se domníval, že náboženská unie katolicismu a pravoslaví – uniatismus – umožní společně bojovat proti protestantům a pomůže překonat nepřátelství mezi katolíky a pravoslavnými. Pravoslavná církev chtěla dosáhnout rovnosti s katolickou a získat místa ve sněmu. Katolická církev zase měla v úmyslu zvítězit nad pravoslavím a rozšířit svůj vliv. Pravoslavná církev v Polsko-litevské unii oficiálně přestala existovat a její majetek a farnosti přecházely do uniatské církve. Mírovému vývoji událostí však zabránily násilné metody, které začali používat uniatští biskupové. Pravoslavní farníci a kněží začali být k přijetí unie nuceni. Postavení pravoslavných v zemi se neustále zhoršovalo, měli stále méně politického vlivu. Aby se snížilo napětí ve společnosti, v roce 1633 Vladislav IV. Vasa oznámil obnovení pravoslavné církve v Polsko-litevské unii. Byly znovu vytvořeny čtyři diecéze v čele s metropolitou kyjevským. Ve výsledku v zemi nenastal žádný náboženský mír. Místo sjednocení dvou vyznání na území Polsko-litevské unie se objevilo další a v této roztržité situaci katolicismus pomocí jezuitského řádu začal provádět své akce ještě aktivněji.⁴⁴

Roku 1627 čítal roční příjem řádu 400.000 zlotých, což byla v tehdejší měřítku obrovská částka. Chamtivost jezuitů dosáhla takové míry, že v roce 1679 udělil král Jan III. Sobieski (1627–1696) generálovi řádu napomenutí.⁴⁵

S cílem zachovat svou moc vládnoucí kruhy věnovaly velké finanční prostředky na udržování a posilování katolické církve. Důležitou roli v tom hrála stavba kostelů, klášterů, kolejí, seminářů a škol. Týkalo se to i území dnešního Běloruska. Nej hustší síť institucí byla vytvořena jezuity. Jejich opěrné body tvořily koleje, rezidence a misie. Koleje a rezidence se nacházely pouze ve městech, misie se rozmísťovaly převážně v městečkách a vesnicích. Každé koleji bylo podřízeno několik misionářských působišť. V době svého vlivu jezuité vytvořili 153 opěrných bodů v celé unii, z nichž 91 sídlilo v Bělorusku.⁴⁶

V roce 1772 se odehrálo první dělení „*Republiky obou národů*“, během kterého se součástí ruského impéria stala území dnešní Litvy, východního Polska a běloruských zemí s takovými městy jako Polock, Mscislavl a Vitebsk [3]. V důsledku druhého a třetího dělení v letech 1793 a 1795 už patřilo celé území dnešního Běloruska ruské říši [4–5]. Jezuité zde přitom pokračovali v aktivní činnosti i po zrušení svého řádu roku 1773. Dostali se totiž pod nadvládu Kateřiny II. Veliké, která jim nejenže prokázala toleranci, ale také je ochraňovala, navzdory jejich aktivní náboženské propagandě. Vliv jezuitů dosáhl svého zenitu za císaře Pavla I. Ruského a jeho ministra Golicyna. Ti pozvali katolickou církev do hlavního města Petrohradu, kde jezuité otevřeli školu a seminář. Se souhlasem soudu pak zvýšili počet

---

⁴⁴ Ibidem

⁴⁵ Viz Губер (pozn. 1), с. 106.

⁴⁶ Яков Мараш, *Католическая церковь в истории Беларуси*, Минск 1981, с. 3–4.

svých institucí a nakonec zcela ovládli římskokatolickou církev v Rusku. Papež Pius VII. pak umožnil vytvořit společnost v Rusku pod názvem Tovaryšstvo Ježíšovo a otevírat školy.⁴⁷

Za Alexandra I. Ruského se jezuité rozšířili po celém Rusku, včetně Sibíře. Jejich agitace, obrácená především na vysoce postavené osoby, začala znepokojovat představitele pravoslavné církve. Car Alexander I. jezuitu neměl rád, jenom je toleroval. Jejich osud v Rusku byl však neodvolatelně zpečetěn. V roce 1816 byli vypovězeni z Moskvy a Petrohradu a v roce 1820 z celé ruské říše, kam patřilo i Bělorusko.⁴⁸

3.2 Jezuité v českých zemích

V druhé polovině 16. století byl stav katolického vyznání v Království českém stejně neutěšený jako všude ve střední a západní Evropě, kde se rychle rozvíjely reformační směry. V Čechách měla po husitských válkách převahu kališnická církev, která však nikdy zcela nepotlačila katolicismus. Mnohé fary existovaly nerušeně díky podpoře katolických patronů, některé kláštery však živořily.⁴⁹ Projevem krize českého katolicismu byl dlouho neobsazený stolec pražského arcibiskupa, než se této funkce ujal po století a půl, v roce 1561, Antonín Brus z Mohelnice.⁵⁰ V takových podmínkách se musela dvě protikladná vyznání dobře snášet. Na Moravě byla pozice katolicismu mnohem příznivější. Počet příslušníků římské církve byl daleko vyšší než v Čechách, správní systém olomouckého biskupství nebyl vážně zasažen. Ani Slezsko příliš nepodlehlo husitskému vlivu, proto zde katolické vyznání převládalo až do nástupu reformace.⁵¹

O příchodu Tovaryšstva Ježíšova usilovala už od roku 1554 česká katolická strana v čele s příštím arcibiskupem Antonínem Brusem z Mohelnice. Poslala dopis Ignáci z Loyoly s žádostí o vyslání představitelů řádu do Čech. V říjnu téhož roku se obrátil na řádového generála český král Ferdinand I. (1503–1564) se stejnou prosbou. Tovaryšstvo a generál měli zájem o rozšíření svého působení, proto do Čech vyslali emisara Petra Canisia, který musel prozkoumat náboženskou situaci uvnitř zemí a možnosti založení nového působiště. Canisius vyhledal pro první sídlo jezuitů nejvhodnější místo, jímž byl starobylý dominikánský areál u sv. Klimenta proti Karlovu mostu.⁵²

Na území tehdejšího Českého království, konkrétně do hlavního města Prahy, dorazilo prvních dvanáct jezuitů 21. dubna roku 1556.⁵³ Jejich příchod v tak neklidné době se považuje

---

⁴⁷ Viz Győber (pozn. 1), c. 109.

⁴⁸ Viz Győber (pozn. 1), c. 110.

⁴⁹ Viz Čornejová (pozn. 3), s. 28.

⁵⁰ Viz Cemus (pozn. 4), s. 166.

⁵¹ Viz Cemus (pozn. 4), s. 202.

⁵² Viz Čornejová (pozn. 3), s. 32–36.

⁵³ Viz Čornejová (pozn. 3), s. 27.

za vážný mezník v obrození českého katolicismu.⁵⁴

Svatoklimentská kolej se stala první jezuitskou kolejí v zemích Koruny české. Vyučování v ní započalo 8. července roku 1556, těsně před úmrtím Ignáce z Loyoly 31. července téhož roku. Během jednoho měsíce přijala kolej více než sto studentů.⁵⁵

V roce 1618 byli jezuité vypuzeni z Čech.⁵⁶ Po vítězství Ferdinanda II., který byl bigotně zbožný a měl v úmyslu přivést ztracené obyvatelstvo do lůna pravé církve, se členové řádu vrátili zpátky a obnovili své školy při kolejích. Klementinští jezuité se objevili v Praze 22. listopadu roku 1620.⁵⁷

Dalším podstatným mezníkem v dějinách českého katolicismu byla bitva na Bílé hoře, která se odehrála 8. listopadu roku 1620 v blízkosti Prahy a znamenala pro obyvatele českých zemí zásadní obrat v politickém a náboženském životě. Pro české řeholní řády nastal rozkvět díky podpoře Habsburků. Tato změna příznivě ovlivnila i činnost Tovaryšstva Ježíšova. Tak vznikla v roce 1623 samostatná česká provincie řádu, do té doby patřili čeští jezuité k provincii rakouské. V předbělohorském období se řád v zemi usazoval relativně rychle, čemuž nasvědčuje založení koleje v Olomouci roku 1566 a noviciátu v Brně roku 1572. Ve dvou desetiletích po Bílé hoře se jejich aktivita rozběhla výrazněji. Tento fakt potvrzuje rozsáhlá síť jezuitských působišť, složených z kostelů, kolejí, škol a rezidencí a založených ve významných centrech skoro všech regionů Čech, Moravy a Slezska. V době zrušení jezuitského řádu v roce 1773 na území Českého království působilo celkem 1 053 členů.⁵⁸

Jezuité vždy kladli velký důraz na vzdělání, a proto se snažili dosáhnout kontroly nad hlavními univerzitami v Evropě díky podpoře světské moci. V habsburských zemích ve dvacátých letech 17. století neexistovala žádná vysoká škola, na které by nevyučovali Ignácovi následovníci.⁵⁹ V listopadu 1622 jim tak byla svěřena prestižní Karlova akademie.⁶⁰

Vyvrcholení papežské politiky představovaly císařské dekrety o zavedení katolického vyznání na území Českého království. 9. dubna roku 1624 byla vydána listina povolující pouze katolické náboženství, kterou následovala další nařízení týkající se městského stavu. Dalším dokumentem byl mandát z 31. června roku 1627, který stanovil povinnost katolicismu i pro šlechtu.⁶¹ Totéž stanovila nová ústava českých zemí, Objevené zřízení zemské (1627–1628). Všechny kostely měly přejít do rukou katolického duchovenstva. Nekatolíci byli zbaveni občanských práv, nesměli se zabývat řemesly a vykonávat živnosti. Byly pro ně stanoveny

---

⁵⁴ Viz Cemus (pozn. 4), s. 165.

⁵⁵ Viz Cemus (pozn. 4), s. 203.

⁵⁶ Viz Čornejová (pozn. 3), s. 36.

⁵⁷ Viz Čornejová (pozn. 3), s. 91–92.

⁵⁸ Viz Cemus (pozn. 4), s. 166–167.

⁵⁹ Viz Cemus (pozn. 4), s. 248.

⁶⁰ Viz Čornejová (pozn. 3), s. 101.

⁶¹ Viz Čornejová (pozn. 3), s. 102–109.

peněžité tresty za nedodržování katolických svátků, půstů a návštěv církevních obřadů. Takové podmínky donutily mnohé rodiny, které se nechtěly vzdát své víry, opustit vlast. Přicházela však už nová generace, vychovaná věrnými katolíky. V dalších letech za přispění statní moci jezuité upevňovali svou pozici a napomáhali rozmachu katolicismu až do roku 1773.⁶²

---

⁶² Viz Čornejová (pozn. 3), s. 109–111.

4 Vzory pro jezuitské sakrální stavby

4.1 Řím – Kostel Il Gesù

Řím, hlavní italské město, je unikátním místem, ve kterém se navzájem organicky prolínají různé epochy. Pokud za kolébku renesance je právem považovaná Florencie, pak je Řím nepochybně kolébkou baroka, které darovalo tomuto městu a jeho obyvatelům nezapomenutelná architektonická, malířská a sochařská díla. Jedním z nich je bezpochyby mateřský kostel jezuitů, Il Gesù, nacházející se nedaleko Piazza Venezia. Půdorysná dispozice Il Gesù se stala vzorovou pro mnoho dalších jezuitských kostelů po celém světě.

V roce 1561 kardinál Alessandro Farnese slíbil financovat stavbu jezuitského kostela. Problémy s pozemkem a neochota kardinála platit však způsobily zdržení výstavby.⁶³ Základní kámen nové svatyně byl slavnostně položen 26. června roku 1568 za účasti samotného kardinála Farnese. Stavba byla svěřena Jacopu Barozzimu, známému jako Vignola, který byl významným architektem rodiny Farnese. Pomáhali mu architekti z dílny jezuitů Giovanniho Tristana, kteří provedli kresby architektonických detailů a vedli stavbu. Vignola respektoval přání kardinála, který chtěl kostel s jedinou lodí, bočními kaplemi a zaklenutým stropem. V roce 1571 stavba dosáhla úrovně křížení lodi a transeptu. Vignola od ní však odešel a přenechal ji Tristanovi, který zemřel v roce 1575. Stavbu pak vedl jezuitský architekt Giovanni de Rosis. Architekt Giacomo della Porta, jehož návrhu fasády dal kardinál přednost před návrhem Vignolovým, aktivně zasáhl do výstavby křížení, kopule a apsidy. Kardinál Giulio Antonio Santori, zástupce papeže Řehoře XIII., slavnostně vysvětil kostel Il Gesù 25. listopadu 1584. Až do poloviny 17. století probíhaly práce v interiéru chrámu.⁶⁴

Jezuitská svatyně má půdorys latinského kříže [9]. Jde o chrám s pouze jednou širokou hlavní lodí, se silně potlačeným transeptem, jehož ramena mají valené zaklenutí. Ve východní části na loď navazuje presbytář obdélníkového tvaru, zaklenutý valenou klenbou s lunetovými výsečemi [10]. Kněžiště ukončuje půlkruhová apside, sklenutá konchou, a je odděleno od lodi a apsidy mohutnými profilovanými klenebními pasy. Loď obepíná osm bočních kaplí, jejichž půdorysnou dispozici tvoří čtverec se zkosenými kouty [12]. Kaple vedle transeptu, Crocifisso Maggiore, a vstup do sakristie však mají kruhový půdorys. Kaple jsou spojeny mezi sebou průchody obdélníkového tvaru a jsou zaklenuty kupolovou klenbou na pendentivech. Dvě kaple kruhové dispozice našly místo po stranách od presbytáře. Boční kaple se otevírají do interiéru lodi půlkruhovými oblouky, nesenými mohutnými nosnými pilíři, a vytvářejí arkády.

⁶³ Viz Ackerman (pozn. 5), s. 432.

⁶⁴ https://www.chiesadelgesu.org/nuovo/pdf-documenti/presentazione_chiesa_del_gesu_roma.pdf, vyhledáno 16.03.2019.

Nad křížením je vyzdvížena velká kupole, nesená tamburem na oktogonálním půdorysu. Tambur prolamují čtyři okenní otvory a čtyři niky. Kupoli korunuje lucerna s makovicí a křížem. Má kruhovou základnu, spočívající na čtveřici pendentivů. Loď je zaklenuta valenou klenbou s lunetovými výsečemi, její jednotlivá pole jsou od sebe oddělena masivními klenebními pasy. Prostor lodi a presbytáře obíhá mohutná profilovaná korunní římsa v souvislém prstenci, zdobená zubořezem a girlandou. Interiéru dominují dvojice pilastrů s kompozitními hlavicemi, kanelovanými dříky a jednoduchými patkami [11].

Západní průčelí, pocházející z rukou Giacoma della Porty, vyniká svou majestátností a plastičností [6]. Vizuálně je rozděleno do dvou podlaží a je ukončeno trojúhelníkovým štítovým nástavcem. První podlaží prolamuje trojice obdélníkových vstupních portálů, prostřední z nich se segmentovým frontonem je vyšší a širší. Nad bočními vchody s trojúhelníkovými frontony jsou vyhloubeny otvory na sochy s profilovaným ostěním a segmentovými frontony. Plochu podlaží člení pilastry vysokého řádu s kompozitními hlavicemi, dva u hlavního vstupu se mění ve sloupy stejného řádu a spolu se segmentovým frontonem, do kterého je vložen fronton trojúhelníkový, vytvářejí edikulu. Druhé podlaží od prvního odděluje profilovaná kordonová římsa, na níž spočívá široká a jednoduchá atika, do které je zaintegrován dvojitý fronton nad hlavním vstupem. Plochu člení dvojité pilastry s kompozitními hlavicemi. Uprostřed je prolomeno velké okno s půlkruhovým závěrem. To je vloženo do edikuly, sestávající z dvojice sloupů kompozitního řádu, na jejich hlavicích spočívá trojúhelníkový fronton. Po stranách okenního otvoru jsou vyhloubeny dvě jednoduché niky, nad nimiž jsou umístěny trojúhelníkové frontony. Po okrajích druhou úroveň rámuje voluty. Inspiraci pro ně della Porta čerpal z fasády kostela Santa Maria Novella ve Florencii od Albertiho. To mu umožnilo zamaskovat nepravidelný profil fasády a vizuálně spojit obě úrovně.⁶⁵ Celou kompozici ukončuje masivní trojúhelníkový fronton. Řešení bočních fasád je velice jednoduché [7]. Jejich plochy rytmizují lizény, mezi nimiž jsou prolomeny půlkruhové okenní otvory, které jsou součástí náznaku vítězného oblouku. Z východní fasády, kterou rámuje dvojice velkých volut a završuje ji trojúhelníkový fronton, do prostoru výrazně vystupuje půlkruhová apsida [8].

4.2 Miláno – kostel San Fedele

Jezuitský kostel San Fedele byl vybudován v centru Milána na místě středověkého kostela Santa Maria in Solariolo nebo Solario, pocházejícího z 9. století, nedaleko velkého paláce, který nechal postavit bankéř Tommaso Marini. Bylo to místo, kde se na konci 16. století

---

⁶⁵ <https://www.chiesadelgesu.org/la-chiesa/visita-virtuale/facciata/>, vyhledáno 16.03.2019.

koncentrovaly významné architektonické novinky města. První jezuité se usadili v Miláně v roce 1563 s podporou Karla Boromejského, který byl synovcem papeže Pia IV. Zpočátku bydleli provizorně ve dvou pronajatých domech v blízkosti čtvrti Carobbio a teprve v roce 1567 získali jako definitivní sídlo starobylý malý kostelík S. Fedele, který byl příliš malý a málo prestižní. Rozhodnutí o vybudování nového kostela bylo přijato okamžitě. Pellegrino Tibaldi, oblíbený architekt Karla Boromejského, byl autorem prvního projektu pro S. Fedele. Karel Boromejský jmenoval Tibaldiho do role projektanta stavby, která se měla stát prvním domem jezuitů v Miláně a hlavním představitelem kultovních staveb po Tridentuskému koncilu.

Tibaldi se jako architekt Veneranda Fabbrica del Duomo v Miláně, ale také jako stavební inženýr podílel na nejdůležitějších milánských profánních a sakrálních stavbách té doby. Jeho účast garantovala řádu prestiž, a především respektování zásad dekoru a funkčnosti, na kterých jezuité zakládali svou myšlenku náboženské architektury. Definitivní projekt byl poslán do Říma a obdržel souhlas generála řádu Giovanniho Tristana. Po schválení plánu byla zahájena výstavba v červenci roku 1569. Práce pokračovaly souběžně uvnitř a vně lodi a první fáze byla dokončena v roce 1579, kdy byl kostel S. Fedele slavnostně vysvěcen samým Karlem Boromejským.⁶⁶ Pellegrino Tibaldi osobně dohlížel na stavbu až do roku 1586, kdy odjel do Španělska.

Není jisté, že to byl Martino Bassi, Pellegrinův starý soupeř, který zaujal jeho místo v čele stavby, jak kritici vždy usuzovali. Ať to byl Bassi, nebo jeho další nástupci, nikdy se stavba příliš neodchýlila od kreseb připravených Tibaldim. To je jediná možnost, jak vysvětlit mimořádnou stylistickou jednotu stavby, která byla dokončena v následujícím století. Teprve v roce 1629 byly zahájeny práce v chóru pod vedením Francesca Maria Richiniho a dokončeny byly v roce 1643. V roce 1684 byla vztyčena kupole, na kterou dohlížel Andrea Biffi. Jediný výrazný zásah představuje realizace štítového nástavce fasády v roce 1835 od Pietra Pestagalliho, s reliéfem v tympanonu s námětem Nanebevzetí sochaře Gaetana Montiho. Pouze dvě boční kaple byly provedeny pod přímým dohledem Pellegrina Tibaldiho, před jeho odchodem: kaple della Guastalla a kaple Spinola-Rezzonico.⁶⁷

Kostel San Fedele se odlišuje svou půdorysnou dispozicí a uspořádáním vnitřního prostoru od mateřského kostela Il Gesù v Římě [16]. Stavba je založena na podélném půdorysu, typ jejího vnitřního prostoru se blíží hale se vtaženými pilíři. Po stranách jsou umístěny dvě silně potlačené boční kaple na obdélníkovém půdorysu, zaklenuté valenou klenbou, mezi nimi se nacházejí dvojice zpodvědnic. Do horní části nad zpodvědnicemi, nad

---

⁶⁶ Viz Della Torre – Schofield (pozn. 6), s. 167.

⁶⁷ Viz Della Torre – Schofield (pozn. 6), s. 181.

vstup do sakristie po levé straně a nad oltář vedle vstupu po pravé straně autoři kostela vložili osm malých empor, zaklenutých valenou klenbou, s kuželkovým zábradlím. Empory stejného typu se nacházejí nad zpovědnicemi po stranách hlavního vchodu [20]. Na východní straně na loď navazuje presbytář, vystavěný na obdélníkovém půdorysu a zakončený půlkruhovou apsidou s konchou [17]. Kněžiště je odděleno od prostoru lodi půlkruhovým vítězným obloukem, spočívajícím na dvou mohutných nosných pilířích a symbolizujícím vítězství života nad smrtí. Nad presbytářem se vznáší kupole na kruhovém tamburu, spočívající na čtyřech pendentivech a čtyřech pasech [19]. Tambur je prolomený osmi okenními otvory a má ochoz s kuželkovou balustrádou. Vnitřní prostor kostela obíhá mohutně profilovaná korunní římsa, zdobena motivem perlovců. Její horní část dekorují kazety a nesou malé konzolky. Loď zaklenují dvě velké placky, zdůrazněné po stranách klenebními kazetovanými pasy a upevněné kovovými táhly [18]. Řešení klenby je naprosto unikátní na italském území, což dělá kostel zajímavým a osamělým experimentem, který nikdy poté nebyl zopakován.⁶⁸ Interiéru dominuje šest obřích korintských sloupů z růžové bavorské žuly, oddělených od zdi a umístěných na vysokých soklech [20]. Sloupy vynášejí klenbu, což pomáhá zdůraznit perspektivní hloubku prostoru a dodat iluzi monumentality i přes relativně malé rozměry kostela.

Hlavní průčelí se dělí do dvou podlaží a je ukončeno masivním trojúhelníkovým frontonem, v jehož tympanonu se nachází působivý reliéf [13]. První podlaží rytmizují navrstvené polosloupky s pilastry, které mají kompozitní hlavice a profilované patky. Uprostřed je prolomený velký vstupní portál obdélníkového tvaru, nad nímž leží půlkruhové okno, lemované archivoltou s klenákem v podobě lví hlavy. Hlavní vstup rámuje edikula, jejíž navrstvené korintské polosloupky a volně stojící sloupy podpírají segmentový fronton, zdobený kazetami, festony a konzolkami. V bočních osách mezi polosloupky se nacházejí malé edikuly, které rámují jednoduché niky s trojúhelníkovými frontony. Druhé podlaží odděluje od prvního masivní profilované kladí, ukončené vystupující kordonovou římsou, zdola vyzdobenou kazetami a podepřenou konzolkami. Druhé podlaží člení menší polosloupky kompozitního řádu. V hlavní ose je umístěno obdélníkové okno, lemované kompozitními sloupy, na jejichž hlavicích spočívá profilované kladí a trojúhelníkový fronton. V bočních osách jsou vyhloubeny niky, rámované pilastry s konzolami místo hlavic s bohatým ostěním a segmentovými frontony.

Nádhernou boční fasádu zdobí polosloupky stejného řádu [14]. Je pozoruhodná tím, že horní podlaží má stejnou šířku jako dolní a spočívá přímo na něm. Celou fasádu rytmicky

---

⁶⁸ Za tuto informaci děkuji vedoucímu práce profesoru PhDr. Rostislavu Šváchovi, CSc., (konzultace dne 7.04.2019).

uspořádají polosloupky kompozitního řádu na vysokých soklech. V prvním podlaží jsou prolomena půlkruhová okna, rámovaná jednoduchými archivoltami s klenáky ve tvaru lví hlavy a osvěčující prostor postranních kaplí a presbytáře. Nad nimi v horním podlaží se nacházejí okna obdélníkového tvaru s kuželkovým zábradlím, vložená do kompozitních edikul, jejichž kladí nese segmentové tympanony. Obdélníkové okno v kněžišti nemá žádné ozdobení. V obou dvou podlažích se opakuje motiv jednoduchých nik, vsazených do bohatě tvořených edikul. V případě první úrovně jsou použity segmentové frontony, v druhé jsou změněny na trojúhelníkové. Východní fasáda [15] a druhá úroveň boční fasády v partii kněžiště jsou provedeny v červené cihle, nemají žádné dekorativní zdobení. V dolním podlaží člení apsidu polosloupky s kompozitními hlavicemi, mezi nimiž jsou vložena obdélníková okna s kamenným profilovaným ostěním. Horní podlaží, zdobené jednoduchými pilastry, odděluje od dolního pouze jednoduchý architráv.

4.3 Mnichov – Kostel sv. Michala

Mnichov, třetí největší německé město, leží v podhůří Alp na řece Isar. Je hlavním městem spolkové země Bavorsko a představuje nádherné místo plné kulturních památek, které lákají turisty z celého světa. V samém srdci města, v centru obchodu a kultury, kde život je v plném proudu, se nachází kostel sv. Michala.

Kostel vznikl v letech 1583 až 1597 na přání vévody Viléma V. Bavorského (1548–1626). Ke kostelu byla poté přistavěna jezuitská kolej a v letech 1597–1651 byly vybudovány obytné budovy, které dal postavit Maxmilián I. Bavorský (1573–1651). Tyto pozoruhodné stavební komplexy, postavené knížaty, změnil vzhled města. Vláda Viléma IV. Bavorského (1493–1550) spadala na začátek období reformace, která hluboce otrásla politickým a náboženským pořádkem v říši. Bezprostředně po Wormském sněmu (1521) se Vilém rozhodl setkat se svým bratrem Ludwigem v Grünwaldu, aby bránili reformačnímu hnutí na svých územích a zároveň prosadili vnitřní reformu církve. Tímto rozhodnutím začala v Bavorsku a jižním Německu protireformace. V roce 1543, po smrti Johannes Ecka, nejvýznamnějšího teologa na bavorské univerzitě Ingolstadt, se na papeže obrátil Albrecht V. Bavorský (1528–1579), syn a následník Viléma IV., s prosbou najít vhodného nástupce na tuto funkci. V roce 1549 na jeho příkaz poslal generál jezuitského řádu Ignác tři jezuitu do Ingolstadtu. Ale Ignác byl přesvědčen, že jenom přednášky nejsou dostačující, a požadoval komplexní vzdělání od základních znalostí humanitních věd k filozofii a teologii. V roce 1556 byla v Ingolstadtu založena jezuitská vysoká škola, která by měla takové vzdělání poskytovat. O tři roky později, v roce 1559, na žádost vévody Albrechta, přišli jezuité z Ingolstadtu do Mnichova, aby vybudovali kolej v hlavním městě. V roce 1579 po smrti vévody Albrechta V. převzal jeho

funkce Vilém V. Bavorský, který v roce 1583 položil základní kámen ke stavbě kostela sv. Michala. Jeho projektant je dodnes neznámý. Pravděpodobně se na něm podíleli jezuitští stavitelé Wolfgang Miller a Wenzel Dietrich z Augsburgu. Každopádně je jisté, že po zhroucení věže v roce 1590 převzal vedení stavby Vilémův stavitel Friedrich Sustris, který navrhl nový transept a nový, výrazně delší presbytář. Sustris byl zřejmě od počátku mistrem celé budovy a návrhářem její výzdoby. Za stavbou sv. Michala je vize vládce, který chtěl svým poddaným zprostředkovat mír a bezpečnost, prosperitu a vědecké vzdělání v prostoru katolické církve.⁶⁹

Základní půdorysnou geometrii kostela sv. Michala tvoří obdélník [24]. Na rozdíl od římského kostela Il Gesù nemá kupoli nad křížením a jeho konstrukce odpovídá halovému typu, tedy hale se vtaženými pilíři, které se opírají přímo o boční zdi. Vnitřní prostor představuje široké jednolodí s transeptem, jeho obdélná ramena jsou nehluboká a nepřesahují přes hmotu kostela. Ve východní části se na loď napojuje čtvercový presbytář, ukončený polygonálním závěrem s konchou, po jehož obou stranách se nacházejí kaple sv. Kříže a sakristie, které mají obdélníkovou dispozici [25]. Loď je zaklenuta valenou klenbou, jejíž jednotlivá klenební pole a klenební pasy jsou bohatě zdobeny štukem, což vytváří sjednocenou a monolitní plochu. Věnc postranních kaplí, nepropojených mezi sebou průchody a otevřených do prostoru kostelní lodi půlkruhovými oblouky, obklopuje hlavní prostor [26]. Boční kaple jsou založeny na půdorysu obdélníku s půlkruhovým závěrem, zaklenutým konchou. Nad kaplemi se vznášejí empory na obdélníkovém půdorysu, zaklenuté valeně, a otevírající se půlkruhovými arkádami do prostoru lodi. Nad dvěma vchody do kostela spočívá hudební kůr na trojici arkád, nesených dvěma jednoduchými sloupy [27].

Prostor kněžiště a příčných ramen obíhá masivní, bohatě profilovaná korunní římsa zdobená motivy perlovců, konzolek a festonů. Tyto prostory římsa obíhá v souvislém prstenci. V lodi se však přerušuje a zbývají z ní pouze krátké úseky, spočívající na hlavicích pilastrů [26]. Stěny lodi člení dvojice kompozitních pilastrů s kanelovanými dříky a profilovanými patkami. Prostor kostela je prosvětlený rozptýleným denním světlem, přicházejícím přes okna v horní části lodi a presbytáře. Tento světelný efekt se zvyšuje díky bílé barvě, kterou byl proveden skoro celý interiér, což u návštěvníků vyvolává dojem vzdušnosti a majestátnosti.

Hlavní průčelí, rozdělené do tří úrovní, je ukončeno masivním trojúhelníkovým štítovým nástavcem, který lze též rozčlenit do tří úrovní [21]. Jeho zdobení je celkem jednoduché a nevyznačuje se plasticitou. V prvním podlaží se nacházejí dva hlavní vstupy, zasazené do mohutných mramorových edikul, završených roztrženými frontony uprostřed

---

⁶⁹ Viz Paal SJ (pozn. 7), s. 6–8.

s kulatým okýnkem. Mezi nimi je vyhloubena jednoduchá nika, na jejímž masivním podstavci stojí socha sv. Michala Archanděla. Celé podlaží rytmičují jednoduché pilastry, jejichž hlavice zdobí ornament perlovců. Druhou úroveň rámuje po stranách pilastry stejného tvaru a hranaté sloupy, zakončené věžičkami. Prolamují ji tři velká, půlkruhově zakončená okna, která osvětlují hudební kruchtu. Jednoduché výklenky se sochami zdobí plochu. Třetí úroveň, nejužší, je taktéž vyzdobena prostými nikami a je prolomena pouze jedním oknem. Úrovně jsou od sebe navzájem odděleny jednoduchými kordonovými římsami s nadpisem. Štítový nástavec, rámovaný po stranách volutami, má pouze dvě niky se sochami v horním a dolním podlaží a několik okenních otvorů.

Pozornost poutá boční tříúrovňová fasáda, která je odstupňována v rovině bočních kaplí [22]. V první úrovni lze vidět půlkruhové závěry bočních kaplí, které nevystupují z celkové hmoty fasády. Ve druhém podlaží jsou proraženy tři okenní otvory s půlkruhovým závěrem, mezi nimiž se nacházejí kontraforty, zajišťující stabilitu bočních stěn. Třetí podlaží rytmicky uspořádají lizény a celou fasádu dekorují jednoduché geometrické tvary. Ve východní části presbytář podepírají kontraforty, ukončené volutami [23].

Kostel sv. Michala představuje životní cestu člověka skrze prostor a čas. Není zde představován nebeský svět, ale svět jako prostor, ve kterém se člověk setkává se svým Bohem a žije podle Boží vůle.⁷⁰

---

⁷⁰ Viz Paal SJ (pozn. 7), s. 11.

5 Jezuitské kostelní stavby na území Běloruska

5.1 Ňasviž – kostel Božího těla

Ňasviž je jedním z nejstarších kulturních center Běloruska. První zmínka o něm v písemných památkách pochází z roku 1446.⁷¹ Zachovalé architektonické dědictví se datuje do druhé poloviny 16. století, kdy se město stalo sídlem polského šlechtického rodu Radziwiłłů a dosáhlo neuvěřitelného kulturního rozkvětu. Díky aktivní politické a společenské činnosti a úsilí dokázal kníže Mikuláš Kryštof Radziwiłł (1549–1616), přezdívaný Sirotek, během krátké doby vybudovat „kamenný Ňasviž“ se zámekem, četnými kostely a kláštery, s radnicí a dalšími městskými stavbami, které máme možnost obdivovat i dnes.⁷²

Byla to právě jeho iniciativa povolat nově založený řád jezuitů na své panství, aby pomohl vrátit poddané do lůna pravé církve katolické.⁷³ S touto prosbou se obrátil na generála řádu Claudia Aquavivu.⁷⁴ Jezuité většinou preferovali velká města pro své misionářské a pedagogické působení. V roce 1582 se dostavili do Ňasviže dva kněží, Albert Mroscovius a Krzysztof Ostrowski. Z města nebyli moc nadšení, podle jejich vlastních slov vypadalo jako doupě. Záhy se tato slova dostala ke knížeti a stala se pro něj popudem, aby postavil skutečné město.⁷⁵ Dva roky před svou poutí do Svaté země, 19. srpna roku 1584, podepsal kníže zakladatelskou listinu koleje jezuitů s kostelem, kterou schválil král Štěpán Báthory na sněmu ve Varšavě 4. února roku 1585.⁷⁶

Před příchodem jezuitů tu existoval za vlády Mikuláše Radziwiłła Černého, otce knížete a ochránce jinověrců, dřevěný farní kostel. Sirotek se rozhodl farnost znovu financovat a v roce 1582 se začalo se stavbou nového zděného chrámu na místě starého kostela, který byl zbořen neznámo kdy a kým. Kníže rozhodl darovat ho jezuitům a slíbil, že bude dokončený a vyzdobený.⁷⁷ Ale v roce 1586 kostel zbourali.⁷⁸

Po demolici budovy si Sirotek vyžádal architekta přímo z Věčného města. Autorem nového návrhu pro kostel a vedoucím stavby byl italský jezuitský architekt Giovanni Maria Bernardoni (kol. 1540–1605), který vstoupil do řádu v roce 1564 a podílel se na výstavbě

---

⁷¹ Viz Воінаў (pozn. 9), c. 367.

⁷² Вольга Бажэнава, *Ňасвіжскі касцёл Божлага Цела*, Мінск 2006, c. 1.

⁷³ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 281.

⁷⁴ Ibidem

⁷⁵ Ibidem

⁷⁶ Viz Бажэнава (pozn. 72), c. 3.

⁷⁷ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 289.

⁷⁸ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 289–290: „Stavba byla zahájena bez předběžného souhlasu jezuitů s návrhem a také probíhala bez náležitého dohledu ze strany knížete, který byl na poutě do Jeruzaléma. Sirotek měl navíc po svém návratu jiné představy ohledně podoby kostela. Sami jezuité však předpokládají, že mohl zajet do Říma na zpáteční cestě a promluvit o objednávce s generálem, ačkoliv ve svém popisu pouti sám kníže o pobytu v Římě nic neuvádí.“

mateřského kostela Tovaryšstva Ježíšova. Konstrukci kupole konzultoval Giuseppe Brizio (1533–1604), který dorazil do Ňasviže z Padovy v lednu roku 1592.⁷⁹

Základní kamen nové svatyně posvětil Jiří Radziwiłł, biskup vilenský a bratr knížete, 14. září roku 1587.⁸⁰ Stavební práce byly ukončeny v roce 1593 a první mše se slavnostně konala 1. listopadu téhož roku. Vysvěcení kostela proběhlo 7. října roku 1601, tohoto aktu se zhostil papežský nuncius Claudius Rangoni.⁸¹

Kostel Božího těla byl první barokní stavbou na území Polsko-litevské unie. Stavěl se podle vzoru hlavního římského řádového kostela Il Gesù od architektů Jacopa Barozziho da Vignoly a Giacomu della Porta. Ňasvižská svatyně stojí na půdorysu ve tvaru latinského kříže [31]. Vnitřní prostor tvoří trojlodí s krátkým transeptem, jehož ramena jsou sklenuta klenbou valenou. Ve východní části na to navazuje obdélníkový presbytář, zaklenutý valenou klenbou s lunetovými výsečemi nad okny [33]. Kněžiště je ukončeno apsidou na půlkruhovém půdorysu, sklenutou konchou a odděleno od lodi a apsidy klenebními pasy. Jsou zde výjimečně dvě sakristie po obou stranách, s klenbou křížovou. Prostor hlavní lodi je opatřen valenou klenbou s lunetovými výsečemi, pod ní obíhá profilovaná korunní římsa interiéru kostela v souvislém pásu [34]. Šest čtvercových polí bočních lodí je zaklenuto klenbou křížovou, mezi sebou je oddělují široké pasy klenby valené [36]. Boční lodě jsou odděleny od hlavní lodi šesti mohutnými pilíři s pilastry, tvořícími poměrně úzké arkády. Spojují je nízké segmentové oblouky.⁸² Stejný vzor oblouků, co do formy a velikosti, mají čtyři okna nad sakristiemi, dvě z nich se otevírají do kněžiště a dvě další do ramen transeptu. Tento fakt přivádí na myšlenku, že kostel měl empory, jejichž stopy lze vidět na nosných pilířích [36]. Pod těmito galeriemi se nacházela štíhlá, půlkruhově ukončená arkáda. Empory a šnekovité schodiště ve válcových věžičkách, ve kterých se vystupovalo nahoru, byly zdemolovány do roku 1705, což zvětšilo výšku bočních lodí.⁸³ Během rekonstrukce v letech 1750–1753 se propojily mezi sebou dvě řady nízkých oken a vznikla tak okna vysoká.⁸⁴

Dalším zajímavým prvkem jsou dvě kaple, založené na polygonálním půdorysu a přiléhající ke stranám bočních lodí [29]. Jsou sklenuty valeně s lunetovými výsečemi nad okny obdélníkového tvaru s půlkruhovým záklenkem. Střecha svou formou připomíná kopuli. Tvar a umístění krypt pod nimi potvrzuje, že tento půdorys má původní tvar.⁸⁵

---

⁷⁹ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 292.

⁸⁰ Ibidem

⁸¹ Ibidem

⁸² Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 297.

⁸³ Ibidem

⁸⁴ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 298.

⁸⁵ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 299.

Kaple se otvírají do lodí půlkruhovými oblouky na šířku a výšku celé zdi.⁸⁶

Nad křížením hlavní lodi a transeptu se vznáší mohutná kupole na oktogonálním půdorysu, nesená vysokým tamburem [35]. Ochoz uvnitř obíhá kovová balustráda. Tambur je prolomen čtyřmi obdélníkovými, půlkruhově zaklenutými okny. Má kruhovou základnu, spočívající na čtveřici pendentivů. Vrcholí oktogonální lucernou s osmi malými, protáhlými okénky, ukončenou kulovitou makovicí a křížem. Vnitřní prostor hlavní lodi, transeptu a presbytáře člení vysoké pilastry, pokryté freskovou malbou v monochromní barevnosti a imitující kanelování. Pilastry mají iónské kamenné hlavice, nahoře s monochromně namalovanými volutovými výběžky a s profilovanými kamennými patkami dole. V západní části se nachází předsíň čtvercového tvaru s valenou klenbou, nad níž jsou vestavěny obvodové empory, posazené na půlkruhově sklenutých arkádách [37].

Vnější vzhled kostela působí jednodušším a střízlivějším dojmem než v případě Il Gesù. Hlavní fasáda je členěna širokou profilovanou kordonovou římsou do dvou úrovní, ukončuje ji trojúhelníkový štítový nástavec, spočívající na jednoduchém kladí [28]. První úroveň má šířku tří lodí a zdobí ji jednoduché pilastry s profilovanými hlavicemi a patkami, imitujícími dórský řád. Za pozornost stojí vnější a prostřední pilastry, které jsou navrstvené. Uprostřed se nachází hlavní vstup pravoúhlého tvaru s nízkým segmentovým závěrem, nad nímž je umístěn prolomený fronton. Do něj je vložen obraz s Pannou Marií, se segmentovým frontonem. Po obou stranách vchodu jsou vyhloubeny dvě niky s profilovaným ostěním, nad nimiž jsou umístěna slepá čtvercová okénka. Po stranách výklenků jsou obdélníková okna, ukončená trojúhelníkovými frontony, nad kterými se nacházejí kruhové okenní otvory, vsazené do čtvercových rámců. Druhá úroveň průčelí má šířku prostřední lodě a zdobí ji pilastry stejného tvaru. Uprostřed je prolomeno velké obdélníkové okno s kruhovým obloukem, po jehož stranách najdeme identický motiv výklenků a slepých oken. Tyto dvě úrovně jsou kompozičně propojeny bočními konkávními křídly, celkovou siluetu obohacují malé obelisky. Plochy jižní a severní fasády nemají skoro žádné ozdobení. Jediné, co tu lze spatřit, jsou jednoduché pilastry s kamennými patkami [29]. Rizality s trojúhelníkovými frontony zakončují ramena transeptu. Frontony mají jednoduchou výzdobu v podobě tenké kovové balustrády, slepého čtvercového okna a třech malých okének. Okny bočních fasád přichází přirozené světlo, které se odráží od stěn a klenby, rozptyluje se a měkce prosvěcuje interiér kostela. Celá východní fasáda je hladká, bez elementů dekora, její plocha je prolomena v horním registru okny čtvercového tvaru a v dolním registru třemi obdélníkovými okny

---

⁸⁶ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 299: „*Takový velký otvor mohl být vytvořen pouze odstraněním zdi během likvidace empore do roku 1705. Kronika popisuje tento děj jako „otevření kaple“. Přesné datum výstavby těchto kaplí není dodnes známo a je pravděpodobné, že byly postaveny současně s kostelem nebo později.*“

s kruhovými záklenky, osvěcujícími prostor kněžiště [30].

Svatyně postavená knížetem Radziwiłłem Sirotkem je skutečným mistrovským dílem a unikátním vzorem stavitelství období baroka na našem území, který se vyznačuje svébytným pojetím architektonického prostoru, kompozice a dekoru.

5.2 Hrodno – katedrála sv. Františka Xaverského

Město Hrodno se rozprostírá na malebných březích řeky Němen, která protéká západní částí Běloruska. Historie města je stará více než 800 let. Již v době středověké Rusi se město stalo její významnou baštou na severozápadní hranici. Ze skoupých řádků starých kronik lze vyvodit, že Hrodno vždy udržovalo pozici politického, kulturního a ekonomického centra. Na konci 16. století bylo za krále Štěpána Báthoryho fakticky hlavním městem Polsko-litevské unie. Dnes je to prosperující krajské město, v jehož centru se nachází jeden z největších a nejkrásnějších kostelů postavených jezuitu na území této unie. Stavba v sobě tají ještě mnoho záhad kvůli nedostatku historických zpráv.

Byla to právě iniciativa polského krále Štěpána Báthoryho usadit řád jezuitů v Hrodně a vybudovat pro něj kostel a kolej. Během jeho života se to však nemělo stát.⁸⁷ Jezuitská misie se objevila v Hrodně teprve v roce 1622 díky Stanislavu Kossobudzkému, hrodněnskému starostovi, který jí odkázal svou vesnici Suchá Bala. Nejprve se jezuité usadili v domě poblíž farního kostela, zakoupeném Janem Lesiowskym, zpovědníkem knížete Vladislava. V něm prováděli svou misionářskou činnost. V roce 1623 založili svou rezidenci. V roce 1647 schválil sněm usnesení, že na náměstí musí postavit kostel a kolej. Není známo, kdy jezuité získali tuto parcelu, pravděpodobně dlouho před tímto schválením.⁸⁸ Stavba jezuitské rezidence byla zahájena v roce 1664, když dostala status koleje. Areál jezuitských budov byl postaven v poslední čtvrtině 17. století, od roku 1677 se zároveň stavěl kostel. Jméno architekta se v písemných pramenech nedochovalo. Nemáme k dispozici ani návrh kostela,

---

⁸⁷ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 39–40: „V roce 1584 za 10 000 zlatých koupil dobrý pozemek pro zamýšlenou nadaci. Na podzim stejného roku byly položeny základy budoucího kostela, ale v roce 1586 král zemřel. Ve své závěti nařídil dokončit stavbu a kostel dostavěný v roce 1587 byl předán faráři. Tento farní kostel byl v průběhu staletí několikrát přestavěn kvůli požárům, a to v letech 1753, 1782, 1892. V roce 1804 byl předán pravoslavné církvi a kolem roku 1900 byl přebudován na Sofijskou katedrálu. Po druhé světové válce byl zanedbán a v roce 1961 byl zcela zničen.“

⁸⁸ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 41–43: „Dalšími fundátory byli František Izajkowski, který odkázal vesnici Svislač. Nadace byla schválena Sněmem v roce 1667, dar byl udělen mnohem dříve, již v roce 1634. Izajkowski byl od roku 1633 farářem v Hrodně. Klášterní katalog z roku 1654 uvádí Hieronima Dziewaltowskiho jako praefectus fabricae templi. Dá se předpokládat, že buď byl postaven cihlový kostel, nebo probíhaly přípravy na stavbu. Avšak válka přerušovala stavební aktivitu v letech 1656–1658 a 1660–1662, kdy se mohli vrátit k normální práci. V roce 1664 byl kostel zřejmě ještě dřevěný. Existuje pouze jedna zmínka z let 1666–1667 o výstavbě cihlového presbytáře. Další informace o dokončení stavby nebo zasvěcení nejsou k dispozici. Tento odkaz se nevztahuje na současný kostel, ale na „starší kostel“ sv. Petra a Pavla. Nevíme, zdali stále o stejný kostel. Nejdříve to mohl být kostel dřevěný, potom kamenný se stejným zasvěcením, nebo byl k dřevěnému kostelu pouze přidán kamenný presbytář. V roce 1700 byl tento kostel přestavěn na školu.“

ani smlouvu s architektem.⁸⁹ Biskup Mikuláš Slupský posvětil základní kámen nového kamenného kostela 21. června roku 1678. Jeho fundátory byli manželé Samuel a Konstancie Lozovi.⁹⁰ Z finančních důvodů probíhala výstavba pomalu. V roce 1700 pokročila stavba natolik, že v den letnic, 30. května, proběhla první mše.⁹¹ Slavnostní zasvěcení sv. Františku Xaverskému bylo provedeno Teodorem Potockym, biskupem chełmským, 6. prosince roku 1705. Této události se zúčastnili král August II. a ruský císař Petr I.⁹² Severní válka zabránila v pokračování stavebních prací. Výzdoba interiéru byla zahájena v roce 1711 a trvala delší dobu.⁹³

Kostel sv. Františka Xaverského na rozdíl od římského kostela Il Gesù představuje bazilikální trojlodní stavbu se silně potlačeným transeptem, která je založena na půdorysu protáhlého latinského kříže [41]. Ve východní části loď ukončuje půlkruhově ukončený pravoúhlý presbytář, apsida je zaklenuta konchou s třemi lunetovými výsečemi [42]. Presbytář s apsidou mají společnou střechu. Prostor kněžiště je sklenut valenou klenbou s párem lunetových výsečí, do nichž jsou vložena okna, a je oddělen od prostřední lodě a apsidy klenebními oblouky. K oběma stranám presbytáře symetricky přilehají dvě kupolové kaple zasvěcené sv. Michalu Archandělovi a Panně Marii Kongregační neboli Studentské. Nad vstupy obloukového tvaru jsou umístěny úzké emporie, zdobené kuželkovou balustrádou a přístupné ze sakristie po schodech ve zdi. Hlavní loď a transept obíhá mohutná profilovaná korunní římsa v souvislém pásu [41]. Zajímavým prvkem je její ozdoba v podobě kuželkové balustrády. Čtyři páry mohutných pilířů oddělují prostor převýšené hlavní lodi od dvou bočních. Mezi pilíře architekt vložil vysoké půlkruhově ukončené arkády, sahající téměř do hlavic pilastrů. Obdélníková klenební pole hlavní lodi jsou zaklenutá valenou klenbou s lunetovými výsečemi a čtvercová klenební pole bočních lodí mají křížové klenutí. Travě jsou oddělena od sebe klenebními pasy. Stěny bočních lodí zdobí dvakrát navrstvené pilastry s profilovanými hlavicemi a mohutnými patkami, uprostřed kterých se nacházejí niky s profilovanou římsou při patě konchy [45]. Pilíře hlavní lodi zdobí pilastry s dřevěnými pozlacenými kompozitními hlavicemi, hladkými dřívky a profilovanými kamennými patkami. V místě křížení hlavní lodi a lodi příčné je situována obrovská kupole na kruhovém půdorysu [44]. Je osazena na vysokém tamburu s kruhovou základnou, spočívající na čtveřici pendentivů. Ukončuje ji šestihránná lucerna. Lucerna má dvojí ochoz s kuželkovou balustrádou, jeden z nich obíhá horní část tamburu. V západní části kostela se

⁸⁹ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 48.

⁹⁰ Viz Воинай (pozn. 9), c. 176.

⁹¹ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 43.

⁹² Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 44.

⁹³ Viz Габрусь (pozn. 12), c. 150.

nachází předsíň s křížovým klenutím, spojená s hlavní lodí a lodmi bočními oblouky, díky čemuž vzniká dojem jediného a velkého prostoru. Nad vchodem je umístěna empora, spojená s hudební kruchtou [43].

Jeden z hlavních architektonických akcentů katedrály představuje hlavní dvouvěžové průčelí, jehož plocha je rozdělena na tři úrovně profilovanými kordonovými římsami [38]. Horizontální symetrii definují tři osy okenních otvorů, které mají ve druhém a třetím podlaží obloukový závěr, a dvojité pilastry s korintskými hlavicemi, hladkými dříky a kamennými patkami. V 1. podlaží jsou vyhloubeny dvě jednoduché niky. Charakteristický rys dodává chrámu orchestrální balkonek nad hlavním vstupem obloukového tvaru. Boční a zadní fasády jsou vyřešeny ve strohých tvarech, jejich jediným zdobením jsou dvojité pilastry korintského řádu s dříky bez kanelování a tenkými profilovanými římsami [39–40]. Křídla příčné lodi vystupují z celkové hmoty kostela. Kryjí je rizality ukončené trojúhelníkovými nástavci. Stěny fasád prolamuje početné množství oken eliptického a obdélníkového tvaru se segmentovým obloukem, přes které světlo vstupuje do vnitřního prostoru a osvětluje interiér, působící na návštěvníky majestátním dojmem. V letech 1750–1752 byly vybudovány lehké ažurové věžičky s konkávně zakřivenými plochami na čtvercovém půdorysu, s dekorativními vázami na rozích, které kontrastují s masivními tvary kostela a oživují siluetu.⁹⁴ Horní vázy na podstavcích jsou menší než dolní a jsou rozmístěny díky diagonálně uspořádaným krakorcům na nárožích střechy, které mají plasticky modelovaný obrys.⁹⁵ Třetí podlaží korunuje štítový nástavec s trojúhelníkovým frontonem, zdobený jednoduchými hladkými pilastry a nikou uprostřed.

Hrodněnská katedrála sv. Františka Xaverského se svou malebnou siluetou představuje výstižné dílo vyspělého běloruského baroka a které tvoří neodmyslitelnou část městeckého panoramatu.

5.3 Minsk – katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie

Minsk, v současné době hlavní město Běloruska, leží na řece Svislač. Na začátku zde byl starý hrad obklopený pevnostními valy. Na severu byl chráněn neprůchodnými bažinami a na jihu, kde tekla řeka Nemiga, vyrostla řemeslnická a obchodní osada, jejímž středem bylo tržní náměstí, dnes Dolní náměstí. V 15. století se město rozšířilo a nejvyšší místo získalo druhé tržní náměstí, tzv. Horní náměstí (dnes náměstí Svobody). V centru náměstí se nacházela radnice, obklopovaly ji kláštery bernardinů, basiliánů, dominikánů, františkánů a

---

⁹⁴ Viz Кулагін (pozn. 14), c. 110.

⁹⁵ Viz Габрусь (pozn. 12), c. 153.

benediktinů.⁹⁶

Jezuité se v Minsku poprvé objevili v roce 1654 na pozvání biskupa smolenského, Hieronyma Sanguszka, který pro jejich rezidenci odkoupil od měšťana Jiřího Hegera kamenný dům s dřevěnou kaplí na Horním náměstí. Během dalších let, až do konce 17. století, budovy jezuitské misie probíhaly neustálou modernizací.⁹⁷ Na začátku mělo Tovaryšstvo Ježíšovo status misie, po roce 1686 byla povýšena na rezidenci a od roku 1714 dostala status koleje.⁹⁸ Základní kámen nového kostela, který se měl stát hlavní svatyní města a nejmajestátnější výškovou dominantou, byl slavnostně posvěcen superiorem jezuitů Antonínem Brzostowskim 24. října roku 1700. Díky hojným dobročinným příspěvkům od duchovních osob, magnátů a dalších šlechticů stavba rychle pokračovala.⁹⁹ Během tří měsíců byly položeny základy a v roce 1705 byla postavena střecha a klenba. Vilenský biskup Konstantin Kazimír Brzostowski, bratr superiora, zasvětil kostel Ježíši Kristu, Panně Marii a sv. Barboře 26. března roku 1710.¹⁰⁰ Dostavba kostela probíhala i v dalších letech. Písemné prameny, které by mohly vrhnout světlo na jména architektů, zatím nebyly objeveny. Zachoval se pouze návrh kostela v podobě horizontální projekce.¹⁰¹

Vnitřní prostor katedrály Jména Nejsvětější Panny Marie představuje trojlodí bez transeptu bazilikálního typu, založené na obdélníkovém půdorysu, čímž se odlišuje od mateřského kostela jezuitů v Římě [49]. Na východě se na hlavní loď napojuje užší a nižší kněžiště obdélníkového tvaru, zaklenuté valenou klenbou a zakončené mírně protaženou půlkruhovou apsidou, sklenutou konchou [50]. Nad okny se segmentovým závěrem, která přivádějí světlo do nejposvátnější části, prolamují klenbu lunetové výseče. Po stranách kněžiště se v bočních lodích nacházejí dvě kaple: pravá je zasvěcena Nejsvětější Trojici a levá sv. Feliciánovi [49]. Mají kruhový půdorys a kupolovou klenbu, spočívající na tamburech s kruhovou základnou. Jejich tambury jsou prolomeny okny, vsazenými mezi pilastry s profilovanými zprohýbanými hlavicemi, jejichž tvar opakuje korunní římsa. Kaple dostaly oproti původnímu plánu odlišné formy. Na původním návrhu jsou vyobrazeny dvě čtvercová sakristie. Kaple byly přidány později: jedna bezprostředně po dokončení stavby, druhá, sv. Feliciána, v roce 1722.¹⁰² Kupole ve druhém klenebním poli je vytvořena iluzivně pomocí freskové malby, což pomáhá vizuálně zvětšit vnitřek katedrály. Půlkruhové arkády s jednoduchým profilováním v obloucích spočívají na šesti masivních pilířích a oddělují boční

⁹⁶ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 273–274.

⁹⁷ Viz Габрусь (pozn. 12), c. 154.

⁹⁸ Аляксей Яроменка, *Каталіцкія святыні. Мінска-магілёўская архідыяцэзія*, Мінск 2003, c. 178.

⁹⁹ Ibidem

¹⁰⁰ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 276.

¹⁰¹ Ibidem

¹⁰² Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 283.

lodi od hlavní [53]. Prostor prostřední lodi a prostor presbytáře obíhá mohutná, složitě profilovaná korunní římsa v souvislém prstenci, ta se zalamuje dolů v podobě malých volut přes rovné úseky a nahoře ji doplňuje jemná ažurová balustráda z kovu [53]. Hlavní i obě boční lodi mají po třech polích valených kleneb s lunetovými výsečemi, mezi nimiž probíhají klenební pasy. V případě bočních lodí mají pasy profil oblouků, ve kterých jsou vyhloubeny niky s konchami, oddělenými mělkou štukovou římsou, a s konzolkami pro sochy [52]. Interiér hlavní lodi člení navrstvené pilastry, stoupající do korunní římsy, s korintskými zlacenými hlavicemi, s hladkými dřívky s namalovaným rostlinným dekorem a s profilovanými patkami. V západní části hlavní lodi se nachází hudební kruchta s varhanami [51]. Na ni se napojuje obdélníková předsíň.

Dominantu celého náměstí tvoří hlavní fasáda katedrály, směrem ke které narůstá dynamika nízkých objemů oltářní části [46].¹⁰³ Průčelí je rozděleno do dvou podlaží masivními, složitě profilovanými kordonovými římsami a je bohatě členěno navrstvenými pilastry a sloupy iónského řádu, jednoduchými nikami a okenními otvory různých tvarů. Průčelí završuje štítový nástavec s konkávně prohnutými křídly a s půlkruhovým frontonem, který je flankován dvěma pětiúrovňovými věžemi. Stavba jejich horních úrovní byla dokončena v letech 1730–1732 v období vilenského baroka. Od třetí úrovně se věže výrazně zužují směrem nahoru a vytvářejí teleskopickou strukturu.¹⁰⁴ Jejich plochy zdobí navrstvené pilastry iónského řádu a vázy na římsách, prolamují je okna s půlkruhovým závěrem. Věže završují malé kupole s kříži. Nižší část průčelí se vstupní síní vypadá masivně a staticky. Expresí tvarů pomalu stoupá nahoru a projevuje se v dynamických vertikálách věží.¹⁰⁵ Dekorativním akcentem je edikula, obklopená sloupy a ukončená segmentovým frontonem. Boční průčelí jsou jenom hladce omítnutá bez dekorativních prvků [47]. Východní průčelí nad apsidou korunuje konvex – konkávně zvlněný štít ve tvaru diadému [48]. Kombinace plochých pilastrů na věžích s objemným řádem v centrální části fasády dává kostelu určitý umělecký výraz a originalitu.¹⁰⁶

V roce 1951 kostel potkal smutný osud. Byly rozebrány věže, zlikvidována vnitřní výzdoba a samotná budova byla přestavěna na sportovní komplex „Spartak“. 15. prosince roku 1993 byl chrám vrácen věřícím a od roku 1994 probíhaly komplikované restaurátorské práce, během kterých byl kostelu navrácen jeho původní vzhled. 21. října roku 1997 byla katedrála druhotně zasvěcena Jménu Nejsvětější Panny Marie.¹⁰⁷

---

¹⁰³ Viz Габрусь (pozn. 12), c. 155.

¹⁰⁴ Ibidem

¹⁰⁵ Ibidem

¹⁰⁶ Ibidem

¹⁰⁷ Viz Яромєнка (pozn. 98), c. 186.

5.4 Mscislavl – kostel sv. Michala Archanděla

Na východě země nedaleko hranice s Ruskem leží Mscislavl. První písemná zmínka o něm je doložena již v roce 1135. Během své dlouhé existence se město stalo svědkem mnoha historických událostí, které změnily jeho vzhled.

Na požadavek šlechty založili jezuité svou misií v Mscislavli v roce 1690. Už v roce 1692 začala probíhat školní výuka pro mládež. V roce 1711 se statut misie povýšil na rezidenci. V tu dobu byly všechny budovy ještě dřevěné. Až 14. května roku 1730 byl položen základní kámen cihlového kostela sv. Michala Archanděla. Bylo poznamenáno, že je to první cihlová budova v provincii. Interiér byl dokončen v roce 1748 a mše zahájeny 29. září téhož roku. V příštím roce byl kostel omítnut zvnějšku. Slavnostně vysvěcen byl v roce 1753. Od roku 1772 se Mscislavl ocitl pod vládou Moskvy, což zabránilo rozpuštění jezuitského řádu. V roce 1779 byla rezidence přejmenována na kolej. V roce 1820, když jezuité odcházeli z Ruska, opustili i Mscislavl. V roce 1823 převzali jezuitské stavby kostela, koleje, školy a konviktu bernardiní. V roce 1832 byl kostel přestavěn na pravoslavný kostel sv. Mikuláše.¹⁰⁸

Kostel sv. Michala Archanděla je trojlodní stavba s převýšenou prostřední lodí, k níž je na východě připojen obdélný presbytář, ukončený polokruhovou apsidou s konchou a lunetovými výsečemi [56]. Dvě obdélníkové sakristie s křížovým klenutím jsou situovány po stranách presbytáře. Tři páry mohutných sloupů, spojených mezi sebou oblouky s půlkruhovým závěrem a tvořících arkády, dělí vnitřní prostor do tří lodí. Jednotlivá pole hlavní lodi zaklenuje valená klenba s lunetovými výsečemi a pole jsou od sebe navzájem oddělená klenebními pasy [58]. Boční lodi jsou sklenuty křížovou klenbou. Profilovaná korunní římsa obíhá prostor prostřední lodi v souvislém pásu, její stěny jsou členěny jednoduchými pilastry s profilovanými hlavicemi a patkami. V západní části se nachází nartex, nad jehož vstupem je hudební kruchta, spočívající na půlkruhových arkádách [57]. Jejich pilíře jsou zdobeny sloupy na okrajích a dvojicemi uprostřed. Nejvýraznějším aspektem celkové architektonické konstrukce je rudimentární forma příčné lodi, jejíž šířka je výrazně zúžena, a to na rozdíl od kanonického schématu jezuitských kostelů, které mají stejnou výšku a šířku hlavní lodi a transeptu a v průniku se vytváří křížení čtvercového půdorysu [56]. V tomto případě, namísto klasického transeptu, jsou v prvním klenebním poli bočních lodí vyšší objemy, z nichž každý je sklenut dvěma křížovými klenbami. Takovým způsobem je vytvořen půdorys latinského kříže, ale není tady ani křížení ani kupole.¹⁰⁹ Nedochovaná kupole na vysokém tamburu byla vztyčena během přestavby na pravoslavný kostel.

Hlavní průčelí je členěno jednoduchou kordonovou římsou do dvou úrovní a završuje

¹⁰⁸ Viz Paszenda SJ (pozn. 11), s. 197.

¹⁰⁹ Viz Габрысь (pozn. 12), c. 158.

je štít s půlkruhovým frontonem a s konkávně prohnutými křídly [54]. Fasáda je flankována dvěma věžemi, jejichž třetí úroveň, ukončená kupolí na válcových tamburech, se nedochovala. Na historické fotografii ze začátku 20. století a také 3D modelu od Alexandra Nevara lze vidět, že fasáda byla zdobena jednoduchými pilastry s profilovanými hlavicemi, nikami a několika řadami oken [59]. Boční fasády zdobí pilastry stejného tvaru a prolamují je okna ve dvou úrovních. Ramena transeptu vystupují z hmoty bočních lodí a jsou završena rizalitou se štíty, které jsou dekorovány trojúhelníkovými frontony [55].

Dnešní vzhled a stav kdysi krásného kostela sv. Michala Archanděla jsou havarijní [54–55]. Budova začala chátrat už v 90. letech 20. století. V roce 1992 bylo zahájeno financování restaurátorských prací, které bylo ukončeno v roce 1995. V prosinci roku 2017 se zřítil jeden z pilířů, část arkády a klenby pravé boční lodí. Na začátku roku 2018 spadla část zdi. V současné době probíhají práce na jejich zpevnění.

5.5 Lučaj – kostel sv. Judy Tadeáše

První zmínka o malé vesnici Lučaj, ležící v severní části Běloruska, pochází z roku 1542. Tehdy patřila litevskému šlechtickému rodu Zabrzezińských. Během několika staletí existence vesnice několikrát změnila své majitele. Nicméně svého vrcholu dosáhla za vlády knížecího rodu Ogińských. V roce 1733 zakoupila tento majetek Alžběta Ogińska Puzynina.¹¹⁰ V roce 1755 hraběnka darovala svůj majetek bratrovi Tadeášovi Ogińskému, kastelánu trokskému. V dokladu z 26. května roku 1766 se uvádí nadace na financování mise pro osm jezuitů, kteří měli kázat v této oblasti. Nadace také určila místo pro stavbu kostela, kláštera a hospodářských staveb, a to již v listopadu roku 1767.¹¹¹ Jezuité pracovali v Lučaji od roku 1766 až do zrušení řádu v roce 1773. Celou tuto dobu byl superiorem Vladislav Gołaszewski. Nejsou k dispozici písemné prameny, které by mohly přesně určit zahájení výstavby kostela. Jelikož poslední zpráva byla odeslána do Říma v roce 1769, lze předpokládat, že začali stavět těsně po tomto roce.¹¹² Inventář z roku 1774 zaznamenal, že stěny kostela byly už postaveny a omítnuty zvenčí, střecha nad hlavní lodí byla pokryta dlaždicemi a nad bočními loděmi šindelem. Věže byly postaveny do výšky stěn kostela. V následujících letech byly zaklenuty klenby. Biskup Felix Towianski zasvětil kostel sv. Tadeášovi v roce 1777.¹¹³ Neexistují žádné zprávy o autorovi návrhu. Lze předpokládat, že Tadeáš Ogiński mohl zavolat stejného jezuitského architekta, Gabriela Lenkiewiczze, který pro něj

¹¹⁰ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 183: *Autori Kulagin a Gabrus uvádí rok 1731.*

¹¹¹ *Ibidem: Autor Kulagin zmiňuje rok 1731, kdy se jezuité objevili v majetku Ogińskich.*

¹¹² *Ibidem: V mnohých literárních pramenech se uvádí rok 1766, ve kterém byla zahájena stavba.*

¹¹³ *Ibidem*

stavěl kapli Božího těla v kostele sv. Jana ve Vilniusu.¹¹⁴

Tato nejpozdnější památka jezuitské stavitelské činnosti má základní dispozici ve tvaru latinského kříže [63]. Vnitřní prostor představuje trojlodí bazilikálního typu s krátkou příčnou lodí, jejíž ramena jsou valeně zaklenuta. Na východě se na hlavní loď napojuje kratší obdélníkový presbytář se segmentovou apsidou, klenutou konchou [64]. Kněžiště, sklenuté klenbou valenou s párem lunetových výsečí, je odděleno od prostřední lodi a apsidy klenebními pasy. Po obou stranách presbytáře k němu symetricky přilehají dvě sakristie obdélníkového tvaru s křížovým klenutím. V místě křížení hlavní lodi a transeptu je vztyčena kupole, která se skrývá v konstrukci sedlové střechy a zvnějšku není rozpoznatelná [66].¹¹⁵ Prostor hlavní lodi, transeptu a kněžiště obíhá mohutná profilovaná korunní římsa v souvislém pásu [67]. Šest masivních pilířů tvoří půlkruhové arkády, jejichž oblouky jsou dvojité a oddělují prostory hlavní a bočních lodí. Prostřední loď je opatřena valenou klenbou s lunetovými výsečemi, jejíž klenební pole jsou navzájem vymezena klenebními pasy. Boční lodě mají křížové žebrové klenutí s květinovými svorníky [67]. Jejich klenební pole jsou od sebe navzájem oddělena klenebními pasy, které mají profil dvojitého oblouku. Stěny hlavní lodi jsou členěny pilastry dórského řádu s profilovanými kamennými patkami. Stejný tvar pilastrů, ale navrstvených, zdobí vnitřek presbytáře. V západní části se nachází nartex, do jehož druhého patra byla vestavěna hudební kruchta s varhanami [65].

Kostel sv. Tadeáše vítá přijíždějící turisty svým zajímavým průčelím ještě dlouho před vjezdem do samotné vesnice. Hlavní fasáda je flankována tříúrovňovými věžemi, ukončenými půlkruhovými kupolemi na válcových tamburech, a je završena štítem se segmentovým frontonem [60]. První úrovni výrazně dominují jednoduché pilastry s profilovanými hlavicemi a patkami, stoupající přes dvě patra. Druhé podlaží je vyzdobené pilastry s íónskými hlavicemi. Celá plocha je prolomena okenními otvory pravoúhlého tvaru, které jsou většinou zaslepené. Boční fasády zdobí stejný tvar jednoduchých pilastrů [61]. Křídla transeptu, která nevystupují ze základní hmoty kostela, jsou završena rizality se štítovým nástavcem a trojúhelníkovým frontonem. Lizény jsou jediným dekorativním prvkem východního průčelí, které je nahoře ukončeno zaobleným štítem s křídly a trojúhelníkovým frontonem [62]. Po celém obvodu kostela obíhá vlys dórského řádu.¹¹⁶ Interiér prosvětlují okna různých tvarů, rozmístěná ve dvou úrovních. Tak se v něm během dne mění světelné podmínky.

---

¹¹⁴ Viz Paszenda SJ (pozn. 10), s. 184: *Lenkiewicz studoval architekturu nejprve ve Vilniusu a poté v Římě, kde měl možnost poznat nejnovější trendy v umění. Na území Litvy uvedl raný klasicismus. Od roku 1768 přednášel architekturu v Polocku. V nekrologu bylo napsáno, že jeho díla byla vysoce hodnocena. V jiné literatuře se jako možní architekti uvádějí Tomáš Żebrowski a Carl Spampani.*

¹¹⁵ Viz Габрусъ (pozn. 12), c.168.

¹¹⁶ Viz Воінаў (pozn. 9), c. 268.

Kostel sv. Tadeáše představuje zajímavý příklad pozdně barokní architektury a takto ukončuje kapitolu dějin stavební činnosti jezuitů na území Běloruska.

6 Jezuitská sakrální architektura na území Česka

6.1 Praha, Staré město – Kostel Nejsvětějšího Salvátora

Kostel ve své dnešní podobě vznikl v několika etapách na místě středověkého kláštera dominikánů a kostela sv. Klimenta, které postihl smutný osud. Během husitských válek byly vypáleny a parcely byly následně rozprodány měšťanům, kteří je zastavěli, včetně místa původní lodi. V roce 1556 přišel do Prahy na pozvání krále Ferdinanda I. jezuita Petr Canisius, který byl blízkým spolupracovníkem zakladatele řádu Ignáce z Loyoly. Měl za úkol najít vhodné místo pro výstavbu nového kostela, a tak pro svůj záměr vyhledal areál dominikánského kláštera, jehož představitelům byl výměnou nabídnut klášter sv. Anežky na Františku. Stavební práce byly zahájeny v roce 1578, když byl shromážděn stavební materiál. V dalších letech byly postaveny dvě věže a jedna z empor. Architektem této etapy byl Marco Fontana di Brusata, původem švýcarský Ital, ale samotný ideový návrh patří jezuitskému vizitátoru P. N. Lanoyovi a rektoru koleje P. Campanovi. V roce 1593 odkoupili jezuité parcelu s kovárnou, nacházející se před západním průčelím, což dovolilo rozšířit prostor kostela. Prodloužili ho téměř o polovinu podle nových plánů architekta, jehož jméno je nám dnes neznámo. Práce v kostele pokračovaly do roku 1601, kdy byl kostel zastřešen a zaklenut. V srpnu roku 1602 vysvětil novou svatyni papežský nuncius. Ale zejména s příchodem Carla Luraga se začínají výrazné proměny stavby. V roce 1648 byla vztyčena kupole nad křížením, která byla naplánována už v roce 1601. Podle smlouvy z 11. dubna roku 1654 měl architekt upravit průčelí s portikem. Konečná úprava portika se uskutečnila v roce 1659 (1656?).¹¹⁷ Posledním výrazným zásahem bylo zvýšení a opravení obou věží v roce 1714, které zřejmě provedl architekt František Maxmilián Kaňka.¹¹⁸

V dnešní podobě kostel tvoří nepřehlédnutelnou dominantu klementinského areálu na Starém Městě. Stavba překvapuje kolemjdoucí svou monumentalitou až v okamžiku, kdy jde směrem z Karlova mostu a objeví se mu před očima její krásný portikus, protože areál je jinak skryt okolní zástavbou.

Jde o trojlodní kostel halového typu s transeptem, který nevystupuje z celkového obrysu stavby. Půdorys tvoří tvar prodlouženého obdélníka na rozdíl od římského kostela Il Gesù [69]. Ke hlavní lodi přilehá atypicky dlouhý obdélníkový presbytář s polygonálním závěrem, který je převzatý z dochovaného presbytáře svého předchůdce [70]. Má segmentovou apsidu, kterou zdobí dvě páry polosloupů s pozlacenými kompozitními hlavicemi a hladkými dřívky z umělého mramoru. Na nich spočívají úseky profilované korunní

¹¹⁷ Viz Vlček (pozn. 15), s. 109–110.

¹¹⁸ Viz Vlček – Havlová (pozn. 18), s. 117–118.

římky, ze kterých vybíhají dva mramorové pasy. Prostor kněžiště ohraničují kovová zábradlí po stranách a nízké zábradlí z umělého mramoru se zlatou sochařskou výzdobou vpředu. Lemují ho boční lodi, z nichž pravá je zasvěcena sv. Františku Xaverskému a levá sv. Ignáci z Loyoly. Dvě řady arkád, jejichž oblouky vybíhají z mohutných pilířů, dominují vnitřnímu prostoru, což ho činí velice vzdušným a působivým [71]. Tři páry oblouků v kněžišti se liší svým užším profilem, zdobením v podobě perlovce a miniaturních pilastrů s korintskými hlavicemi od lodí prostřední.

Pseudokupole, ukončená zlatou makovicí s křížem a nasedající na vysoký osmihranný tambur na pendantivech, je vztyčena nad křížením. Tambur obíhá ohoz s kuželkovou balustrádou. Během rekonstrukce v letech 1969–1973 bylo zjištěno, že tambur, vybudovaný z hrázděného zdiva, nebyl zaklenutý skutečnou kupolí. V dnešní době zaklenut není, protože původní klenutí, vytvořené za pomoci dřevěných ramenátů, bylo zdemolováno během první poloviny 18. století a nahrazeno plochým stropem. Kromě toho v kostele nikdy nebyly založeny patřičné podpůrné konstrukce, které by umožnily vztyčení kupole.¹¹⁹

Hlavní loď má valenou klenbu s lunetovými výsečemi, jejichž travé jsou na rozhraní navzájem oddělena klenebními pasy se štukovým rostlinným dekorem, které dosedají přímo na pilastry [70]. Obdobný tvar klenutí téže šířky se objevuje i v presbytáři.¹²⁰ Pilastry vysokého řádu, sahající až do druhého patra, s kompozitními hlavicemi, kanelovanými dříky v horní partii a profilovanými patkami, jsou krásným akcentem hlavního prostoru. Boční lodě mají křížové klenutí s dekorativně ozdobenými žebry a svorníky, kromě prvního klenebního pole v kapli jižní lodi, kde lze spatřit freskovou malbu na placce. Klenební pole bočních lodí v západní části mají obdélníkový tvar, zatímco ve východní jsou založena na čtvercovém půdorysu [71]. Oddělují je úzké pruhy klenby valené. Jejich stěny člení jednoduché pilastry s kompozitními hlavicemi. Nad boční lodí včetně transeptu jsou vestavěny empory, zaklenuté valeně a chráněné kuželkovou balustrádou, které porušily původní bazilikální schéma.¹²¹ Interiér kostela výrazně prosvětlují okna s půlkruhovými záklenky, prolomená do bočních lodí, na empory a do tamburu, což spolu se světlými barvami vytváří podivuhodné světelné efekty. V západní části se nachází předsíň, nad níž je umístěna hudební kruchta, ležící na oblouku vyrůstajícím ze dvou masivních pilířů [72].

Do kostela se vchází z Křížovnického náměstí impozantním trojdílným portikem, jehož střední arkáda převyšuje výšku a šířku oblouků bočních [68]. Svou formou triumfálního oblouku měl portikus symbolizovat vítězí církve.¹²² V přízemí průčelí jsou osazeny

---

¹¹⁹ Viz Vlček (pozn. 24), s. 12.

¹²⁰ Viz Vlček (pozn. 15), s. 111.

¹²¹ Ibidem

¹²² Ibidem

tři portály s trojúhelníkovými frontony, nad nimiž jsou situována okna s jednoduchým ostěním a segmentovými frontony. Prostřední portál, který je vyšší a širší, lemuje pár polosloupů iónského řádu. Celá plocha portika je velice krásně vyzdobena různými druhy architektonických prvků, které se mezi sebou organicky propojují a vytvářejí jednotný celek. Člení ji vysoké pilastry s kompozitními hlavicemi, na nichž spočívá masivní kladí vyzdobené postavami andělů. Přerušuje jeho prostřední oblouk na úrovni architrávu a vlysu. Balustrádová atika se sochami světců završuje tuto kompozici. Horní část průčelí vytváří mohutný štít s konkávně prohnutými křídly a trojúhelníkovým frontonem. Zdobí ho dvojice korintských pilastrů s dekorovanými úseky korunní římsy nad hlavicemi, na kterých je osazen trojúhelníkový fronton. Uprostřed se nachází nika s rokajovou konchou, umístěna do bohatě vyzdobené edikuly se segmentovým frontonem.

Boční fasády vypadají skromně. Zdobí je jednoduché pilastry, sahající přes dva patra, a velká půlkruhově ukončená okna ve dvou řadách nad sebou. Na východě je polygonální závěr flankován dvěma věžemi s cibulovými střechami.

6.2 Brno – kostel Nanebevzetí Panny Marie

Brno, druhé největší město českých zemí, leží na jihovýchodě země na soutoku řek Svratky a Svitavy. Dějiny Brna sahají až do pravěku, první písemná zmínka o městě pochází z roku 1091 a nachází se v Kosmově kronice. Od středověku město hrálo významnou roli v politickém, ekonomickém a náboženském životě země, a proto přitahovalo mnišské řády, které zde zakládaly svá sídla.

Jezuitský kostel, zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie, byl vystavěn na místě dřívějšího ženského herburského kláštera Cella S. Mariae neboli Cella Castitatis, který zde existoval do sedmdesátých let 16. století a zanikl kvůli těžkým hospodářským poměrům.¹²³ Krátce poté byl podle smlouvy z 9. května 1578 klášterní areál předán do majetku jezuitů, které přišli do Brna už v roce 1570 na pozvání tehdejšího probošta brněnské kapituly Jana Grodeckého z Brodu.¹²⁴ V roce 1581 získal řád souhlas papeže Řehoře XIII. na zřízení koleje a naplno rozjel aktivní stavební ruch, během kterého byl vybudován rozsáhlý areál budov včetně nového kostela.¹²⁵

Základní kamen kostela byl položen roku 1598. Stavba částečně využila zachované zdivo na jižní straně. Práce rychle pokračovaly díky nadání Heleny Berkové z Dubé, moravského zemského hejtmána Jáchyma Haugvice z Biskupic a zemského komoří Ladislava

---

¹²³ Viz Šeferisová Loudová – Kroupa (pozn. 25), s. 428.

¹²⁴ Viz Šeferisová Loudová – Kroupa (pozn. 25), s. 429.

¹²⁵ Ibidem

Berky z Dubé.¹²⁶ V letech 1599 až 1602 dohlížel na stavební práce architekt Giuseppe Brizio, který změnil tvar kněžiště.¹²⁷ Slavnostní vysvěcení proběhlo 22. září 1602 za účasti kardinála a olomouckého biskupa Františka z Ditrichštejna, který byl největším podporovatelem jezuitů v Brně.¹²⁸

Značným zásahem do podoby kostela byla přístavba kaple sv. Františka Xaverského v letech 1670–1671, kterou provedl zednický mistr Jan Křtitel Erna. V letech 1732 až 1733 zvýšil Mořic Grimm věž o horní patro.¹²⁹

Kostel Nanebevzetí Panny Marie má klasickou podélnou dispozici [76]. Od mateřského kostela jezuitů se liší uspořádáním vnitřního prostora, která tedy představuje trojlodí bazilikálního typu. Na rozdíl od Il Gesù nemá ani příčnou loď, ani vztyčenou kupoli.

Na východě se na prostřední loď napojuje protáhlé kněžiště na obdélníkovém půdorysu, sklenuté dvěma poli klenby valené s lunetovými výsečemi a ukončené apsidou s konchou [77]. V jeho bočních stěnách jsou umístěny v patře oratoře s prosklenými arkýři. Po stranách presbytáře se nacházejí kaple Panny Marie a sakristie, založené na obdélníkovém půdorysu. Prostřední loď, zaklenutá klenbou valenou s čtyřmi páry lunetových výsečí, se otevírá do prostoru užších bočních lodí vysokými půlkruhovými arkádami na mohutných hranolech pilířů, jejichž čtvercová klenební pole sklenují české placky mezi pasy. Stěny zdobí pilastry z růžového mramoru vysokého řádu s jednoduchými hlavicemi a bez patek. Hlavní prostor obíhá mohutně vyložené kladí s profilovanou korunní římsou, ukončenou nahoře kuželkovou balustrádou, v souvislém pásu [77]. Naproti hlavnímu oltáři se nachází hudební kruchta nesená třemi oblouky, spočívajícími na masivních hranatých pilířích, a podklenutá klenbou valenou s lunetovými výsečemi [78].

Západnímu průčelí, v ose kostela, dominuje tříúrovňová věž hranolového tvaru, v jejímž prvním podlaží se nachází hlavní vstup, rámovaný kamenným ostěním a ukončený trojúhelníkovým frontonem [73]. Druhé podlaží, rytmizované jednoduchými pilastry, a podlaží třetí, zdobené hladkými pilastry s kompozitními hlavicemi, jsou proražena okenními otvory, nad nimiž vidíme trojúhelníkové a segmentové štíty. Hladce omítnutou fasádu lodi prostřední prolamují půlkruhová okna. Plochu fasády boční lodi zdobí pilastry vysokého řádu, mezi nimiž jsou vítězné oblouky, v jejichž horní části se nacházejí okna půlkruhová [74]. Obdélníková okna osvětlují prostor presbytáře [75]. K severnímu průčelí přiléhá kaple sv. Františka Xaverského na čtvercovém půdorysu, sklenutá českou plackou. Na východní straně

¹²⁶ Dušan Foltýn (ed.), *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005, s.165.

¹²⁷ Viz Šeferisová Loudová – Kroupa (pozn. 25), s. 432.

¹²⁸ Ibidem

¹²⁹ Viz Šeferisová Loudová – Kroupa (pozn. 25), s. 434.

z fasády vystupuje půlkruhový závěr presbytáře, zdobený vysokým pilastrovým řádem, a válce točitých schodišť do kaple a sakristie.

V roce 1944 kostel utrpěl vážné škody během druhé světové války. V letech 1945–1952 prošel rozsáhlými restauračními pracemi, díky kterým byl zachráněn původní prostorový koncept a vnitřní výzdoba.¹³⁰

6.3 Praha, Nové město – kostel sv. Ignáce

V Praze na Novém Městě na Karlově náměstí se vypíná jezuitský kostel sv. Ignáce vysokým průčelím, které překvapuje svým ozdobeným působivým portikem. Za touto velkolepostí, kterou máme dnes možnost vidět, se skrývá dlouhá historie budování, její počátky sahají k roku 1665, kdy byla teprve postavena jižní část koleje s kaplí sv. Františka Xaverského.¹³¹ 12. července roku 1665 byl slavnostně položen základní kamen pro kostel.¹³² Architektem, jemuž bylo svěřeno budování nové jezuitské svatyně, byl slavný Carlo Lurago, který v tuto dobu působil v Pasově a dohlížel tam na stavbu dómu sv. Štěpána.¹³³ Pro Luraga se stala tato stavba poslední na území Čech a je považována za vrchol jeho tvorby.¹³⁴ Do roku 1670 byl kostel doveden ke korunní římsce a zastřešen. Následující roky dostal klenbu a byly zaklenuty a zastřešeny boční kaple. V tu dobu objednavatelé vypověděli smlouvu s Luragem a najali si nového architekta, Martina Reinera, který však mohl na původní koncepci jen málo změnit. 31. července roku 1678 byl kostel slavnostně vysvěcen za účasti pražského arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna. Dalším důležitým bodem je dokončení věží 13. listopadu roku 1687 od architekta Pavla Ignáce Bayera. Poslední značnou úpravou bylo vystavění portika před hlavním průčelím v letech 1696–1699 podle Bayerova projektu.¹³⁵

Kostel sv. Ignáce je založen na půdorysu obdélníku [81]. Vnitřní prostor představuje jednoduší s bočními kaplemi, které jsou mezi sebou propojené vysokými a úzkými obloukovými průchody. Na loď navazuje zúžený presbytář obdélníkového tvaru s pravoúhlým závěrem, který je zaklenut valenou klenbou s dvěma páry lunetových výsečí [82]. Po jeho levé straně se nachází velká sakristie, již zastropuje necková klenba s trojúhelníkovými výsečemi.¹³⁶ Vedle ní je menší kaple sv. Františka Borgiaše, zaklenutá plackou s namalovanou freskou.¹³⁷ Po pravé straně je umístěn plochostropý dispensář na

---

¹³⁰ Viz Šeferisová Loudová – Kroupa (pozn. 25), s. 435.

¹³¹ Viz Vlček (pozn. 16), s. 98.

¹³² Viz Vlček – Havlová (pozn. 18), s. 124.

¹³³ Viz Vlček (pozn. 24), s. 58.

¹³⁴ Ibidem

¹³⁵ Viz Vlček – Havlová (pozn. 18), s. 124.

¹³⁶ Viz Vlček (pozn. 16), s. 98.

¹³⁷ Ibidem

obdélníkovém půdorysu, nad nímž se v patře nachází sál, klenutý neckovou klenbou.¹³⁸ Podél presbytáře leží obdélníková kaple sv. Českých patronů, sklenutá klenbou valenou se styčnými výsečemi.¹³⁹ Na rozdíl od mateřského kostela jezuitů Il Gesù zde není ani transept, ani kupole, které jsou charakteristickými znaky.

Lod' zaklenuje valená klenba s lunetovými výsečemi a mezi jejími klenebními poli jsou vloženy široké klenební pasy. Široká korunní římsa, zdobená motivem kazet, perlovce a zubořezem a vynášená miniaturními konzolami, obíhá loď, ale je přerušována nad kruchtou a kněžištěm. Prostor lodi a presbytáře člení mramorové pilastry se zlatými kompozitními hlavicemi a profilovanými patkami, které na pilířích arkád tvoří dvojice [83]. Boční kaple mají půdorys obdélníku se zkosenými kouty, které jsou prolomeny v horní části obdélným polem a v dolní části nikou s rokajovou konchou, oddělenou profilovanou římsou. Kaple jsou zaklenuty valenou klenbou a do prostoru lodi jsou otevřeny oblouky [83]. První kaple lodi od vstupu je delší a užší, její strop člení dva páry lunetových výsečí. Nad vysoké arkády bočních kaplí jsou vestavěny empory s užšími oblouky a balustrádovým zábradlím. V západní části nad vstupní síní se vznáší hudební kruchta nesená širokým stlačeným obloukem na mohutných pilířích [84]. Po stranách pod kruchtou vedou vstupy do bočních schodišť, z nichž levé bylo zrušeno a v meziválečném období tu byla vybudována Lurdská kaple.¹⁴⁰

Hlavní dvouúrovňové průčelí poutá pozornost svým portikem o třech obloucích, z nichž střední je širší a vyšší [79]. Takovým způsobem vyvolává dojem triumfálního oblouku. Člení ho pilastry iónského řádu s rustikovanými pásky, které nesou kladí, ukončené římsou s dekorem zubořezem.¹⁴¹ Nad prostředním obloukem spočívá segmentový fronton. První úroveň průčelí zdobí dvojice pilastrů s kompozitními hlavicemi, na nichž je umístěna mohutná a značně profilovaná korunní římsa, zdobená akantem. Po stranách portika jsou prolomena dvě okna, ukončená trojúhelníkovým frontonem. Ve druhé úrovni, lemované konkávně prohnutými křídly a zdobené vázami a obelisky, se opět objevují dvojice pilastrů kompozitního řádu.¹⁴² Mezi ně je vloženo velké kulaté okno, vyzdobené početnými štuky. Pilastry nesou jednoduché kladí, na němž spočívá trojúhelníkový štít. Boční fasády jsou také dvouúrovňové, jejich horní část patří lodi kostela [80]. Dolní úroveň je rytmizována dvojicemi kompozitních pilastrů, mezi nimiž jsou prolomeny dvojice polokruhově zakončených oken nad sebou. Světlo přichází do lodi okny s půlkruhovým obloukem, nad kterými se objevují ještě malá oválná okénka.¹⁴³

---

¹³⁸ Viz Vlček (pozn. 16), s. 98.

¹³⁹ Viz Vlček (pozn. 16), s. 99.

¹⁴⁰ Ibidem

¹⁴¹ Ibidem

¹⁴² Ibidem

¹⁴³ Ibidem

6.4 Praha, Malá Strana – kostel sv. Mikuláše

Kostel sv. Mikuláše na Malostranském náměstí je jednou z nejvýznamnějších a nejpůsobivějších sakrálních staveb období baroka v Praze. Výrazně změnil panorama města svou známou obrovskou kupolí se zelenou střechou.

Kostel stojí na místě gotického farního kostela sv. Mikuláše, který dostali v roce 1625 jezuité. Jeho přestavba byla zdržena finančními důvody a spory s malostranským magistrátem. Stavební činnost byla zahájena 6. září roku 1673, kdy byl položen základní kámen nového kostela za účasti císaře Leopolda I.¹⁴⁴ Projektováním a vedením realizace stavby byl pověřen Giovanni Domenico Orsi, se kterým byla v roce 1676 uzavřena další smlouva, podle níž měly práce probíhat podle jeho návrhu. K roku 1674 byla postavena průčelní stěna až do úrovně přízemí.¹⁴⁵ Svou dnešní podobu kostel získal díky vrcholně barokní přestavbě, která začala v roce 1702. Pravděpodobným autorem nového prostorového a půdorysného konceptu byl Kryštof Dientzenhofer, ačkoliv jeho autorství je některými badateli zpochybňováno.¹⁴⁶ S jeho příchodem stavba rychle pokračovala. K roku 1709 bylo dostaveno celé průčelí a kostel byl zaklenut. V roce 1711 byla loď dokončena pouze do tří čtvrtin své délky a byla provizorně uzavřena zdí s iluzivně namalovaným oltářem, aby se zde mohly konat mše.¹⁴⁷ V letech 1713–1715 byly Dientzenhoferem dokončeny dvě protilehlé kaple vedle vchodu. Na několik desetiletí se stavba zastavila. Dalším zlomovým okamžikem se stal příchod Kryštofova syna Kiliána Ignáce Dientzenhofera, který řídil stavební práce v letech 1737–1751 až do své smrti a radikálně proměnil vzhled kostela.

Vnitřní prostor představuje jednolodí, doprovázené osmi bočními kaplemi, otevřenými do lodi širokými segmentovými oblouky [88]. Mezi sebou nejsou kaple spojeny průchody, nýbrž jsou uzavřené. Na východě završuje loď presbytář s trojlístým závěrem, jehož ramena leží na segmentovém půdorysu a jsou sklenuta konchami [89]. Nad závěrem se vznáší gigantická dvouplášťová kupole na vysokém tamburu, neseném čtveřicí pendentivů, které spočívají na čtyřech gigantických pilířích [90]. Tambur je po obvodu prolomen velkými okny, vloženými do edikul s trojúhelníkovými frontony a opatřenými sloupy kompozitního řádu, nad jejichž hlavicemi jsou široké úseky profilované římsy. Na kopuli nasedá lucerna v podobě menší kupole se stejným tvarem oken. Vnější okupole má honosnou výzdobu v podobě různých dekorativních elementů [87]. Samotná loď je založena na komplikovaném půdorysu, který tvoří systém tří příčných oválů, vzájemně se protínajících v polovině své šířky [88].¹⁴⁸

¹⁴⁴ Jaromír Neumann, *Český Barok*, Praha 1974, s. 149.

¹⁴⁵ Viz Vlček (pozn. 17), s. 9.

¹⁴⁶ Ibidem

¹⁴⁷ Viz Bažant – Bažantová (pozn. 23), s. 15.

¹⁴⁸ Viz Neumann (pozn. 144), s. 152.

Zvlněná a dynamicky působivá klenba lodi včetně kruchty není pro diváky příliš čitelná z důvodu, že celou její plochu pokrývá rozsáhlá fresková malba s elementy iluzivně namalované architektury. Díky malbě se prostor nad návštěvníky opticky ještě více rozšiřuje. Klenba se skládá ze dvou částí. Dvě klenební pole, pocházející z ruky Kryštofa Dientzenhofera, jsou zaklenuta klenbou valenou s ovoidními lunetami a jsou rozdělena klenebními pasy, které byly odtesány zhruba kolem roku 1760. Také byla zazděna okna pod lunetovými výsečemi.¹⁴⁹ Kvůli obavám, že se klenutí propadne, byla klenba zesílena přímými pasy mezi pilíři, které nelze rozeznat pod freskou díky jejich měkkému a plynulému provedení.¹⁵⁰ Třetí travé od Kryštofova syna Kiliána Ignáce je sklenuto českou plackou s modifikovaným vrstevnicovým obrazcem.¹⁵¹ Interiéru dominují masivní, nakoso vytočené pilíře, které jsou opatřené dvojicemi vysokých pilastrů se zlatými kompozitními hlavicemi, nesoucími konvexně-konkávní úseky bohatě profilované korunní římsy [91]. Boční kaple mají v podstatě obdélný půdorys a jsou zaklenuty klenbou valenou. Vysoká okna s půlkruhovým závěrem jsou začleněna do edikul tvořených pilastry kompozitního řádu a okřídlenými frontony. Dvě kaple vedle vchodu mají odlišný půdorys. Kaple sv. Barbory na levé straně je založena na půdorysu protáhlého oválu. Pod její kupolovou klenbou s lunetovými výsečemi běží ochoz s kuželkovou balustrádou, vynášenou masivními konzolami. Naproti ní se nachází kaple sv. Anny na půdorysu dvou protínajících se kruhů. Nad bočními kaplemi se nacházejí emporie, otevírající se do lodi kostela širokými segmentovými oblouky. Jejich prostory opakují obdélníkový půdorys kaplí pod nimi. Zaklenuje je česká placka a jsou mezi sebou propojeny obdélníkovými průchody, začleněnými do edikul sestavených z pilastrů kompozitního řádu a segmentových frontonů. V západní části je typicky umístěna vstupní síň, sklenutá klenbou valenou, nad ní se vznáší hudební kruchta s varhanami [92]. Nese ji půlkruhový oblouk, podepřený dvěma volnými pilíři.

Kostel sv. Mikuláše se neproslavil pouze svou zelenou kupolí. Má ještě jeden skrytý klenot, který lze vidět, když se ocitneme přímo před ním. Poutá pozornost svým honosným zprohýbaným průčelím, které je rozděleno do dvou etáží a je ukončeno masivním štítovým nástavcem [85]. Boční osy trochu vysunuté dopředu jsou konkávně prohnuté. Střední osa tvoří samostatný celek, její boční partie jsou konvexně zprohýbané, zatímco prostřední část se vyznačuje konkávním prohnutím, které opakuje motiv bočních os. Výsledkem takové koncepce je neustálé vlnění fasády. První podlaží prolamuje trojice portálů, z nichž střední je větší. Rámují je pilastry a okřídlené segmentové frontony. Prostřední portál zdobí pilastry

---

¹⁴⁹ Viz Neumann (pozn. 144), s. 152.

¹⁵⁰ Viz Vlček (pozn. 17), s. 94.

¹⁵¹ Ibidem

kompozitního řádu. V případě bočních portálů lze vidět nakoso vytočené pilastry s volutami, nad kterými jsou umístěna velká, segmentově ukončená okna. Lemuje je téměř stejný tvar nakoso postavených pilastrů se segmentovými frontony nahoře. Zprohýbání střední osy je zdůrazněno monolitními, nakoso vytočenými dvojicemi sloupů s íónskými hlavicemi. Boční osy rytmizují pilastry stejného řádu. Druhé podlaží je odděleno výrazně předsunutou profilovanou kordonovou římsou, která přechází v balkon nad hlavním vstupem, podepřený dole mohutnými konzolami a ohrazený kuželkovou balustrádou. Zde jsou proraženy trojice oken, lemované mělkými pilastry a segmentovými frontony. V případě bočních oken jsou frontony okřídlené. Prostřední okno je vyšší a ukončené půlkruhovým závěrem. Celou plochu této úrovně rytmizují dvojice pilastrů kompozitního řádu. Na všechny tři osy nasedají zprohýbané segmentové frontony, opakující zvlnění průčelí. Pod nimi probíhá předsunutá jednoduchá kordonová římsa, kterou nesou malé konzolky. Nad tímto podlažím se vypíná mohutný zprohýbaný štítový nástavec se segmentovým frontonem, na němž jsou kamenné svícny. Voluty na bocích flankují celou kompozici. Nad bočními osami je umístěna balustrová atika. Nástavec zdobí mělké pilastry s volutami místo hlavic. Uprostřed je vyhloubena nika s konchou v podobě mušle.

Jižní průčelí prolamují dvě řady oken, lemovaných mělkými pilastry s volutami místo hlavic a frontony [86]. První patro rytmizují dvojice íónských pilastrů, druhé dvojice pilastrů kompozitního řádu. Patra jsou navzájem oddělena profilovanou kordonovou římsou. Mohutně tvarovaná korunní římsa je podpořena malými konzolami. Krásně prokomponovaná věž, ukončující jižní fasádu, se zeštíhluje směrem nahoru a zdobí ji plastické polosloupky a jednoduché pilastry, střídající se v různých úrovních.¹⁵² Výzdoba severního a východního průčelí je minimální.

6.5 Olomouc – kostel Panny Marie Sněžné

Jednou z nejobdivovanějších sakrálních staveb epochy baroka na území Olomouce je nepochybně kostel Panny Marie Sněžné, který se stal neodlučitelnou součástí nejenom komplexu bývalých jezuitských školních budov, ale i celého města.

Jezuité, kteří přišli do Olomouce na pozvání biskupa Viléma Prusinovského, se nejprve usadili v minoritském kláštře s přiléhajícím kostelem v roce 1569.¹⁵³ Během dalších desetiletí se věnovali aktivní stavební činnosti. Tak byl v letech 1660–1667 postaven bývalý Starý konvikt podle návrhu stavitele Petra Schüllera.¹⁵⁴ Kolem roku 1672 jezuité začali

---

¹⁵² Viz Vlček (pozn. 17), s. 93.

¹⁵³ Viz Schulz (pozn. 22), s. 437.

¹⁵⁴ Ibidem

uvažovat o výstavbě nového kostela, ale nepřistoupili k ní kvůli nedostatku finančních prostředků. Základní kámen nové svatyně byl položen 12. července 1712. Nejpravděpodobnějším projektantem byl Michael Josef Klein z Nisy, ale samotnou stavbu zadali jezuité olomouckému staviteli Lukášovi Kleckelovi. Stavební práce pokračovaly rychlým tempem. 9. června roku 1714 začala etapa zaklenutí, ve stejném roce započata stavba monumentálního portálu a už 16. února roku 1716 byl kostel slavnostně vysvěcen.¹⁵⁵

Vzhled a uspořádání vnitřního prostoru kostela Panny Marie Sněžné jsou do určité míry ovlivněny kostelem sv. Michala v Mnichově a pražským kostelem sv. Mikuláše na Malé Straně.¹⁵⁶ Základní dispozice je koncipována jako jednolodí na obdélníkovém půdorysu, s věncem bočních neprůchozích kaplí po stranách [95]. Nemá transept a kupoli nad presbytářem ve srovnání s vzorem římského hlavního kostela jezuitů Il Gesù. Na východě je na loď napojen půlkruhový presbytář, od lodi oddělený klenebním pasem s mluvící páskou a sklenutý klenbou kupolovou [96]. Dvojice velkých, půlkruhově ukončených oken nad sebou po stranách hlavního oltáře naplňuje kněžiště světlem. Hlavní prostor je zaklenut valenou klenbou s výsečemi, její jednotlivá travé dělí od sebe klenební pasy. Nosné pilíře, zapřené o příčné stěny mezi kaplemi a emporami o jejich klenby a také o vnější zdi kostela, zastavují odstředivé tlaky v klenbě nad lodí.¹⁵⁷ Do přilehlých bočních kaplí, zaklenutých klenbou neckovou, se prostor lodi otevírá polokruhovými arkádami na mohutných pilířích. Nad nimi mají místo empory s balustrádovým zábradlím, otevřené do hlavního prostoru polokruhovými oblouky. Jsou sklenuty stejným způsobem jako kaple dole. Poprsnice těchto galerií mají konvexně zvlněný tvar, což dodává interiéru efekt dynamismu.¹⁵⁸ Zajímavým akcentem interiéru jsou dvojice pilastrů kompozitního řádu, jejichž hladké, konkávně prohnuté dřívky zdobí pilíře [97]. Tento tvar pilířů lze nalézt i na stěnách presbytáře. Nad hlavicemi spočívají úseky mohutné a bohatě profilované korunní římsy, které jsou taktéž konkávně prohýbané. Díky těmto architektonickým elementům prostor ožívá a dostává mírné zvlnění. V západní části nad hlavním vstupem je vestavěna hudební kruchta, nesená působivou arkádou o třech obloucích spočívajících na masivních pilířích kompozitního řádu z umělého červeněného mramoru [98]. Dva prostřední pilíře jsou dodatečně zdobeny sloupy s kompozitními hlavicemi z kontrastujícího mramoru žlutého. Prostor podkruchtí je zaklenut českou plackou.

K hlavní fasádě vede směrem z ulice schodiště s kuželkovou balustrádou, vybudované až v roce 1921.¹⁵⁹ Působivé pětiosé průčelí od Václava Rendra z roku 1714, flankované po

¹⁵⁵ Milan Togner, *Olomouc. Univerzitní kostel Panny Marie Sněžné*, Velehrad 2000, s. 10.

¹⁵⁶ Viz Jakubec – Perůtka (pozn. 20), s. 40.

¹⁵⁷ Ibidem

¹⁵⁸ Viz Jakubec – Perůtka (pozn. 21), s. 84.

¹⁵⁹ Ibidem

stranách dvěma vysokými věžemi, vyvolává dojem pohybu díky mírnému, konkávně-konvexnímu zvlnění [93]. Tento dynamismus je zvýrazněn monumentální architekturou prostředního portálu, ten lemují po stranách dva masivní, nakoso postavené kamenné sokly, na nichž stojí trojice sloupů s korintskými hlavicemi; prostřední z nich je tordovaný [94]. Nad sebou portál vynáší balkon s kuželkovým zábradlím, jehož střední část je mírně konvexně zvlněná a postranní hranaté části vybíhají do prostoru a opakují vytočení soklů.¹⁶⁰ Dva menší boční portály jsou rámovány dvojicemi kompozitních sloupů, jejichž sokly se také nakoso vytáčejí. Průčelí má pouze jednu velkou úroveň, ukončenou štítovým nástavcem s konkávně zalamovanými křídly, které mezi sebou odděluje profilovaná korunní římsa. Zdobí je navrstvené pilastry vysokého kompozitního řádu, mezi nimiž jsou v bočních osách s věžemi prolomena protažená okna s půlkruhovým závěrem. Po stranách prostředního portálu se nacházejí niky s rokajovými konchami. Nad balkonem jsou umístěna dvě velká, půlkruhově ukončená okna nad sebou. Štítový nástavec je oddělen kuželkovým zábradlím a je prolomen třemi nikami a jedním okenním otvorem. Nahoře stojí váza jako dekorativní prvek. Věže člení pilastry kompozitního řádu a okna, na nichž jsou nasazeny cibulové střechy s lucernami, ukončené kulovitými makovicemi a dvojitým křížem.

---

¹⁶⁰ Viz Togner (pozn. 155), s. 11.

7 Komparace

Kostel Il Gesù se nachází v srdci Říma a je mateřským kostelem jezuitů, postaveným dvojicí špičkových architektů té doby, Vignolou a della Portou. Stal se vzorem pro výstavbu dalších jezuitských kostelů po celém světě. Mezi jeho charakteristické rysy patří dispozice ve tvaru latinského kříže, jednolodí bazilikálního typu s věncem kaplí po stranách, silně potlačený transept, kupole nad křížením a obdélníkový presbytář s půlkruhovou apsidou. V lodi spatříme valenou klenbu s lunetovými výsečemi a v kaplích klenbu kupolovou na pendentivech. Další důležitý bod představuje korunní římsa, obíhající interiér v souvislém pásu. Prostor zdobí dvojice kompozitních pilastrů. Poslední, na co soustředíme naši pozornost, je plasticky pojaté dvouúrovňové průčelí s trojúhelníkovým štítem a volutami, které je příznačným rysem kompozice kostela.

7.1 Porovnání běloruských jezuitských kostelů

Pokud se podíváme na běloruskou skupinu kostelů, prvním spojovacím bodem bude uspořádání vnitřního prostoru. Všechny kostely jsou koncipovány jako trojlodí bazilikálního typu. V případě hrodněnské katedrály sv. Františka Xaverského jde o protáhlejší dispozici vzhledem k většímu množství jejích architektonických hmot. V tom se běloruské kostely svému římskému vzoru nepodobají.

Hlavní loď všech chrámů zaklenuje valená klenba s lunetovými výsečemi. Určité rozdíly vidíme v klenutí bočních lodí ňasvižského kostela Božího Těla, mscislavského kostela sv. Michala Archanděla a hrodněnské katedrály, které sklenuje klenba křížová. V lučajském kostele sv. Judy Tadeáše obohatili stavitelé křížovou klenbou o žebra. V minské katedrále Jména Nejsvětější Panny Marie to pojali odlišným způsobem a použili stejné valené klenutí jako v lodi prostřední.

U běloruských svatyň většinou převládá půdorys ve tvaru latinského kříže, který opakuje římský vzor. Odlišuje se pouze minská katedrála, založená na obdélníkovém půdorysu.

Sakrální stavby v ňasviži, Hrodně a Lučaji mají silně potlačenou příčnou loď, jejíž křídla zakrývají rizality. Mscislavský kostel se v tomto případě odchyluje od celé skupiny a má výrazně zúženou šířku příčné lodi, která vychází za hranice architektonické hmoty. Jeho ramena taktéž završují rizality, což je v rozporu s kompozicí Il Gesù. Minské katedrále zcela chybí transept, a proto i rizality, čímž se s mateřským kostelem v Říme neshoduje.

Běloruská skupina se řídí obdobným systémem koncipování posvátné části kostela, která se skládá z obdélníkového presbytáře s půlkruhovou apsidou, zaklenutou konchou.

Lučajský kostel se různí svým kratším kněžištěm a segmentovou apsidou. Minský chrám má užší a nižší kněžiště a mírně protaženou půlkruhovou apsidu. V tomto aspektu, pouze s minimálními odchylkami, všechny stavby respektují jezuitský kostel Il Gesù a shodují se i se závěrem stejného typu v milánském San Fedele.

Kupoli, která je vzácným elementem jezuitského chrámu, nalezneme pouze u tří kostelů z pěti, a to v Ňasviži, Hrodně a Lučaji, přičemž u posledního není viditelná zvnějšku, nýbrž se skrývá v konstrukci sedlové střechy. Minská katedrála tento prvek postrádá, je v ní ale iluzivně namalován. V mscislavském kostele se od začátku nepočítalo se vztyčením kupole kvůli tomu, že neměl v původním plánu ani křížení, ale během přestavby na pravoslavnou svatyni mu byla na střechu dodána kupole na kruhovém tamburu, která už tam dnes není.

Korunní římsa obíhá hlavní prostor v souvislém prstenci ve všech zmíněných památkách. V některých z nich zasahuje do oblasti transeptu a presbytáře. V minském kostele je pojatá trochu odlišně kvůli svému zalamování dolů v podobě malých volut přes rovné úseky. Lze říct, že všechny stavby dodržují tento znak Il Gesù, který uvidíme i v kostele San Fedele v Miláně.

Interiérům všech sakrálních staveb dominují vysoké pilastry, ale různých řádů. Neobvyklé je použití dórského řádu v Lučaji či jednoduchých pilastrů v Mscislavli. V minské katedrále lze vidět jejich navrstvený typ. Ani jeden kostel nemá problém s osvětlením díky dostatečnému množství oken, které napomáhají při vytváření světelných a stínových efektů, důležitých pro období baroka.

Běloruské kostely slučuje dohromady takový architektonický detail, jako je předsín s hudební emporou, spočívající na třech obloucích; jenom v Hrodně je vystavena na jednom. V římském jezuitském chrámě nic podobného nenalezneme, ale tento element lze vidět v mnichovském sv. Michalovi.

Specifickými rysy se vyznačuje kostel Božího Těla, který je první sakrální stavbou s bezvěžovou barokní fasádou na běloruském území.¹⁶¹ Hlavní průčelí kostela Božího Těla připomíná fasádu mateřského kostela v Římě svou kompozicí a členěním, ale zcela postrádá jeho plastické řešení a působivost. V Ňasvižském příkladu ani voluty, neboť je vyměnili za *konkávnní křídla*. Kostel vypadá jednodušší a střízlivější, a to i díky bílé omítce. Do roku 1705 tu lze uvažovat o existenci empor, které v Il Gesù nikdy nebyly vybudovány. To je opravdu zvláštní, protože chrám v Ňasviži se stavěl podle mateřského římského kostela jako jeho zmenšená kopie.¹⁶² Další zajímavost představují dvě polygonální kaple vedle bočních lodí, se

¹⁶¹ Viz Габрусъ (pozn. 12), c. 50.

¹⁶² Podle slov faráře Petra Šarka (návštěva dne 28.7.2018).

kterými se v původním plánu nepočítalo a které byly přistavěny později.

Dvouvěžové pojetí západního průčelí ostatních čtyř kostelů je velice tradiční, typické pro běloruské území. Věže ztratily své funkční určení, na rozdíl od obranných gotických kostelů, a staly se důležitými kompozičními elementy.¹⁶³ Různí se počtem úrovní, nejmonumentálnější věže však nalezneme u minské a hrodněnské katedrály.

Co se týče pojetí vnitřního prostoru milánského kostela San Fedele, běloruská skupina nepřebírá nic z jeho specifických elementů. V členění presbytáře a korunní římsy se běloruské jezuitské kostely řídily vzorem Il Gesù.

7.2 Porovnání českých jezuitských kostelů

Podívejme se nyní detailněji na české jezuitské stavby. Pražské kostely sv. Ignáce a sv. Mikuláše na Malé Straně jsou pojaté jako jednolodí s věncem bočních kaplí, ale oproti malostranské svatyni halového typu je sv. Ignác koncipovaný jako bazilika. Mezi stavby halového typu patří i olomoucký kostel Panny Marie Sněžné. Pražský kostel sv. Mikuláše a olomoucký chrám se tedy vztahují k mnichovskému sv. Michalovi, představujícímu halu se vtaženými pilíři. K tomuto konstrukčnímu typu patří i milánský San Fedele. Brněnský kostel Nanebevzetí Panny Marie a pražský kostel Nejsvětějšího Salvátora zastupují trojlodní koncept, ale zatímco brněnský chrám má bazilikální uspořádání vnitřního prostoru, pražský reprezentuje halový typ.

Malostranský kostel sv. Mikuláše je naprosto unikátní díky své složité půdorysné dispozici, tvořené třemi příčnými, vzájemně se protínajícími ovály. Tím se liší od římského Il Gesù i mnichovského sv. Michala. Ostatní kostely, založené na klasické obdélníkové dispozici, mají zjevný vztah k mnichovskému chrámu, nikoliv k mateřskému kostelu. San Fedele v Miláně na podélném půdorysu také můžeme přiřadit k této skupině.

Příčnou loď nalezneme pouze u jedné sakrální stavby, a to u staroměstského kostela Nejsvětějšího Salvátora, čímž tento chrám navazuje jak na mnichovskou, tak i na římskou vzorovou stavbu. Zbývajícím zástupcům české skupiny tento rys zcela chybí.

Koncepce posvátné části u všech kostelů výrazně kolísá. Nejneobvyklejší kompozici má malostranský kostel, jehož presbytář ukončuje trojlistý závěr s konchami. Klasickým konceptem obdélníkového půdorysu s apsidou a konchou ve stylu Il Gesù disponuje brněnský kostel. Půlkruhový závěr nalezneme v olomoucké svatyni. Staroměstský a novoměstský kostel mají obdélníkový presbytář, ale v případě prvního jde o polygonální závěr, v druhém o závěr pravoúhlý.

---

¹⁶³ Viz Шматая (pozn. 13), c. 67.

Prostřední loď těchto českých kostelů klasicky zaklenuje valená klenba s lunetovými výsečemi, což je odvozeno od římského chrámu Il Gesù. Rozdíly najdeme v systému klenutí bočních prostor. Kaple malostranské stavby a boční loď brněnského kostela jsou sklenuty českými plackami. Kostel Nejsvětějšího Salvátora se vyznačuje křížovým klenutím v bočních lodích. V kaplích kostela sv. Ignáce použili jezuité valenou klenbu a v olomouckém chrámu aplikovali klenbu neckovou.

Korunní římsu, obíhající prostor v souvislém prstenci, spatříme v brněnském kostele a do jisté míry i v novoměstském kostele sv. Ignáce. Podobá se římsce v mateřském chrámu jezuitů. S určitou odchylkou v podobě přerušování v zóně kruchty a kněžiště obíhá korunní římsa loď kostela sv. Ignáce. V staroměstském kostele Nejsvětějšího Salvátora tento architektonický prvek nebyl aplikován. Prohýbané úseky bohatě profilované římsy leží nad hlavicemi pilastrů v kostele sv. Mikuláše a kostele Panny Marie Sněžné, což ukazuje na vliv a inspiraci mnichovským chrámem.

Kupole, důležitý kompoziční element Il Gesù, je vyzdvižena v malostranském kostele nad závěrem jako v milánském San Fedele, ale odlišuje se svou konstrukcí, monumentálností a bohatým dekorem. V kostele Nejsvětějšího Salvátora se rovněž vznáší kupole, ale je nutné mít na paměti, že jde o pseudokupoli. Ve zbývajících třech kostelech kupole není, ani v mnichovském.

Interiéry našich sakrálních staveb zdobí kompozitní pilastry vysokého řádu. V případě malostranského, novoměstského a olomouckého kostela jde o dvojice pilastrů na pilířích arkád. Použití stejného motivu nalezneme jak v římském Il Gesù, tak i mnichovském sv. Michalovi. Brněnský kostel se omezuje na aplikaci pilastrů s jednoduchými hlavicemi.

Zástupci české skupiny jsou mezi sebou spojeni charakteristickým umístěním vstupní síně do západní části. Nad ní se nachází hudební kůr. Kůr nesou oblouky, jejichž množství se odlišuje. V pražských kostelech se jedná pouze o jeden oblouk a v případě kostela sv. Ignáce o jeho stlačený druh. V brněnské a olomoucké sakrální památce uvidíme arkády o třech obloucích, které jsou odvozeny z mnichovského vzoru, nikoliv z Il Gesù.

V české skupině jezuitských kostelů se vyskytují empory, vestavěné nad boční kaple či lodi, což je odvozeno od mnichovského kostela, ale není u římského vzoru. Empory však nalezneme v kostele San Fedele v Miláně. Pouze brněnský kostel z celé této skupiny je ve své architektonické hmotě neobsahuje.

Světlo přichází do všech zmíněných kostelů přes dostatečné množství oken a podílí se na světelných efektech, nepostradatelných pro období baroka, aby prostor mohl celkově zapůsobit na diváka a jeho pocity a emoce.

Hlavní průčelí jsou koncipovaná různými způsoby. Kostely Nejsvětějšího Salvátora a

sv. Ignáce mají před fasádami velice působivé a impozantní trojdílné portiky, což představuje zvláštní druh dekoru, který nelze najít ani v jednom ze dvou vzorových kostelů. Malostranský chrám se vyznačuje efektním zprohýbaným průčelím, jímž je do určité míry inspirována fasáda olomouckého kostela, která se taktéž konkávně-konvexně vlní a je flankovaná dvěma věžemi. Tím se tyto kostely odlišují od Il Gesù a sv. Michala. Brněnský kostel se od kánonů vzorových kostelů také odchyluje a ubírá se svým směrem, neboť v ose jeho průčelí se nachází věž hranolového tvaru.

Výjimečnost malostranského kostela sv. Mikuláše spočívá v několika dalších progresivních prvcích. Jde o nakoso vytočené pilíře, které posilují dynamismus interiéru, a o kaple založené na odlišných půdorysech, o kapli sv. Barbory na půdorysu protáhlého oválu a kapli sv. Anny na půdorysu dvou protínajících se kruhů.

Česká skupina se shoduje s milánským San Fedele v koncepci vnitřního prostoru, tedy v obdélníkovém půdorysu, ale neobvyklé klenutí hlavní lodi plackami nebo motiv volně stojících sloupů se tady neobjevuje.

7.3 Komparace běloruských a českých kostelů

Nyní prozkoumáme běloruskou a českou skupinu jezuitských kostelů na základě vyznačených základních architektonických bodů. Kostely se odlišují svými půdorysnými dispozicemi. Běloruské sakrální stavby mají ve většině případů tvar latinského kříže, což je přibližuje k Il Gesù, zatímco české kostely mají obdélný půdorys, kromě malostranského sv. Mikuláše. Minská katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie se shoduje s českými sakrálními stavbami svým obdélným půdorysem.

Zjevné rozdíly najdeme i v uspořádání vnitřního prostoru. Jestli běloruské kostely jsou trojlodní, bazilikálního typu, české svatyně jsou jednolodní kromě kostela Nejsvětějšího Salvátora, ten je navržen jako trojlodí. Brněnský kostel Nanebevzetí Panny Marie je však příbuzný běloruské skupině.

Transept, vyskytující se ve většině běloruských jezuitských kostelů kromě minského, nalezneme pouze v jednom českém kostele, a to kostele Nejsvětějšího Salvátora. Ostatním českým jezuitským kostelům tento element podstatný pro mateřský jezuitský chrám chybí.

V jezuitských kostelech v Bělorusku převládá obdélníkový presbytář, ukončený apsidou s konchou. Podobný systém závěru nalezneme v brněnském kostele. Mezi další typy závěrů patří polygonální a pravoúhlý. Unikátní trojlístý závěr se nachází v kostele sv. Mikuláše na Malé Straně. S ničím podobným se na území Běloruska nesetkáme.

U běloruských a českých kostelů se většinou shoduje klenutí hlavního prostoru. Jde o valenou klenbu s lunetovými výsečemi. Aplikaci populární křížové klenby v bočních lodích

běloruských svatyn nalezneme pouze u staroměstského kostela Nejsvětějšího Salvátora. V bočních prostorách ostatních českých staveb používali jezuité takové typy kleneb, jako je česká placka nebo klenba necková. Valená klenba v kaplích novoměstského kostela sv. Ignáce byla taktéž použita v bočních lodích minské katedrály.

Jezuitské chrámy v Bělorusku a Česku se výrazně odlišují uplatněním korunní římsy v interiéru. Ve všech běloruských kostelech obíhá mohutná profilovaná korunní římsa v souvislém pásu hlavní prostor a v některých případech se může začleňovat do prostoru kněžiště a transeptu. Tento typ římsy se odvozuje od římské svatyně Il Gesù. V českých kostelech je tomu trochu jinak. V olomouckém kostele Panny Marie Sněžné a malostranském kostele sv. Mikuláše z římsy zbývají pouze zprohýbané úseky, spočívající na hlavicích pilastrů, podobně jako v mnichovském sv. Michalovi. Ve staroměstském kostele je tento architektonicky článek opuštěn a v kostele novoměstském korunní římsa obíhá loď s průřezováním nad kruchtou a kněžištěm. Brněnský kostel je jediný, u kterého korunní římsa obíhá prostor v souvislém pásu jako v běloruských chrámech.

Kupole, jako podstatný architektonický prvek pro jezuitské sakrální stavby, se uplatňuje jak v některých běloruských, tak i v českých kostelech. Zajímavost z konstrukčního hlediska představuje kupole lučajského kostela, skrytá ve střeše, a kupole svatomikulášského kostela na Malé Straně, která je zvláštní díky své *dvouplášťovosti*.

Interiéry jezuitských kostelů v Bělorusku a Česku člení pilastry vysokého řádu, jejichž hlavice mohou být iónské, korintské a kompozitní. Poslední jsou však uplatňovány jen v kostelech českých. Navíc se v novoměstské, malostranské a olomoucké svatyni vyskytují dvojice pilastrů na nosných pilířích. Jejich vnitřní prostory jsou dobře prosvětleny přirozeným světlem, které se spojuje s malířskou, štukovou a sochařskou výzdobou a podílí se na světelných efektech, jejichž úkolem je zapůsobit na vnitřní svět člověka vstupujícího do posvátného prostoru.

Charakteristickým architektonickým článkem pro českou skupinu jsou empory, vznášející se nad bočními kaplemi. Empory se však v běloruských jezuitských kostelech neuplatňovaly, ačkoliv náznak v ňasvižském chrámu Božího těla existuje.

Běloruské a české jezuitské kostely se liší i pojetím hlavního průčelí. V běloruské jezuitské architektuře převažují dvouvěžové fasády, počet úrovní věží se může odlišovat. U průčelí kostela Božího těla je východiskem fasáda mateřské jezuitské svatyně Il Gesù. Běloruské dvouvěžové průčelí je trochu příbuzné fasádě olomouckého kostela Panny Marie Sněžné; ta ale nese prvek radikálního baroka, a to konkávně-konvexní zvlnění. Malostranský kostel sv. Mikuláše taktéž vyniká pozoruhodně zprohýbaným průčelím, které tvoří složitý systém skládající se z konkávně prohnutých bočních os a konkávně-konvexní střední osy.

Podobné vlnění nenalezneme v žádném běloruském kostele. Další zajímavost představuje bohatě zdobený a působivý portikus, umístěný před hlavní fasádou, kterou tento prvek elegantně zdůrazňuje. Spatříme ho u dvou pražských kostelů, a to u Nejsvětějšího Salvátora a sv. Ignáce. Ani jedna jezuitská svatyně na území Běloruska se nemůže pochlubit takovým motivem.

Milánský kostel San Fedele je opravdu specifický. V obou skupinách lze najít několik podobných architektonických prvků, tykajících se především kostelního prostoru, ty ale byly odvozovány spíše od modelů Il Gesù v Římě a sv. Michala v Mnichově. To potvrzuje neobvyklost jejich konceptu na italském území i ve střední Evropě.

8 Závěr

Vznik baroka jako kulturního fenoménu a jednoho z nejvýraznějších směrů ve výtvarném umění nastal v době plné složitých náboženských a politických událostí. V tomto období mnoho evropských zemí pohltilo hnutí známé jako reformace. Jeho stoupenci popírali zastaralé tradice a učení katolické církve a papežské autority. Evropa se začala proměňovat v jedno velké krvavé bojiště, na kterém se střetávaly armády, na jedné straně vedené učením protestantismu a na straně druhé katolictvím ve snaze bránit svá práva a zájmy. Přírozenou reakcí na protestantské hereze se stala protireformace, široké náboženské a sociálně-politické hnutí zaměřené na obnovu a posílení prestiže katolické církve. Tovaryšstvo Ježíšovo, nový řeholnický řád, založený sv. Ignácem z Loyoly a oficiálně potvrzený v roce 1540, aktivně poskytoval pomoc a podporoval papeže a katolickou církev v tomto krutém boji.

Jezuitský mateřský kostel Il Gesù v Římě, postavený v letech 1568–1584, se svým architektonickým konceptem stal kánonem pro další sakrální jezuitské stavby. Jezuité, s patřičnou podporou a patronátem nejvyšší moci států a vlivných knížecích a šlechtických rodin, rychle rozšířili pole své působnosti, zejména v katolických zemích, a nesli s sebou pravou víru skrze nový styl, zaměřený na ovlivňování duší a na posilování jejich víry. Baroko, známé svou dynamikou a rozmanitostí tvarů, se dovedně asimilovalo v lokálním prostředí, přijímalo místní kulturní podněty a umělecké tradice. Díky této vlastnosti si nový směr získal popularitu a začal se široce uplatňovat ve všech oblastech výtvarného umění, včetně architektury. Následovníci sv. Ignáce z Loyoly, kteří přišli na území Polsko-litevské unie a Českého království, si začali rychle osvojovat nová prostředí a aktivně budovat posty katolické církve. Ty představovaly rozsáhlé komplexy skládající se z kolejí, seminářů, kostelů a dalších budov.

Na území dnešního Běloruska se do současnosti dochovalo pouze pět památek jezuitského stavitelství. Kostel v Mscislavli je v tristním stavu. Přestože nyní probíhají práce na zpevnění zdí, potřebuje nákladnou rekonstrukci, jinak hrozí ztráta jedné z mála památek jezuitské kultury na našem území. Všechny běloruské kostely spojuje řešení vnitřního prostoru v podobě trojlodí bazilikálního typu, které se však liší od jednolodního Il Gesù s věncem kaplí. To se vysvětluje tím, že u nás byly populárnější vícelodní kostely a architekti brali v úvahu tradice předchozího běloruského stavitelství. Téměř všechny kostely mají tvar latinského kříže, kromě minské katedrály na obdélníkovém půdorysu, která také postrádá hlavní rysy Il Gesù, a to kupoli a transept. Kupole nebyla původně plánována ani v kostele v Mscislavli. Všechny probádané památky se podobají také pojetím presbytáře, korunní římsy, obíhající hlavní prostor nepřerušeně, valené klenby s lunetovými výsečemi v lodi a výzdobou

zdí vysokým pilastrovým řádem. Kromě kostela v Ňasviži mají ostatní svatyně dvouvěžové hlavní průčelí, které vzdává hold dědictví našich kostelů obranného typu. Ňasvižský kostel Božího těla, nejstarší architektonická památka na území východních Slovanů a v celé Polsko-litevské unii, byla dokončena o devět let později než římský chrám Il Gesù. Téměř zcela ho respektuje, s výjimkou trojlodního řešení, ploššího pojetí hlavní fasády a polygonálních kaplí po stranách. Na základě toho je Il Gesù z pěti prozkoumaných příkladů nejbližší.

Původ několika českých jezuitských kostelů lze hledat pravděpodobně v mnichovském kostele sv. Michala. Je to patrné v pojetí vnitřního prostoru, který je jednoduší halového typu na obdélníkovém půdorysu. Kostel Nejsvětějšího Salvátora v Praze však postavili jako trojlodní. Lodě mají ve všech kostelech téměř stejný typ klenutí, jde o valenou klenbu s lunetovými výsečemi. Malostranský kostel sv. Mikuláše je jedinečný v pojetí svého půdorysu na třech protínajících se oválech, trojlístého presbytáře, nakoso vytočených pilířů v interiéru a dynamicky zvlněné fasády. Také třetí pole jeho klenby zaklenuje česká placka, a nikoli valená klenba. Natolik progresivní stavbu běloruské území nepoznalo. Trojlodní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Brně, bez transeptu a kupole, ale s korunní římsou, je velmi podobný minské katedrále. Jeho řešení nespíš ovlivnila soudobá místní architektura. Hlavní průčelí olomouckého kostela Panny Marie Sněžné připomíná dvouvěžové běloruské jezuitské chrámy, ale jejich fasádám chybí zvlnění jeho hmoty. Interiéry z velké části zdobí dvojice vysokých pilastrů; v Bělorusku nenajdeme takový dvojitý motiv. Charakteristickým rysem českých jezuitských kostelů jsou empory. Na území Běloruska tento element nebyl vyvinut, což se vysvětluje také místními stavebními zvyky. Vstupy do dvou pražských kostelů, a to sv. Ignáce a Nejsvětějšího Salvátora, zdobí bohatě dekorované a působivé portiky, které nenalezneme ani v jednom běloruském jezuitském chrámu. Běloruské a české sakrální stavby však sjednocuje prvek vstupní síně s hudební kruchtou nad ní, který se nespíš odvozuje od sv. Michala v Mnichově, ale ne od Il Gesù v Římě.

Provedená komparativní analýza běloruské jezuitské architektury s českou potvrzuje, že baroko se šikovně přizpůsobovalo podmínkám, které mu vnucovala daná lokalita, její kultura a tradice, a modifikovalo svůj umělecký jazyk s ohledem na potřeby konkrétního regionu. Společných prvků není mnoho, ale přesto jsou stále přítomny. V každé zemi má styl řadu vlastností, které získal vlivem specifických politických, kulturních, náboženských a společenských událostí. Pro každé období existuje vlastní koncept krásy, v souladu s nímž se mění názory na architekturu a umění obecně.

Ovšem zůstává zde prostor pro další bádání. Dala by se prozkoumat soudobá jezuitská architektura v dnešním Polsku a Litvě, které byly také součástí „*Republiky obou národů*“. Tam se nacházejí další sakrální stavby od Giovanniho Marii Bernardoniho. Anebo se lze

podívat na architekturu jezuitů na území Ruska, kde řád byl činný i po svém zrušení v roce 1773, a to až do roku vyhnání jezuitů ze země v roce 1820.

9 Seznam použitých zdrojů

9.1 Literatura

- Вольга Бажэнава, *Нясвіжскі касцёл Божага Цела*, Мінск 2006.
- Ольга Баженова, *Радзивилловский Несвиж: росписи костела Божьего Тела*, Минск 2007.
- Вольга Бажэнава, *Інтэр'ер архікатэдральнага касцёла імя Найсвяцейшай Панны Марыі ў Мінску*, *Наша Вера* III, 2010, с. 36–37.
- Генрих Бёмер, *История ордена иезуитов*, Москва 2012.
- Тамара Блинова, *Иезуиты в Беларуси: роль иезуитов в организации образования и просвещения*, Гродно 2002.
- Анатолий Воінаў (рэд.), *Архітэктура Беларусі*, Мінск 1993.
- Василий Воронин – Анастасия Скепьян (edd.), *История Беларуси XVI-XVIII века*, Минск 2017.
- Тамара Габрусь, *Мураванья харалы: Сакральная архітэктура беларускага барока*, Мінск 2001.
- Тамара Габрусь, *Саборы помняць усё: Готыка і рэнесанс у сакральным дойлідстве Беларусі*, Мінск 2007.
- Иоганн Губер, *Иезуиты: Их история, учение, организация и практическая деятельность в сфере общественной жизни, политики и религии*, Санкт-Петербург 1898.
- Гродзенская Рыма-Каталіцкая Дыяцэзія, *Катэдральная базіліка ў Гродне*, Гродна 2005.
- Уладыслаў Завальнюк, *Касцёлы царскай Расіі*, Мінск 2009.
- Анастасия Колосовская, *Формирование первых объектов стиля барокко в архитектуре Великого княжества Литовского*, in: *Архитектура: сборник научных трудов IX*, Минск 2016, с. 35–40.
- Анатолий Кулагін, *Каталіцкія храмы Беларусі*, Мінск 2008.
- Барыс Лазука, *Беларускае барока: гісторыка-тэарэтычныя праблемы стылю*, Мінск 2001.
- Аляксандр Лакотка (red.), *Архітэктура Беларусі: Нарысы эвалюцыі ва ўсходнеславянскім і еўрапейскім кантэксце. Том 2. XV - сярэдзіна XVIII ст.*, Мінск 2006.
- Николай Любавич, *К истории иезуитов в литовско-русских землях в XVI в.*, Варшава 1888.
- Яков Маращ, *Ватикан и католическая церковь в Белоруссии (1569–1795)*,

- Минск 1971.
- Яков Маращ, *Католическая церковь в истории Беларуси*, Минск 1981.
  - Сяргей Марцэлеў (рэд.), *Гісторыя беларускага мастацтва, 2. том, Другая палова XVI – канец XVIII ст.*, Мінск 1988.
  - Михаил Морошкин, *Иезуиты в России с царствования Екатерины II-й и до нашего времени. Часть первая*, Санкт-Петербург 1867.
  - Томаш Пастэчка (рэд.), *Беларускі шлях барока: Паўночна-Усходняя Беларусь на Via Regia*, Варшава 2014.
  - Инесса Слюнькова, *Монастыри восточной и западной традиций: Наследие архитектуры Беларуси*, Москва 2002.
  - Инесса Слюнькова, *Храмы и монастыри Беларуси XIX века в составе Российской империи: Пересоздание наследия*, Москва 2009.
  - Віктар Шматаў, *Барока ў беларускай культуры і мастацтве*, Мінск 2001.
  - Аляксандр Ярашэвіч – Вольга Бажэнава, *Гродзенскі кафедральны касцёл Святога Францыска Ксаверыя*, Мінск 2005.
  - Аляксей Яроменка, *Каталіцкія святыні: Мінска-магілёўская архідыяцэзія*, Мінск 2003.
  - James Sloss Ackerman, *The Gesù in the Light of Contemporary Church Design*, in: Ackerman (ed.), *Distance points: Essays in theory and Renaissance art and architecture*, Cambridge 1991, s. 417–446.
  - Jan Bažant – Nina Bažantová, *Sv. Mikuláš na Malé Straně: Největší barokní chrám v Praze*, Praha 2011.
  - Andrzej Betlej, *Architecture of Jesuit Churches in the Former Polish-Lithuanian Commonwealth, 1564–1773*, *Journal of jesuit studies* V, Leiden 2018, s. 352–384.
  - Ignacy Borejko Chodźko, *Diecezja Mińska około 1830 roku*, Lublin 1998.
  - Petronilla Cemus (ed.), *Bohemia Jesuitica 1556–2006*, Praha 2010.
  - Petr Čornej (ed.), *Dějiny evropské civilizace I*, Praha 1995.
  - Ivana Čornejová, *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*, Praha 1995.
  - František Ekert, *Posvátná místa královského hlavního města Prahy, Svazek 1*, Praha 1996.
  - František Ekert, *Posvátná místa královského hlavního města Prahy, Svazek 2*, Praha 1996.
  - Dušan Foltýn (ed.), *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005
  - Mojmír Horyna – Petra Oulíková, *Kostel Nejsvětějšího Salvátora a Vlašská kaple*, Praha 2006.

- Mojmír Horyna – Petra Oulíková, *Kostel sv. Ignáce z Loyoly*, Praha 2006.
- Józef Jodkowski, *Grodno*, Wilno 1923.
- Věra Naňková, Architektura 17. století v Čechách in: Oldřich Jakub Blažíček (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění. II/1*, Praha 1989, s. 249–278.
- Věra Naňková, Architektura vrcholného baroka v Čechách, in: Oldřich Jakub Blažíček (ed.), *Dějiny českého výtvarného umění, II/2*, Praha 1989, s. 390–454.
- Jaromír Neumann, *Český Barok*, Praha 1974.
- Petra Oulíková, Ikonografický program původní výzdoby jezuitského kostela sv. Ignáce v Praze na Novém Městě, *Umění XLV*, 1997, s. 186–201.
- Bernhard Paal SJ, *Jesuitenkirche St. Michael in München*, Regensburg 2014.
- Jerzy Paszenda SJ, *Budowle jezuickie w Polsce Tom 1*, Krakow 1999.
- Jerzy Paszenda SJ, *Budowle jezuickie w Polsce Tom 5*, Krakow 2013.
- Martin Pavlíček, Jezuitský kostel Panny Marie Sněžné, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (edd.), *Olomoucké baroko, výtvarná kultura let 1620–1780 II, katalog*, Olomouc 2010, s. 81–84.
- Martin Pavlíček, Barokní architektura, in: Jindřich Schulz (red.), *Dějiny Olomouce I*, Olomouc 2009, s. 430–445.
- Grzegorz Rąkowski, *Ilustrowany przewodnik po zabytkach kultury na Białorusi*, Warszawa 1997.
- Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska I. [A/I]*, Praha 1994.
- Michaela Šeferisová Loudová – Jiří Kroupa, Kláštery ve městě II (severní část) in: Jiří Kroupa (ed.), *Dějiny Brna 7*, Brno 2015, s. 403–474.
- Eduard Škoda, *Pražské svatyně*, Praha 2002.
- Rostislav Švácha, Hlava pátá 1620–1780, in: Petr Kratochvíl (ed.), *Velké dějiny země Koruny české – Architektura*, Praha 2009, s. 389–521.
- Rostislav Švácha, Architektura baroka v Olomouci, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (edd.), *Olomoucké baroko, výtvarná kultura let 1620–1780 II, katalog*, Olomouc 2010, s. 27–47.
- Milan Togner, *Olomouc: Univerzitní kostel Panny Marie Sněžné*, Velehrad 2000.
- Stefano Della Torre – Richard Schofield, *Pellegrino Tibaldi architetto e Il San Fedele di Milano*, Como 1994.
- Pavel Vlček, Giovanni Domenico Orsi a bývalý kostel sv. Norberta v Praze, *Umění XXXIV*, 1986, s. 416–434.
- Pavel Vlček, "Dientzenhoferův skicář" a česká architektura 1640–1680, *Umění XXXVII*, 1989, s. 473–497.

- Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov*, Praha 1996.
- Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy. Nové Město, Vyšehrad*, Praha 1998.
- Pavel Vlček – Ester Havlová, *Praha 1610–1700. Kapitoly o architektuře raného baroka*, Praha 1998.
- Pavel Vlček (ed.), *Umělecké památky Prahy. Malá Strana*, Praha 1999.
- Pavel Vlček, *Slavné stavby rodiny Luragů v Čechách*, Praha 2015.
- Stanisław Załęski, *Jezuici w Polsce. Tom. 4. Część 3. Kolegia i domy założone w drugiej dobie rządów Zygmunta III i za rządów Władysława IV 1608–1648*, Kraków 1905.
- Stanisław Załęski, *Jezuici w Polsce. Tom. 4. Część 4. Kolegia i domy założone za królów Jana Kazimierza, Michała, Jana III, obydwóch Sasów i Stanisława Augusta, 1648–1773*, Kraków 1905.
- Stanisław Załęski, *Jezuici w Polsce. Tom. 5., Jezuici w Polsce porozbiorowej 1773–1905, Część 1, 1773–1820*, Kraków 1906.
- Ks. Jozafat Żyskar, *Nasze kościoły. Djecezja mińska*, Warszawa 1914.

9.2 Internetové zdroje

- Деятельность иезуитов в Беларуси, <http://biofile.ru/his/27498.html>, vyhledáno 15.02.2019.
- https://www.chiesadelgesu.org/nuovo/pdf-documenti/presentazione_chiesa_del_gesu_roma.pdf, vyhledáno 20.03.2019.
- <https://www.chiesadelgesu.org/la-chiesa/visita-virtuale/facciata/>, vyhledáno 20.03.2019.
- Юрий Прокопенко, В Мстиславле начали спасать иезуитский костел XVIII века, <http://www.ctv.by/novosti-mogileva-i-mogilevskoy-oblasti/v-mstislavle-nachali-spasat-iezuitskiy-kostel-xviii-veka>, vyhledáno 28.02.2019.
- <http://www.drogibaroku.org>, vyhledáno 10.07.2018.
- "Спасательная операция". В Мстиславле пытаются остановить разрушение старинного костела силами строительной бригады районного "Водоканала", <https://horki.info/navina/9424.html>, vyhledáno 28.02.2019.
- Появились новые трещины. Судьба костела в Мстиславле решится до 5 марта, <http://mogilev.online/mstislavl-43/>, vyhledáno 28.02.2019.
- <https://planetabelarus.by/sights/kostel-svyatogo-mikhaila-arkhangel-a-v-mstislavle/>, vyhledáno 28.02.2019.
- <https://www.radzima.org/ru/object-photo/2743.html>, vyhledáno 28.02.2019.

- Светлана Маркова, В Мстиславле обрушилась часть стены иезуитского костела, <https://www.sb.by/articles/v-mstislavle-obrushilas-chast-steny-iezuitskogo-kostela.html>, vyhledáno 28.02.2019.
- Владислав Петрушко, Иезуиты в Речи Посполитой (начало), <http://www.taday.ru/text/32984.html>, vyhledáno 15.02.2019.
- Владислав Петрушко, Иезуиты в Речи Посполитой (окончание), <http://www.taday.ru/text/33037.html>, vyhledáno 15.02.2019.
- В иезуитском костеле в Мстиславле начали ремонт, <https://www.tvrmogilev.by/ru/news/region/v-iezuitskom-kostele-v-mstislavle-nachali-remont-video.html>, vyhledáno 28.02.2019.

10 Seznam vyobrazení

1. Koruna polského království a Velkoknížectví litevské v roce 1526 před Lublinskou unií. Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Union_of_Lublin, vyhledáno 30.03.2019.
2. Polsko-litevská unie v roce 1582. Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Polish-Lithuanian_Commonwealth, vyhledáno 30.03.2019.
3. První dělení Polsko-litevské unie v roce 1772. Zdroj: https://be.wikipedia.org/wiki/Рэч_Паспалітая, vyhledáno 30.03.2019.
4. Druhé dělení Polsko-litevské unie v roce 1793. Zdroj: https://be.wikipedia.org/wiki/Рэч_Паспалітая, vyhledáno 30.03.2019.
5. Třetí dělení Polsko-litevské unie v roce 1795. Zdroj: https://be.wikipedia.org/wiki/Рэч_Паспалітая, vyhledáno 30.03.2019.
6. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, hlavní průčelí. Foto: Vera Bourtseva.
7. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, severní boční fasáda. Foto: Vera Bourtseva.
8. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, východní pohled. Foto: Vera Bourtseva.
9. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, půdorys. Zdroj: <https://www.chiesadelgesu.org/la-chiesa/visita-virtuale/>, vyhledáno 20.03.2019.
10. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, pohled do presbytáře. Foto: Vera Bourtseva.
11. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, pohled do západní části. Foto: Vera Bourtseva.
12. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, pohled do boční kaple. Foto: Vera Bourtseva.
13. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, hlavní průčelí. Foto: Vera Bourtseva.
14. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, severní boční fasáda. Foto: Vera Bourtseva.
15. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, východní pohled. Foto: Vera Bourtseva.
16. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, půdorys. Zdroj: Stefano Della Torre – Richard Schofield, *Pellegrino Tibaldi architetto e Il San Fedele di Milano*, Como 1994, s. 173.
17. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, pohled do presbytáře. Foto: Vera Bourtseva.
18. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, pohled na klenbu lodí. Foto: Vera Bourtseva.
19. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, pohled do kupole. Foto: Vera Bourtseva.
20. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, pohled do západní části. Foto: Vera Bourtseva.
21. Mnichov, kostel sv. Michala, 1583–1597, hlavní průčelí. Foto: Vera Bourtseva.
22. Mnichov, kostel sv. Michala, 1583–1597, jižní boční fasáda. Foto: Vera Bourtseva.
23. Mnichov, kostel sv. Michala, 1583–1597, pohled na boční fasádu s presbytářem. Foto: Vera Bourtseva.
24. Mnichov, kostel sv. Michala, 1583–1597, půdorys. Zdroj: Bernhard Paal SJ, *Jesuitenkirche St. Michael in München*, Regensburg 2014.

25. Mnichov, kostel sv. Michala, 1583–1597, pohled do presbytáře. Foto: Vera Bourtseva.
26. Mnichov, kostel sv. Michala, 1583–1597, pohled do interiéru. Foto: Vera Bourtseva.
27. Mnichov, kostel sv. Michala, 1583–1597, pohled k hudební kruchtě. Foto: Vera Bourtseva.
28. Ňasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, hlavní průčelí. Foto: Vera Bourtseva.
29. Ňasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, severní boční fasáda. Foto: Vera Bourtseva.
30. Ňasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, východní pohled. Foto: Vera Bourtseva.
31. Ňasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, půdorys od Giovanniho Marii Bernardoniho. Zdroj: Jerzy Paszenda SJ, *Budowle jezuickie w Polsce Tom I*, Krakow 1999, s. 319.
32. Ňasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, půdorys dnešního kostela. Jerzy Paszenda SJ, *Budowle jezuickie w Polsce Tom I*, Krakow 1999, s. 309.
33. Ňasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, pohled ke hlavnímu oltáři. Foto: Vera Bourtseva.
34. Ňasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, pohled do interiéru. Foto: Vera Bourtseva.
35. Ňasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, pohled do kupole. Foto: Vera Bourtseva.
36. Ňasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, pohled do boční lodi. Foto: Vera Bourtseva.
37. Ňasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, pohled k hudební kruchtě. Foto: Vera Bourtseva.
38. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, hlavní dvouvěžové průčelí. Foto: Vera Bourtseva.
39. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, jižní boční fasáda. Foto: Vera Bourtseva.
40. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, východní pohled. Foto: Vera Bourtseva.
41. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, půdorys. Zdroj: Jerzy Paszenda SJ, *Budowle jezuickie w Polsce Tom I*, Krakow 1999, s. 67.
42. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, pohled do presbytáře. Foto: Vera Bourtseva.
43. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, pohled k hudebnímu kůru. Foto: Vera Bourtseva.
44. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, pohled do kupole. Foto: Vera Bourtseva.
45. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, pohled do boční lodi. Foto: Vera Bourtseva.
46. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, hlavní dvouvěžové průčelí. Foto: Vera Bourtseva.
47. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, severní boční fasáda. Foto:

Vera Bourtseva.

48. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, východní pohled. Foto: Vera Bourtseva.

49. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, půdorys. Zdroj: Jerzy Paszenda SJ, *Budowle jezuickie w Polsce Tom 1*, Krakow 1999, s. 291.

50. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, pohled ke hlavnímu oltáři. Foto: Vera Bourtseva.

51. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, pohled k hudebnímu kůru. Foto: Vera Bourtseva.

52. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, pohled do boční lodi. Foto: Vera Bourtseva.

53. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, pohled do interiéru. Foto: Vera Bourtseva.

54. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, letecký pohled na hlavní průčelí. Zdroj: Sergej Plytkevič, <https://planetabelarus.by/sights/kostel-svyatogo-mikhaila-arkhangela-v-mstislavle/>, vyhledáno 28.02.2019.

55. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, letecký pohled na jižní boční fasádu. Zdroj: Sergej Plytkevič, <https://planetabelarus.by/sights/kostel-svyatogo-mikhaila-arkhangela-v-mstislavle/>, vyhledáno 28.02.2019.

56. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, půdorys. Zdroj: Тамара Габрусь, *Мураваныя харалы. Сакральная архітэктура беларускага барока*, Мінск 2001, с. 158.

57. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, pohled k hudební kruchtě. Zdroj: Alena Pavlovskaya, <https://www.radzima.org/ru/object-photo/2743.html>, vyhledáno 28.02.2019.

58. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, pohled do interiéru. Zdroj: Alena Pavlovskaya, <https://www.radzima.org/ru/object-photo/2743.html>, vyhledáno 28.02.2019.

59. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, 3D model kostela. Zdroj: Alexander Nevar, <https://www.radzima.org/ru/object-photo/2743.html>, vyhledáno 28.02.2019.

60. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, hlavní dvouvěžové průčelí. Foto: Vera Bourtseva.

61. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, severní boční fasáda. Foto: Vera Bourtseva.

62. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, východní pohled. Foto: Vera Bourtseva.

63. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, půdorys. Zdroj: Тамара Габрусь, *Мураваныя харалы. Сакральная архітэктура беларускага барока*, Мінск 2001, с. 169.

64. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, pohled do presbytáře. Foto: Vera Bourtseva.
65. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, pohled k hudební kruchtě. Foto: Vera Bourtseva.
66. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, pohled do kupole. Foto: Vera Bourtseva.
67. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, pohled do interiéru. Foto: Vera Bourtseva.
68. Praha, Staré Město, Kostel Nejsvětějšího Salvátora, 1578–1602, hlavní průčelí. Foto: Vera Bourtseva.
69. Praha, Staré Město, Kostel Nejsvětějšího Salvátora, 1578–1602, půdorys. Zdroj: Mojmír Horyna – Petra Oulíková, *Kostel Nejsvětějšího Salvátora a Vlašská kaple*, Praha 2006.
70. Praha, Staré Město, Kostel Nejsvětějšího Salvátora, 1578–1602, pohled do presbytáře. Foto: Vera Bourtseva.
71. Praha, Staré Město, Kostel Nejsvětějšího Salvátora, 1578–1602, pohled do boční lodi. Foto: Vera Bourtseva.
72. Praha, Staré Město, Kostel Nejsvětějšího Salvátora, 1578–1602, pohled k hudebnímu kůru. Zdroj: Martin Kacvinský, <http://www.farnostsalvator.cz/virtual-360°-guide----virtualni-360°-prohlidka>, vyhledáno 15.03.2019.
73. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, hlavní průčelí s věží. Foto: Vera Bourtseva.
74. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, severní boční fasáda. Foto: Vera Bourtseva.
75. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, východní pohled. Foto: Vera Bourtseva.
76. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, půdorys. Zdroj: Michaela Šeferisová Loudová – Jiří Kroupa, *Kláštery ve městě II (severní část)* in: Jiří Kroupa (ed.), *Dějiny Brna 7*, Brno 2015, s. 436.
77. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, pohled ke hlavnímu oltáři. Foto: Vera Bourtseva.
78. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, pohled k hudební kruchtě. Zdroj: Michaela Šeferisová Loudová – Jiří Kroupa, *Kláštery ve městě II (severní část)* in: Jiří Kroupa (ed.), *Dějiny Brna 7*, Brno 2015, s. 461.
79. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, hlavní průčelí s portikem. Foto: Vera Bourtseva.
80. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, severní boční fasáda. Foto: Vera Bourtseva.
81. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, půdorys. Zdroj: Mojmír Horyna – Petra

Oulíková, *Kostel sv. Ignáce z Loyoly*, Praha 2006.

82. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, pohled do presbytáře. Foto: Vera Bourtseva.

83. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, pohled do interiéru. Foto: Vera Bourtseva.

84. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, pohled k hudebnímu kůru. Foto: Vera Bourtseva.

85. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, hlavní zprohýbané průčelí. Foto: Vera Bourtseva

86. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, jižní boční fasáda. Foto: Vera Bourtseva.

87. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, východní pohled na kupoli. Foto: Vera Bourtseva.

88. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, půdorys. Zdroj: Jaromír Neumann, *Český Barok*, Praha 1974, s. 150.

89. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, pohled k hlavnímu oltáři. Foto: Vera Bourtseva.

90. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, pohled do kupole. Foto: Vera Bourtseva.

91. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, pohled do interiéru. Foto: Vera Bourtseva.

92. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, pohled k hudební kruchtě. Foto: Vera Bourtseva.

93. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, hlavní zvlněné průčelí. Foto: Vera Bourtseva.

94. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, prostřední portál na průčelí. Foto: Vera Bourtseva.

95. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, půdorys. Zdroj: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka

(edd.), *Olomoucké baroko, výtvarná kultura let 1620–1780 II, katalog*, Olomouc 2010, s. 81.

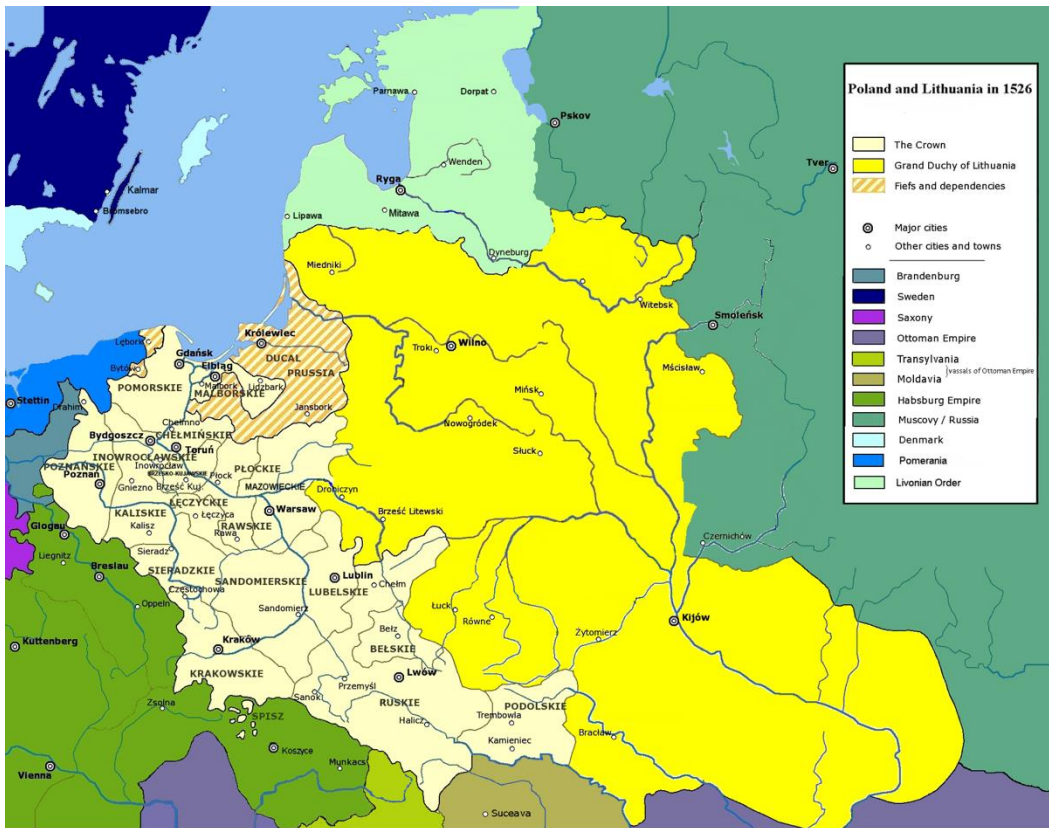
96. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, pohled do presbytáře. Foto: Vera Bourtseva.

97. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, pohled do interiéru. Foto: Vera Bourtseva.

98. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, pohled k hudebnímu kůru. Foto: Vera

Bourtseva.

11 Obrazové přílohy

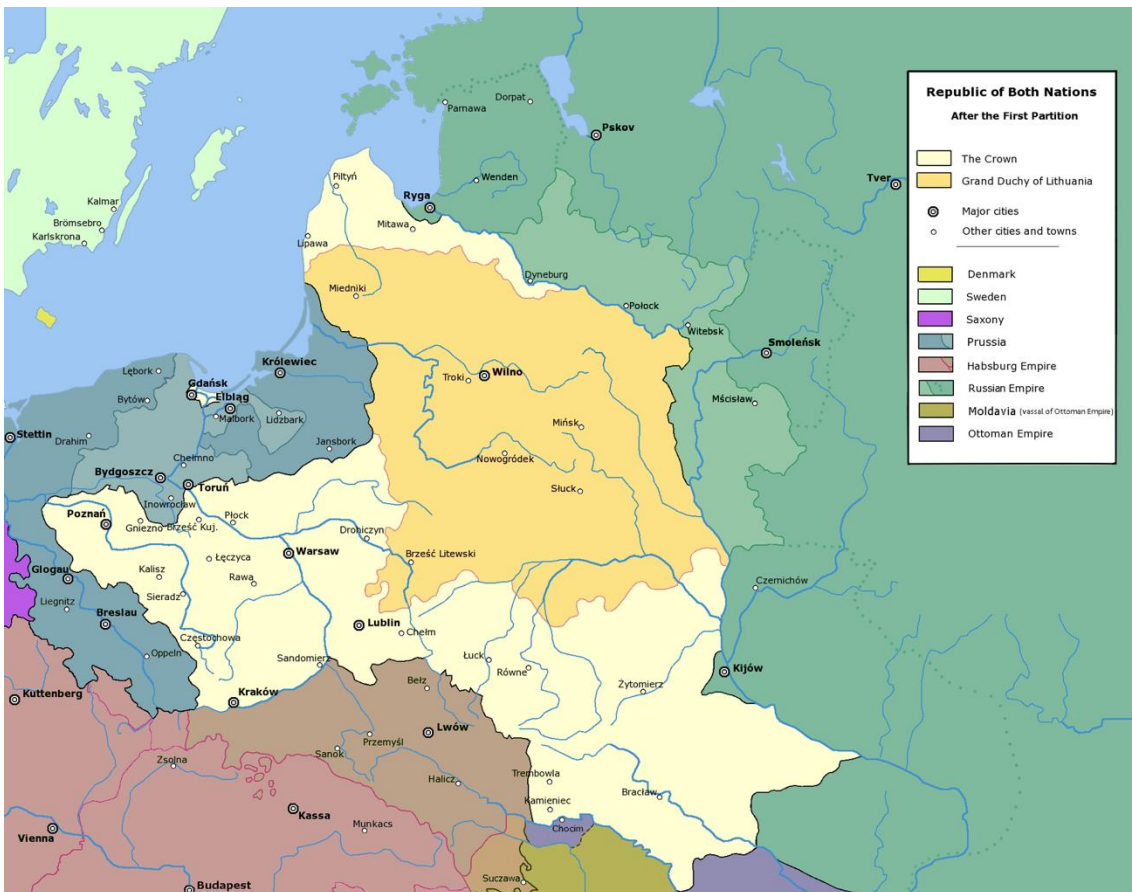

1. Koruna polského království a Velkoknížectví litevské v roce 1526 před Lublinskou unií.

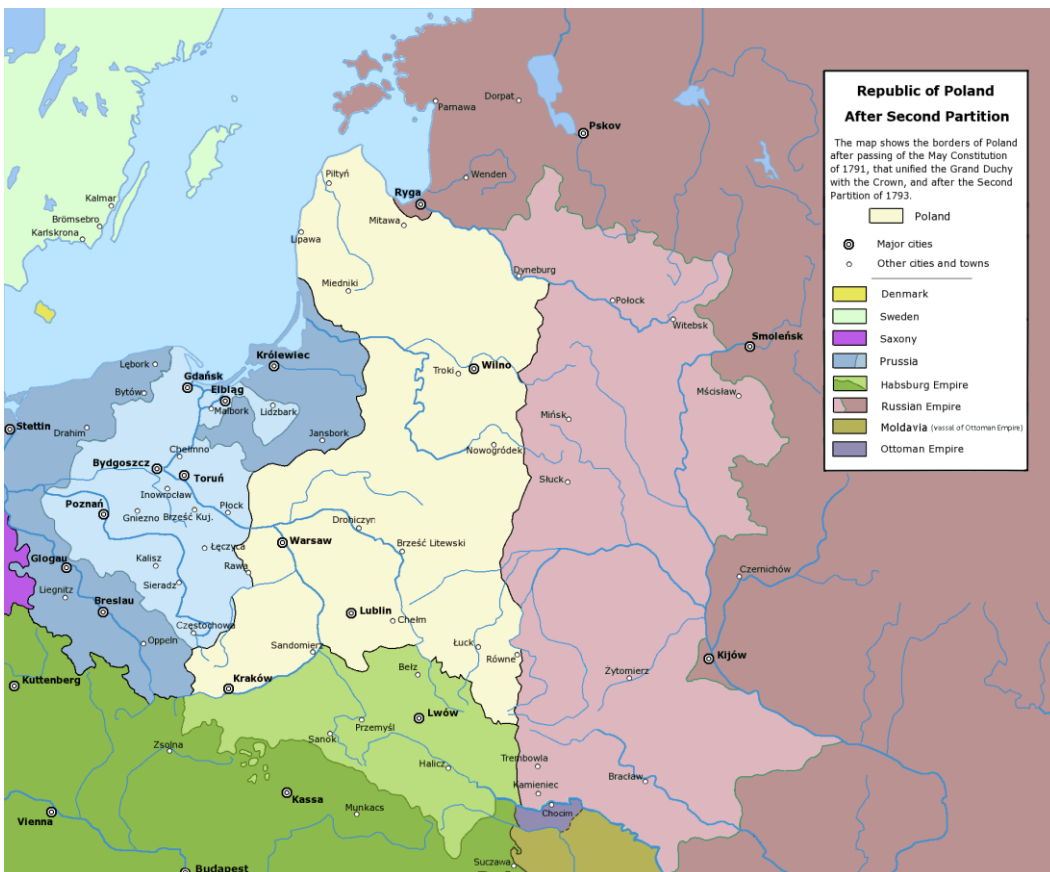

2. Polsko-litevská unie v roce 1582.

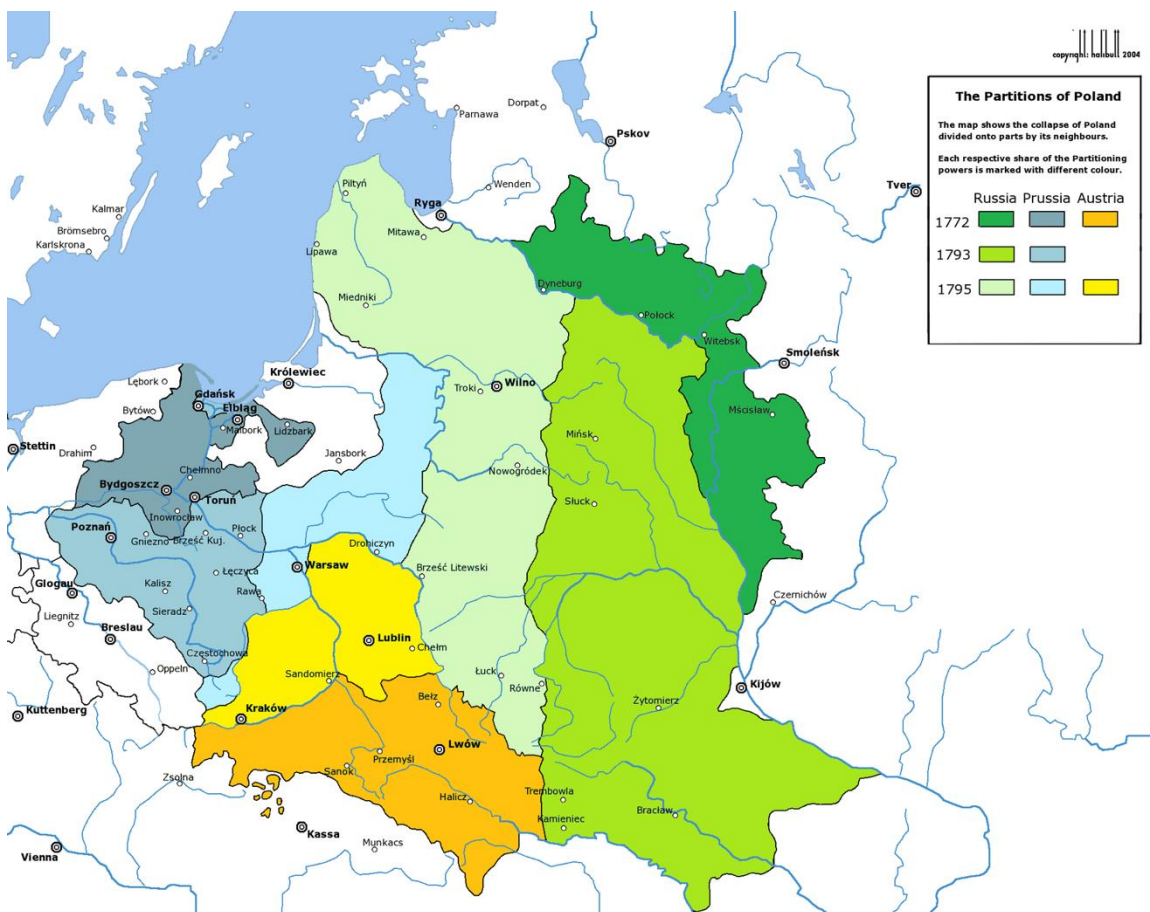

3. První dělení Polsko-litevské unie v roce 1772.

4. Druhé dělení Polsko-litevské unie v roce 1793.

5. Třetí dělení Polsko-litevské unie v roce 1795.

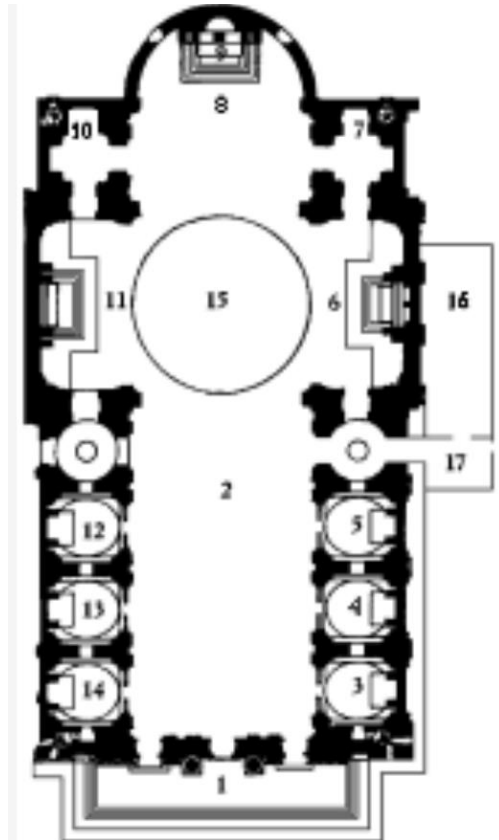

6. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, hlavní průčelí.

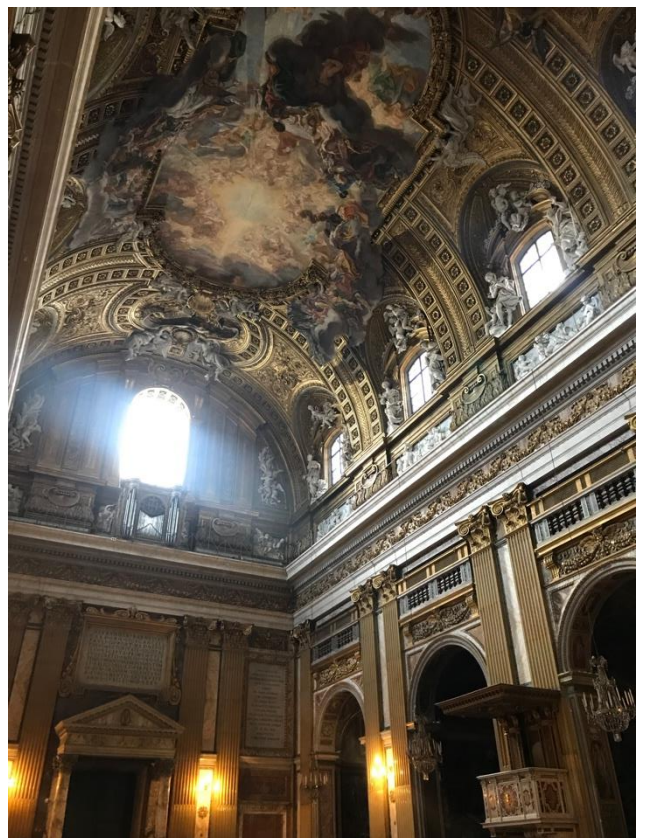
7. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, severní boční fasáda.

8. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, východní pohled. (vlevo)

9. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, půdorys. (vpravo)

10. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, pohled do presbytáře. (vlevo)

11. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, pohled do západní části. (vpravo)

12. Řím, kostel Il Gesù, 1568–1584, pohled do boční kaple. (vlevo)

13. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, hlavní průčelí. (vpravo)

14. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, severní boční fasáda. (vlevo)

15. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, východní pohled. (vpravo)

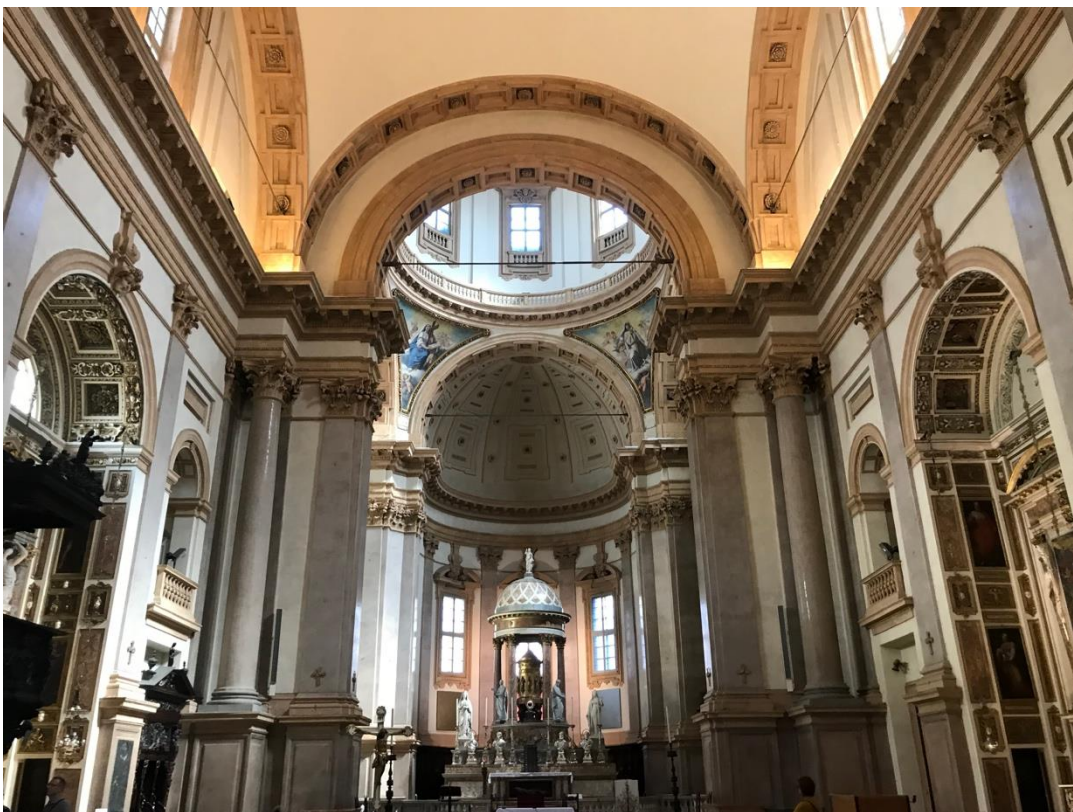
111. Pianta cronologica
- Prima fase (1569-1579)
  - ▤ Seconda fase (1780-1595)
  - Secolo XVII
  - - - Ipotetica ubicazione della chiesa preesistente
  - - - Ipotetica posizione del muro provvisorio

Искать в документах и названиях файлов

173

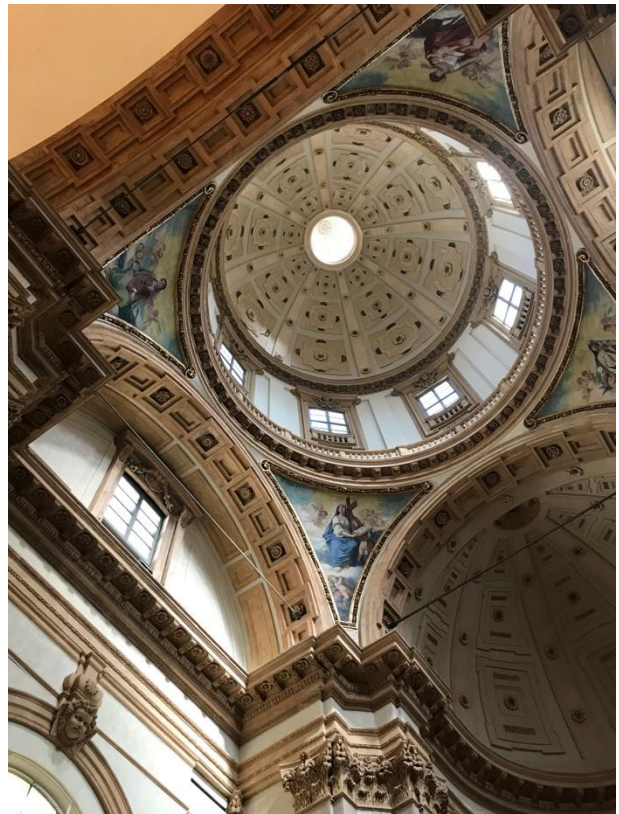
16. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, půdorys.

17. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, pohled do presbytáře.

18. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, pohled na klenbu lodi. (vlevo)

19. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, pohled do kupole. (vpravo)

20. Miláno, kostel San Fedele, 1569–1595, pohled do západní části. (vlevo)

21. Mnichov, kostel sv. Michala, 1583–1597, hlavní průčelí. (vpravo)

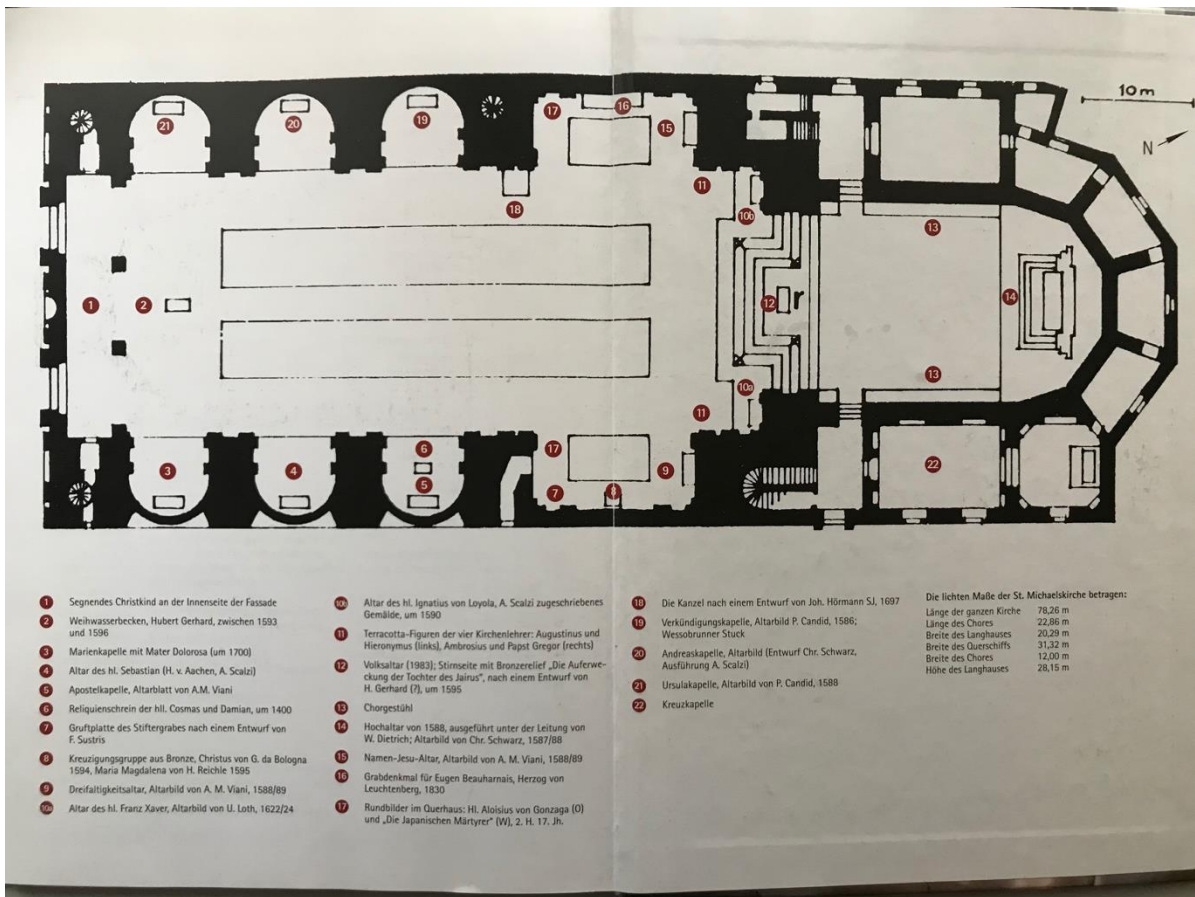

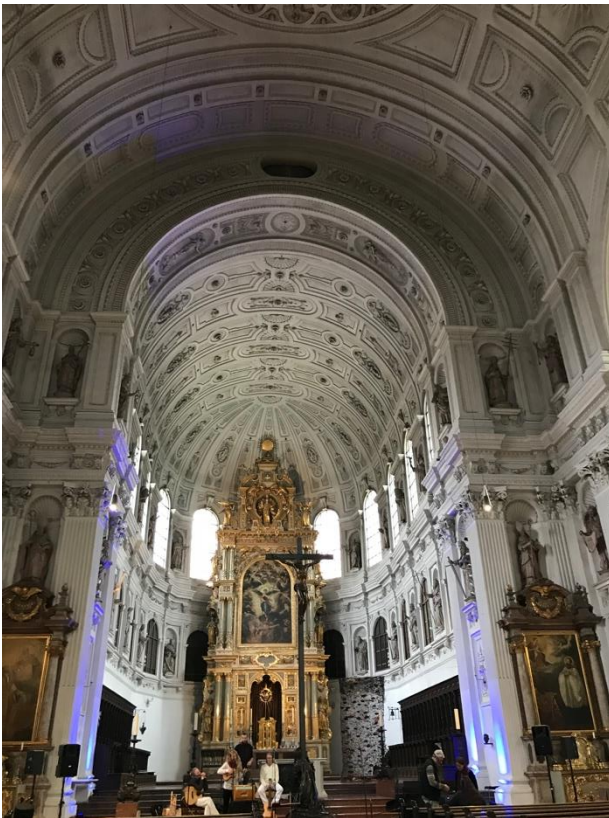
22. Mníchov, kostel sv. Michala, 1583–1597, jižní boční fasáda.

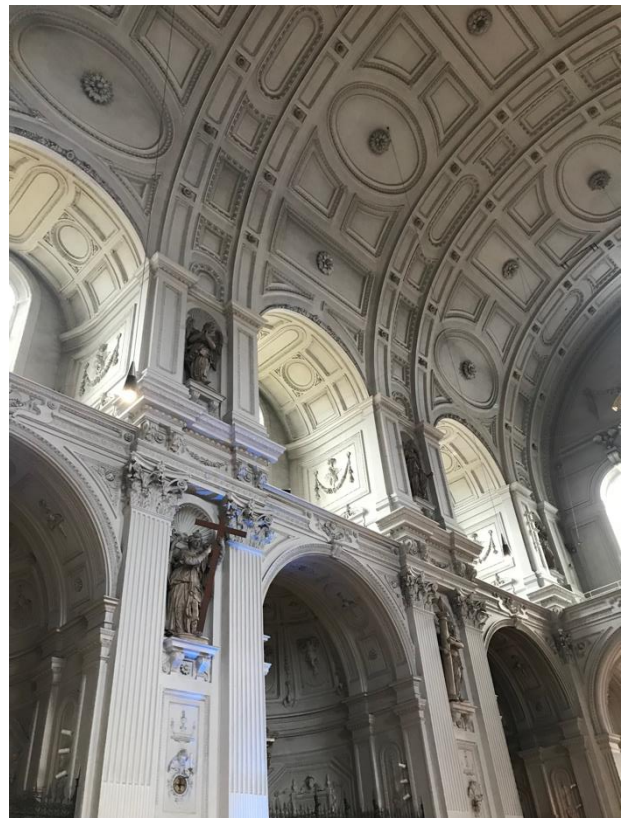
23. Mníchov, kostel sv. Michala, 1583–1597, pohled na boční fasádu s presbytářem.

24. Mníchov, kostel sv. Michala, 1583–1597, půdorys.

25. Mníchov, kostel sv. Michala, 1583–1597, pohled do presbytáře. (vlevo)

26. Mníchov, kostel sv. Michala, 1583–1597, pohled do interiéru. (vpravo)

27. Mníchov, kostel sv. Michala, 1583–1597, pohled k hudební kruchtě.

28. Nasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, hlavní průčelí.

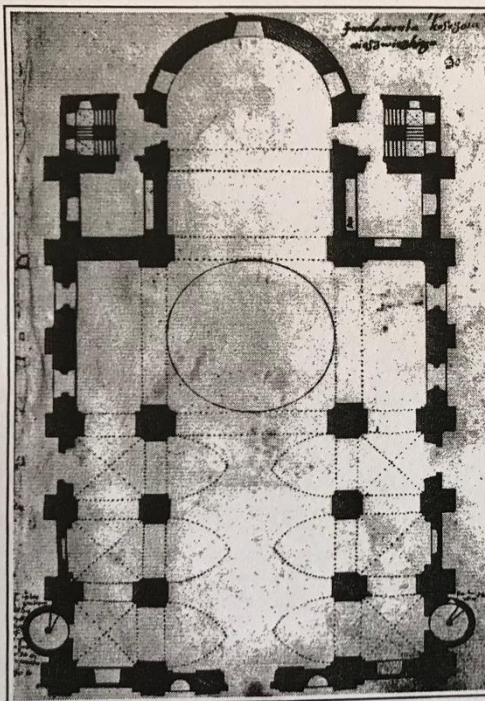

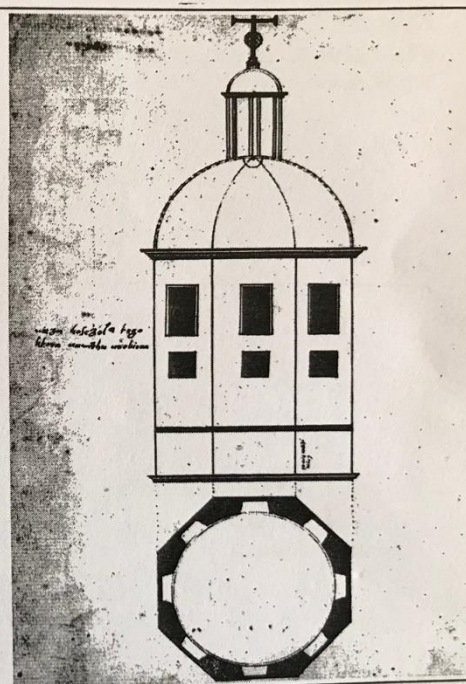
29. Nasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, severní boční fasáda.

30. Nasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, východní pohled.

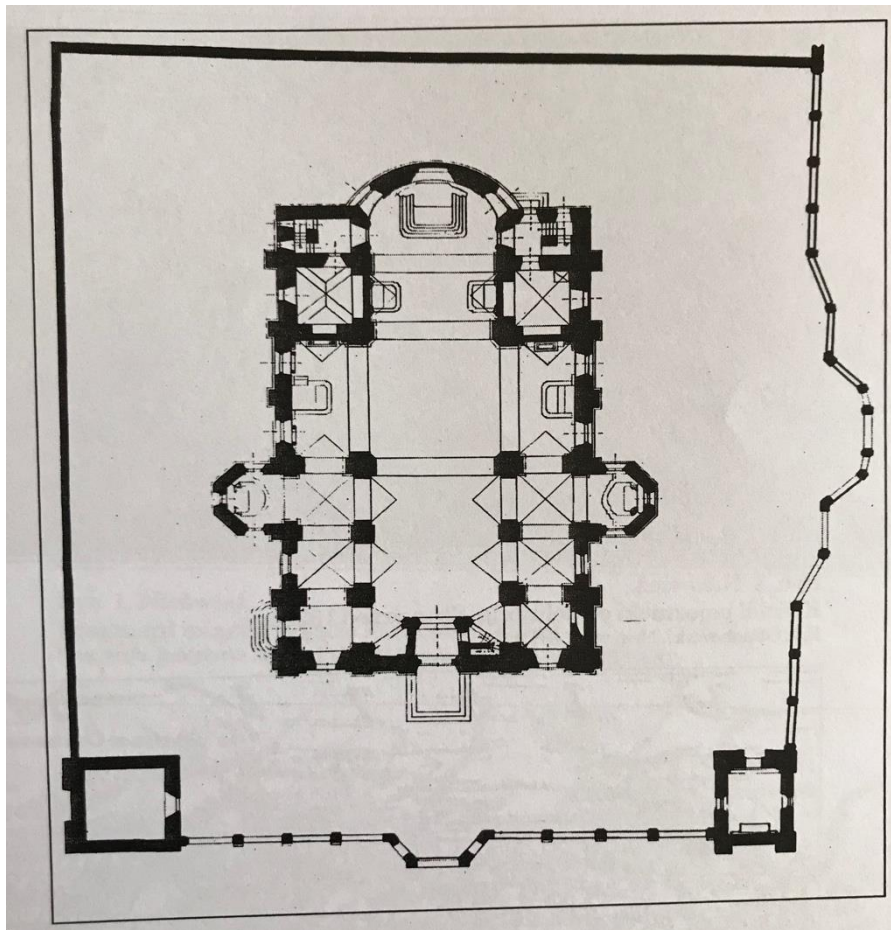

Ryc. 24. Nieśwież.
Plan drugiego kościoła.
Projekt G. M. Bernardoniego.

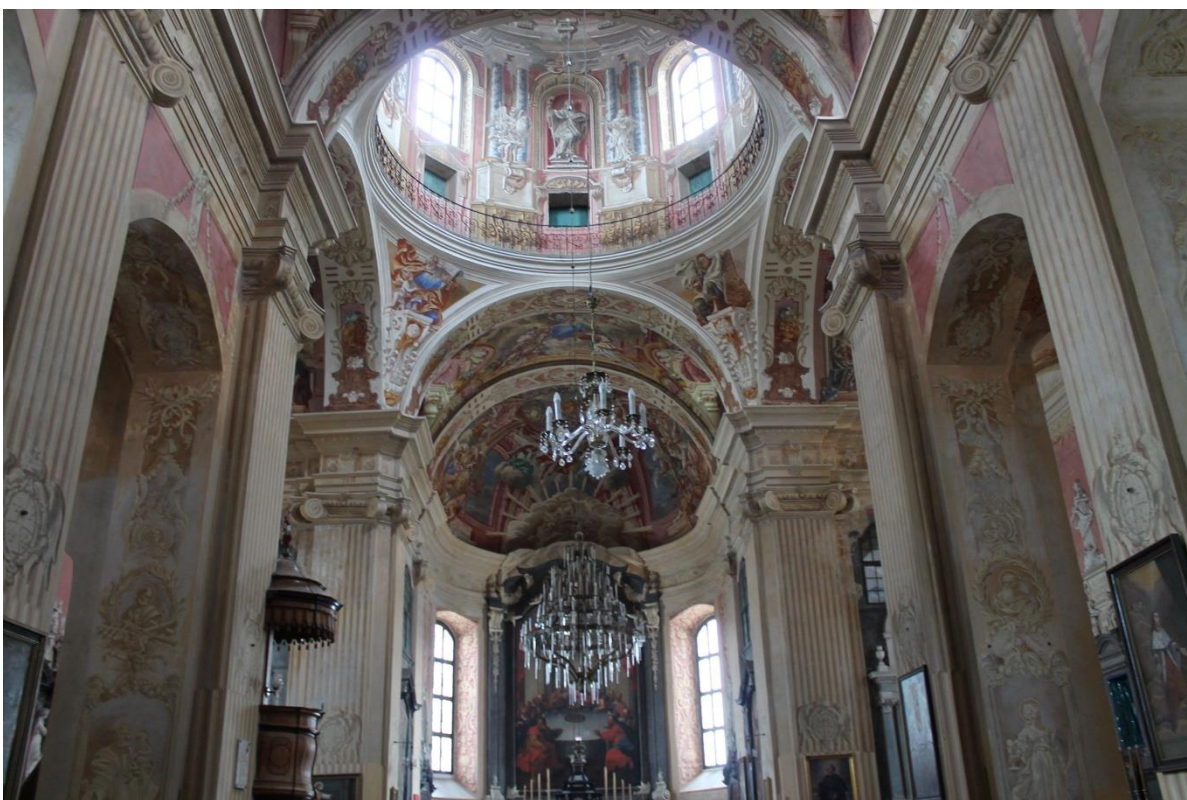
Ryc. 25. Nieśwież.
Kopuła na kościele.
Projekt G. M. Bernardoniego.

31. Ńasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, půdorys od Giovanniho Marii Bernardoniho.

32. Ńasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, půdorys dnešního kostela.

33. Nasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, pohled ke hlavnímu oltáři.

34. Nasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, pohled do interiéru.

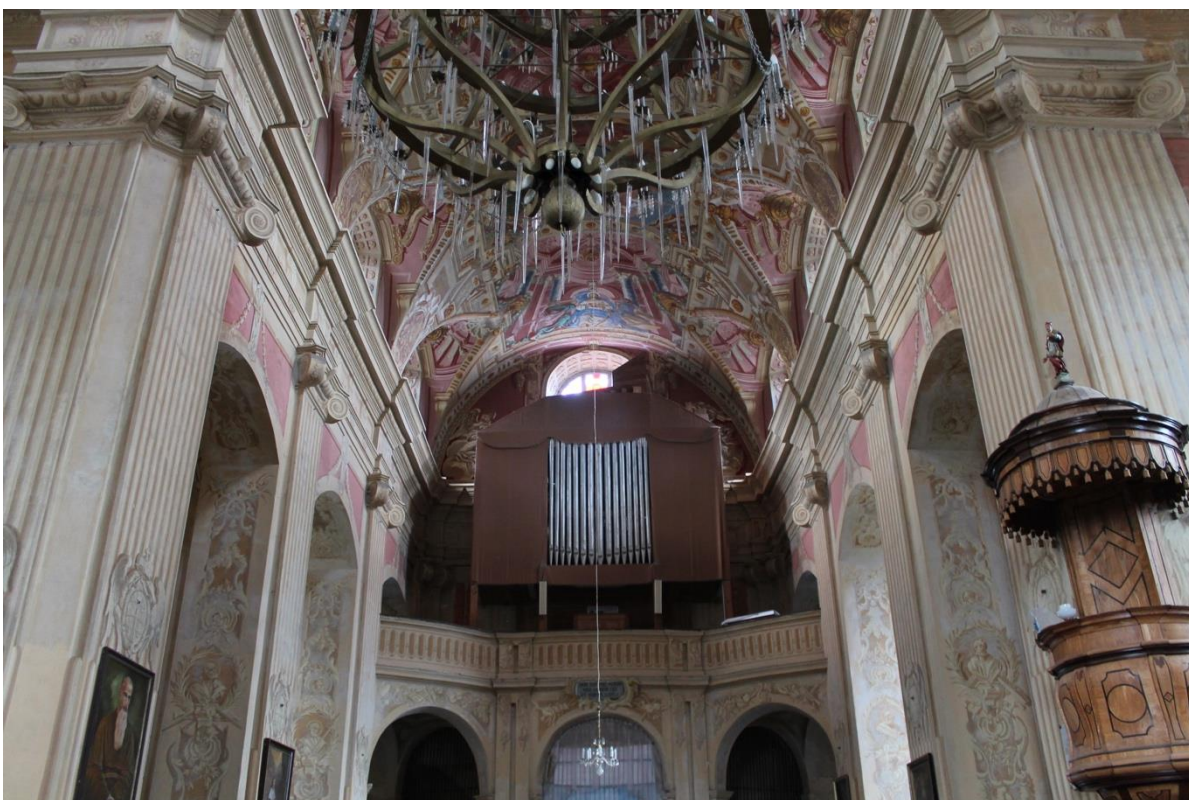

35. Nasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, pohled do kupole.

36. Nasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, pohled do boční lodi.

37. Nasviž, kostel Božího Těla, 1587–1593, pohled k hudební kruchtě.

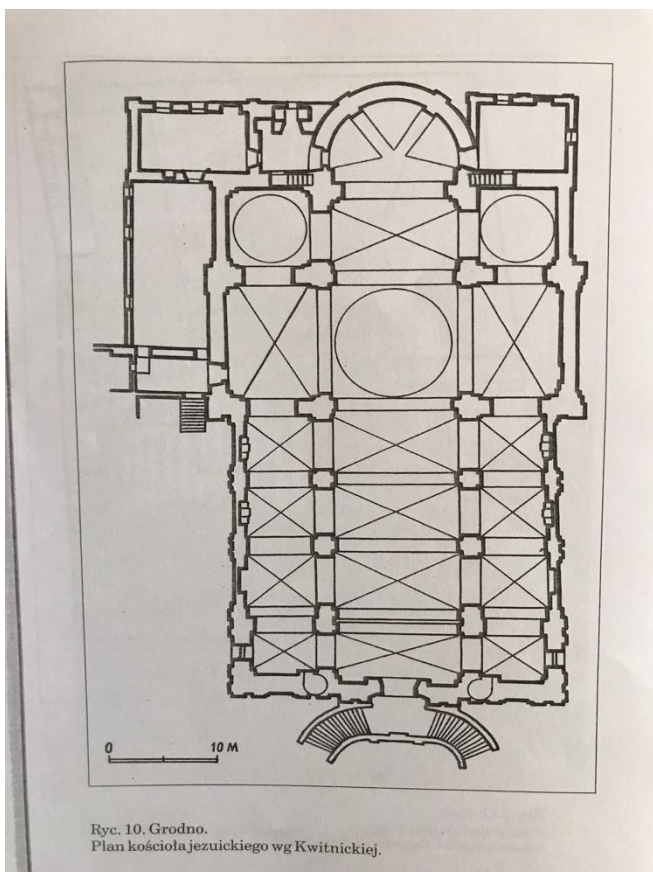
38. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, hlavní dvouvěžové průčelí. (vlevo)

39. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, jižní boční fasáda. (vpravo)

40. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, východní pohled.

41. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, půdorys.

42. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, pohled do presbytáře.

43. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, pohled k hudebnímu kůru.

44. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, pohled do kupole.

45. Hrodno, katedrála sv. Františka Xaverského, 1678–1705, pohled do boční lodi.

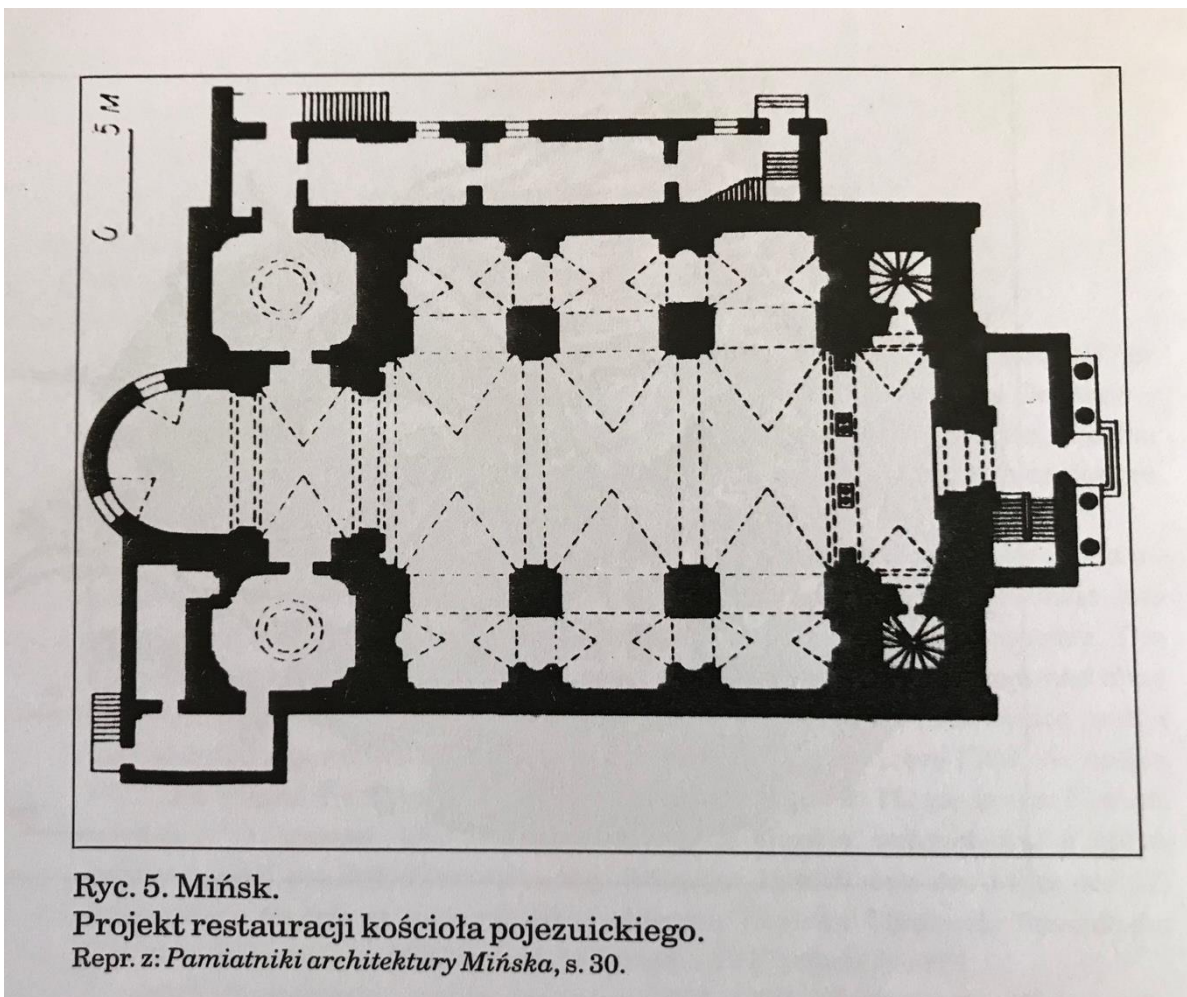
46. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, hlavní dvouvěžové průčelí.

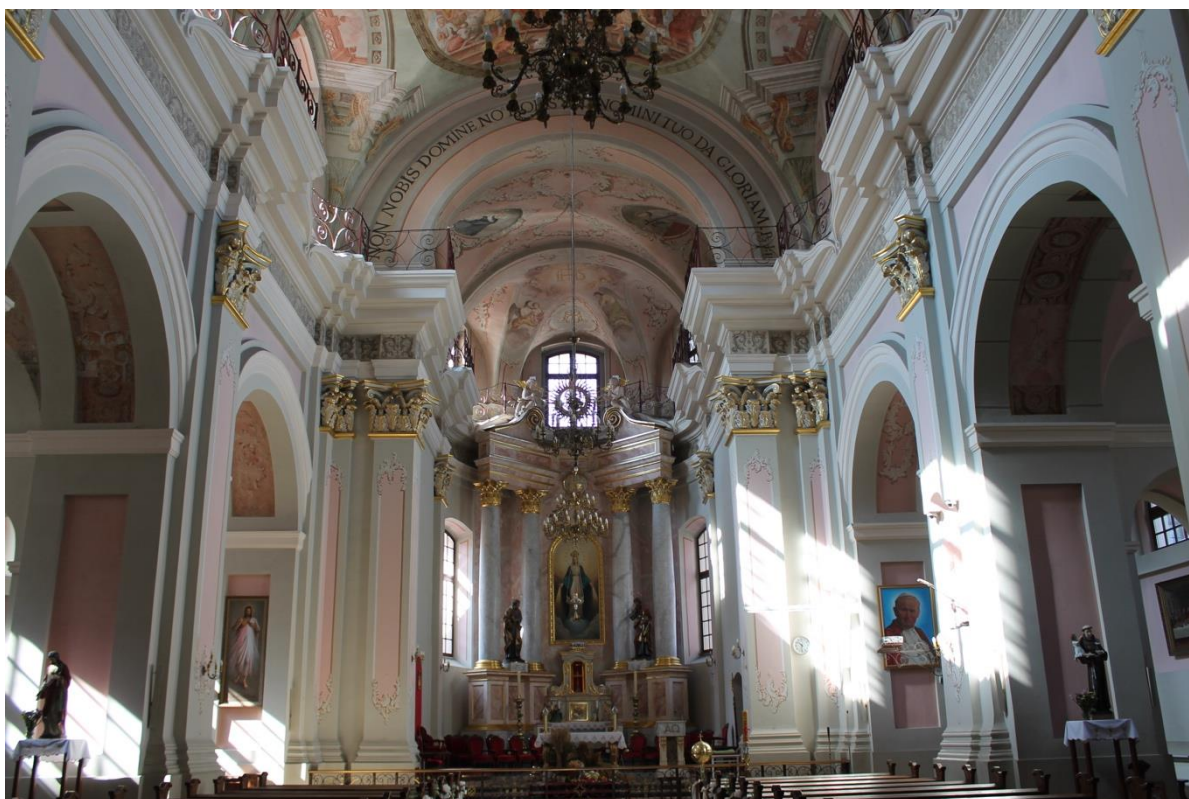
47. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, severní boční fasáda. (vlevo)

48. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, východní pohled. (vpravo)

49. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, půdorys.

50. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, pohled ke hlavnímu oltáři.

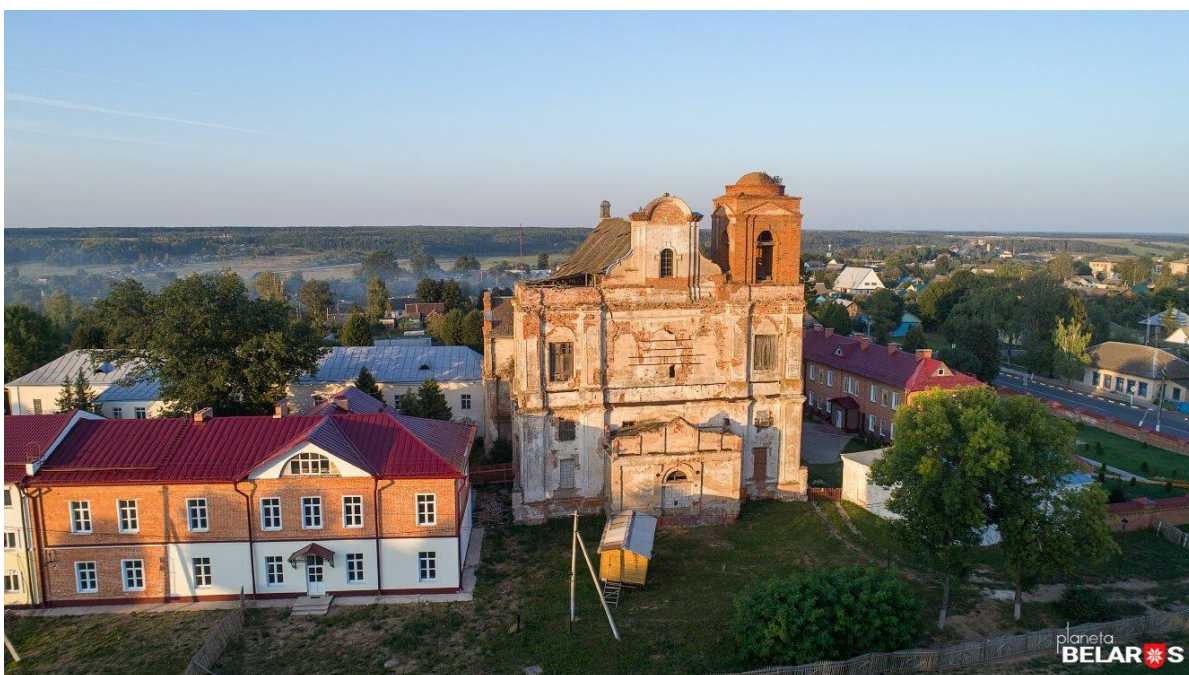
51. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, pohled k hudebnímu kůru. (vlevo)

52. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, pohled do boční lodi. (vpravo)

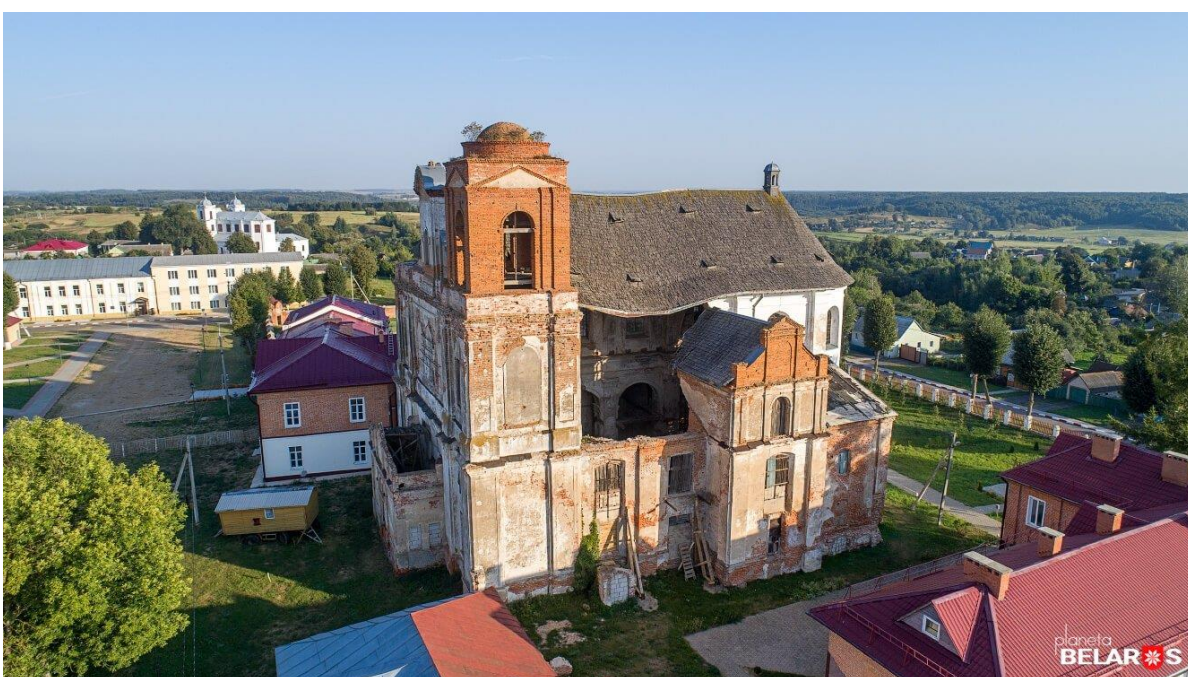

53. Minsk, katedrála Jména Nejsvětější Panny Marie, 1700–1710, pohled do interiéru.

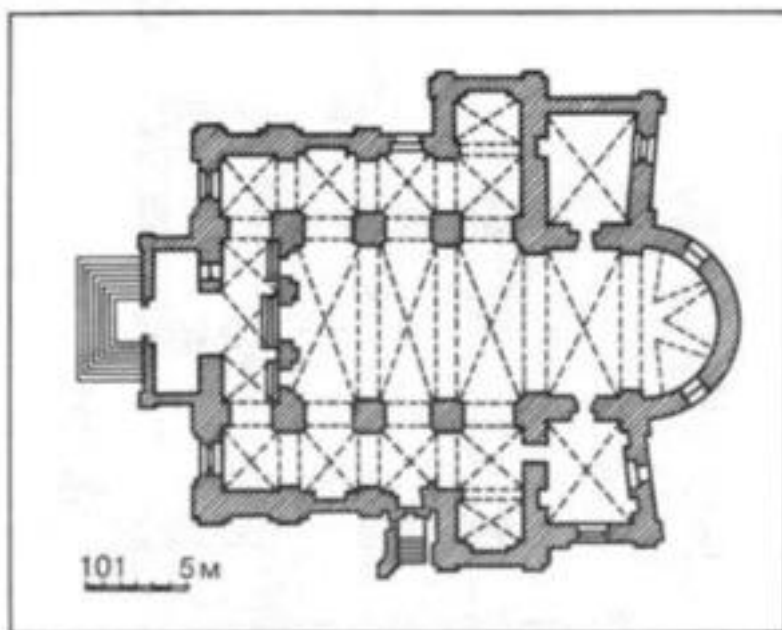

54. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, letecký pohled na hlavní průčelí.

55. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, letecký pohled na jižní boční fasádu.

Мсціслаў. Касцёл Міхаіла Архангела ордэна езуітаў.
План.

56. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, půdorys.

57. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, pohled k hudební kruchtě.

58. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, pohled do interiéru.

59. Mscislavl, kostel sv. Michala Archanděla, 1730–1748, 3D model kostela.

60. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, hlavní dvouvěžové průčelí.

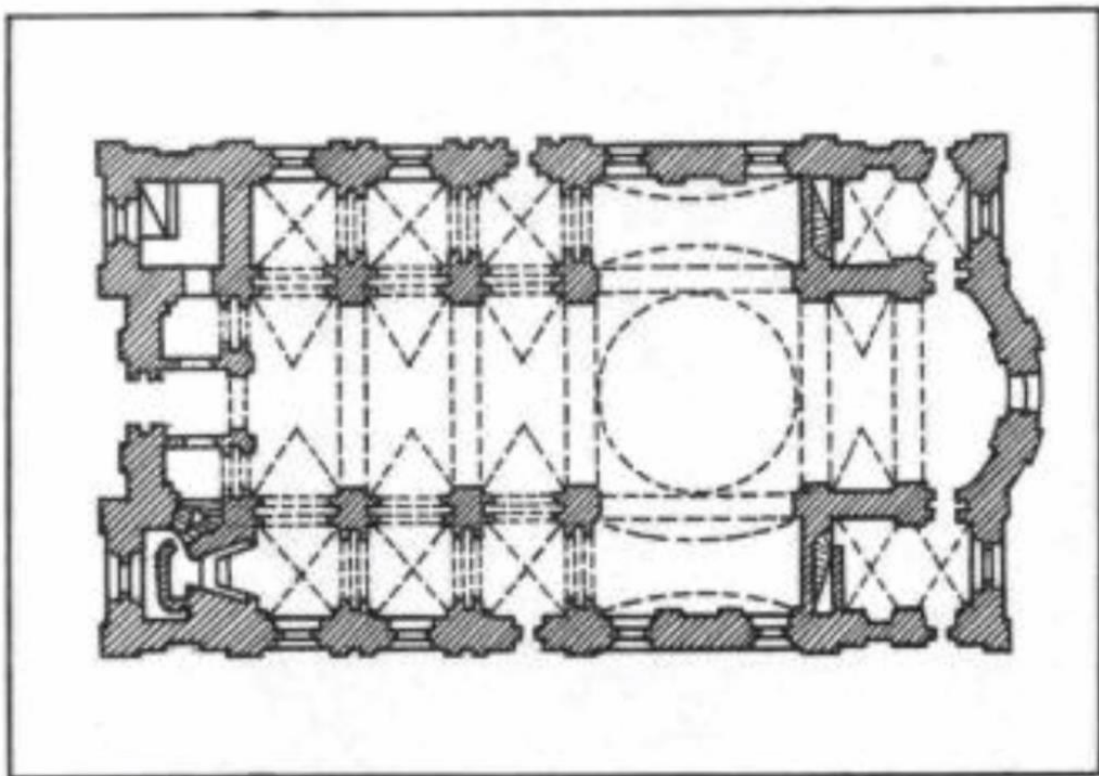

61. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, severní boční fasáda.

62. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, východní pohled.

в. Лучай. Касцёл св. Тадэвуша ордэна езуітаў. План.

63. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, půdorys.

64. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, pohled do presbytáře.

65. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, pohled k hudební kruchtě.

66. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, pohled do kupole.

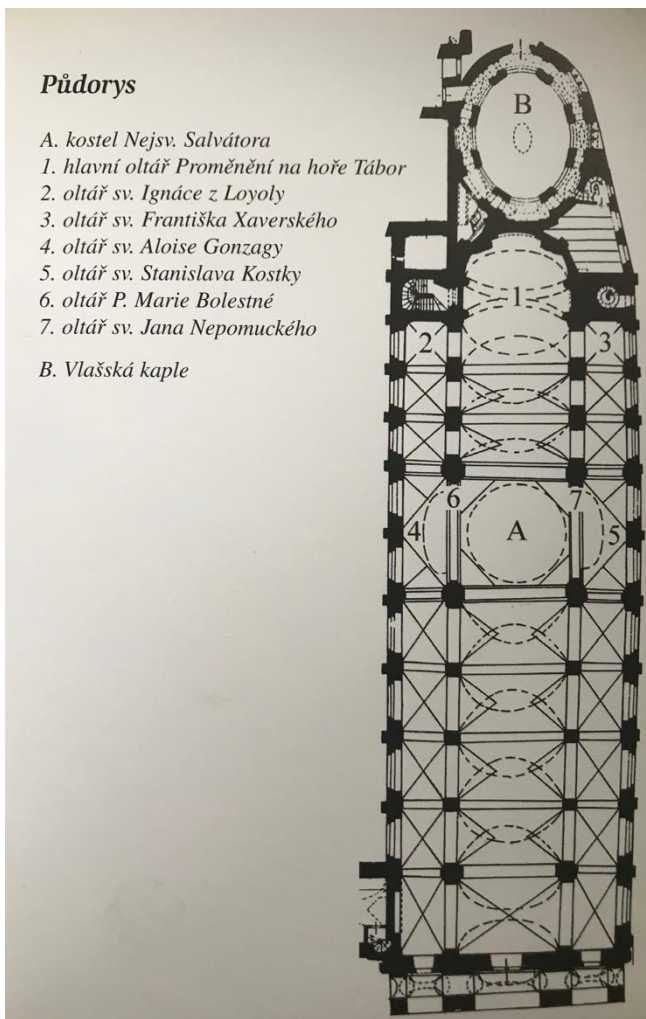

67. Lučaj, kostel sv. Judy Tadeáše, 1766–1777, pohled do interiéru.

68. Praha, Staré Město, Kostel Nejsvětějšího Salvátora, 1578–1602, hlavní průčelí.

69. Praha, Staré Město, Kostel Nejsvětějšího Salvátora, 1578–1602, půdorys.

70. Praha, Staré Město, Kostel Nejsvětějšího Salvátora, 1578–1602, pohled do presbytáře. (vlevo)

71. Praha, Staré Město, Kostel Nejsvětějšího Salvátora, 1578–1602, pohled do boční lodi. (vpravo)

72. Praha, Staré Město, Kostel Nejsvětějšího Salvátora, 1578–1602, pohled k kůru.

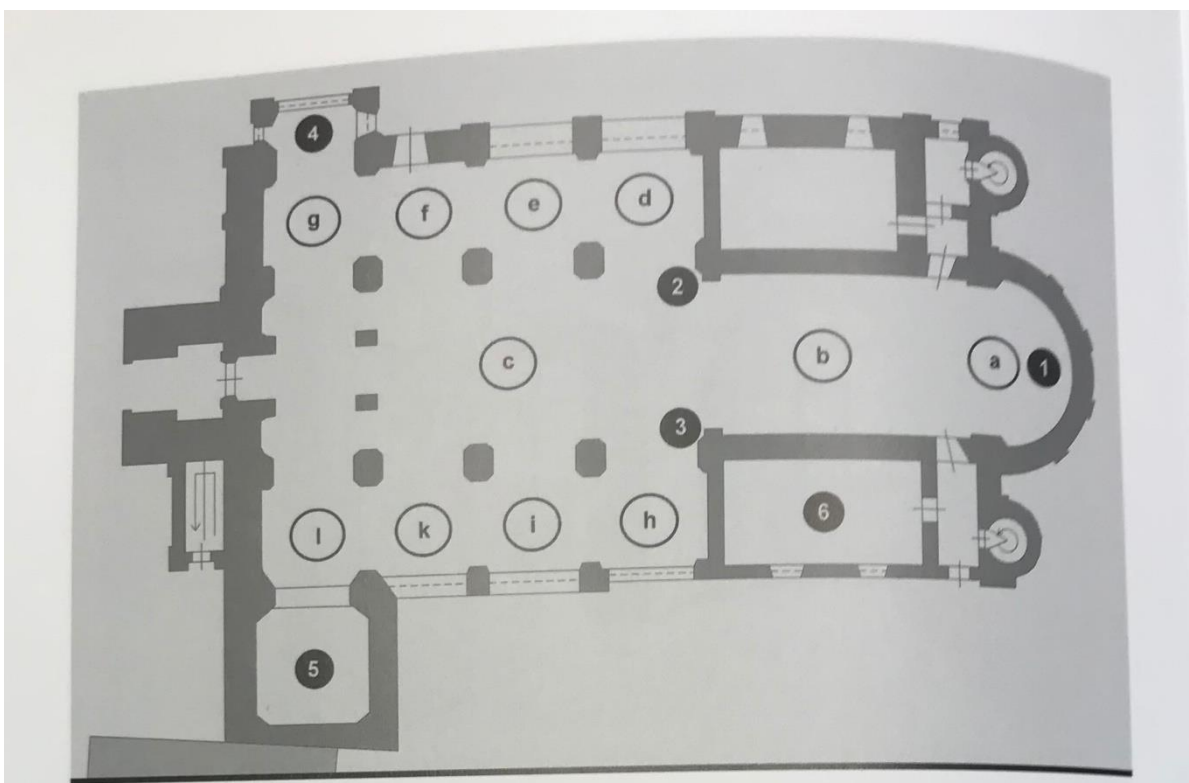
73. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, hlavní průčelí s věží. (vlevo)

75. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, východní pohled. (vpravo)

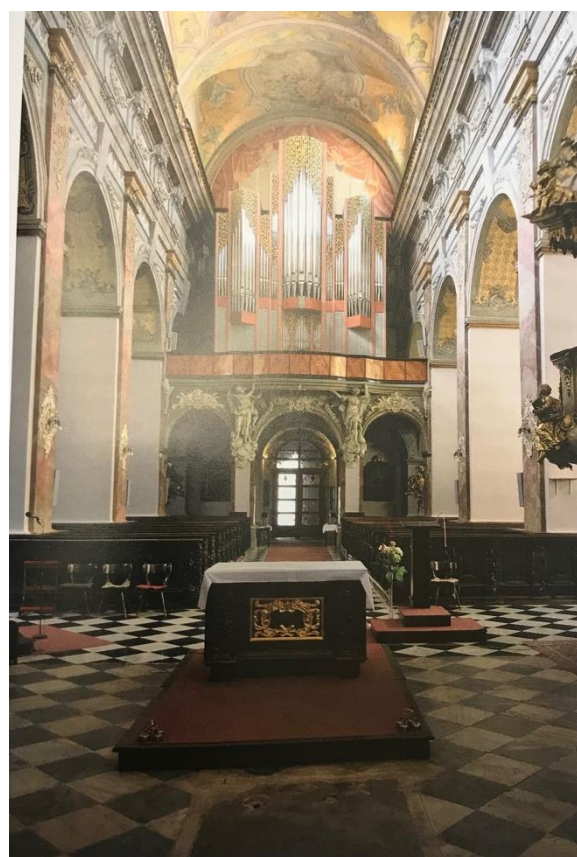
74. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, severní boční fasáda.

76. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, půdorys.

77. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, pohled ke hlavnímu oltáři. (vlevo)

78. Brno, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 1598–1602, pohled k hudební kruchtě. (vpravo)

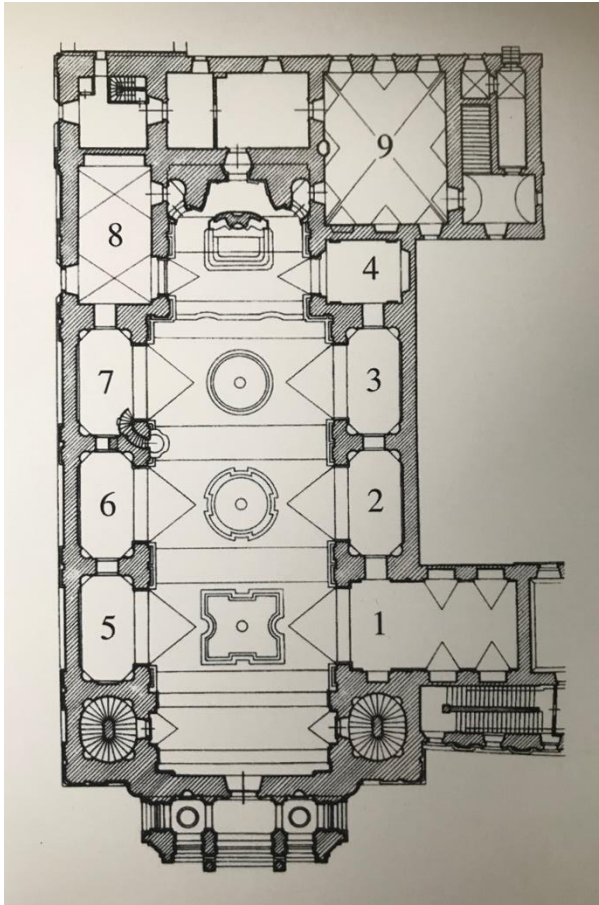

79. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, hlavní průčelí s portikem.

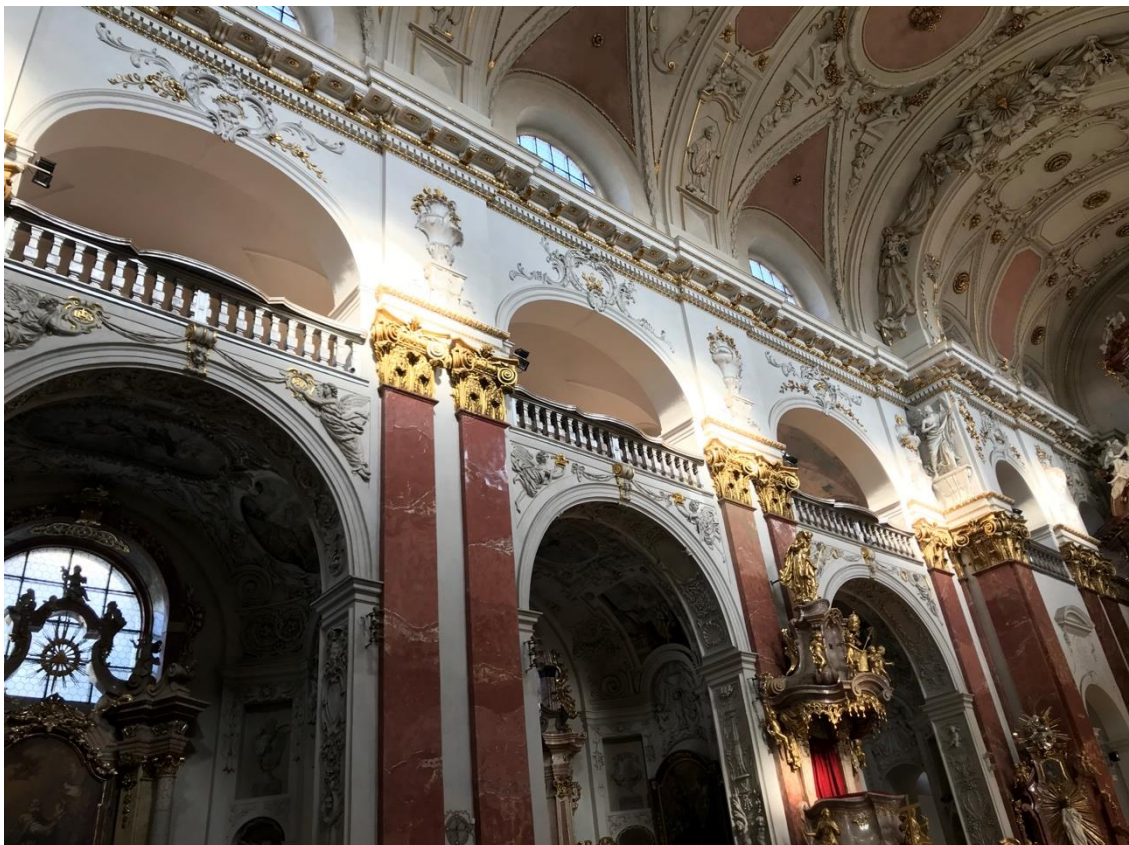
80. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, severní boční fasáda.

81. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, půdorys. (vlevo)

82. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, pohled do presbytáře. (vpravo)

83. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, pohled do interiéru.

84. Praha, Nové Město, kostel sv. Ignáce, 1665–1678, pohled k hudebnímu kůru.

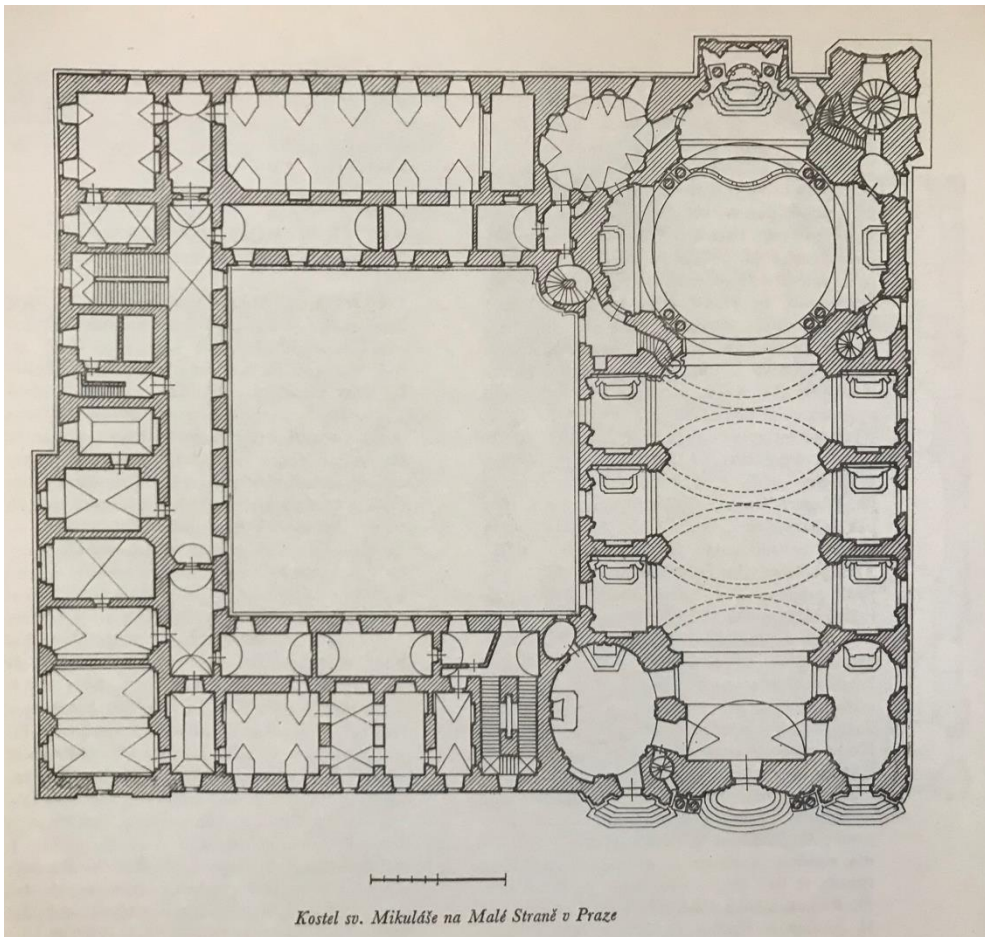
85. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, hlavní zprohýbané průčelí.

86. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, jižní boční fasáda. (vlevo)

87. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, východní pohled na kupoli. (vpravo)

88. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, půdorys.

89. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, pohled k hlavnímu oltáři. (vlevo)

90. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, pohled do kupole. (vpravo)

91. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, pohled do interiéru. (vlevo)

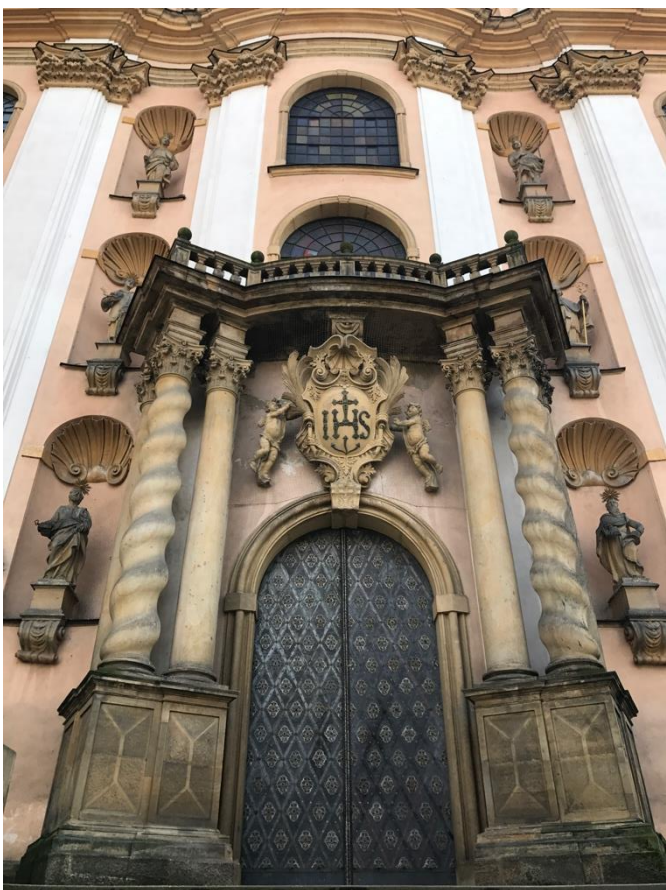

92. Praha, Malá Strana, kostel sv. Mikuláše, 1673–1753, pohled k hudební kruchtě. (vpravo)

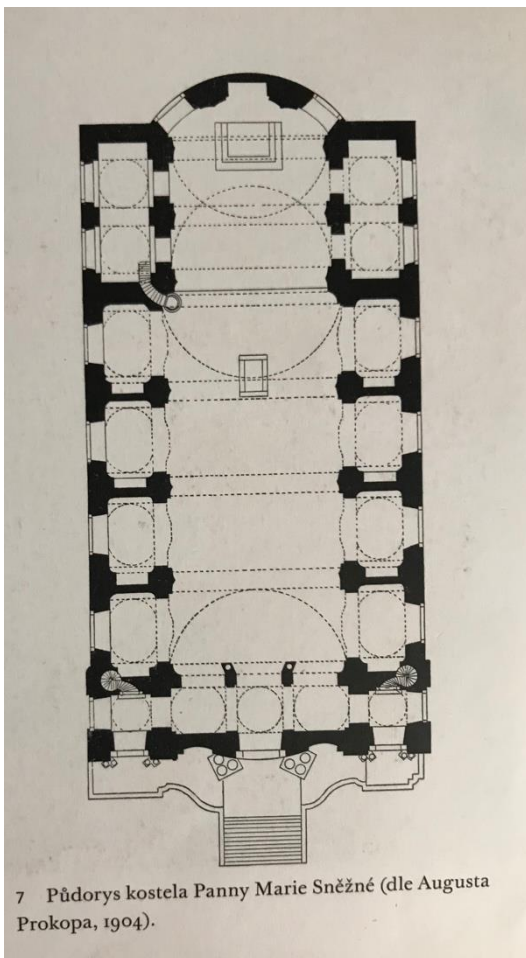

93. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, hlavní zvlňené průčelí.

94. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, prostřední portál na průčelí.

95. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, půdorys.

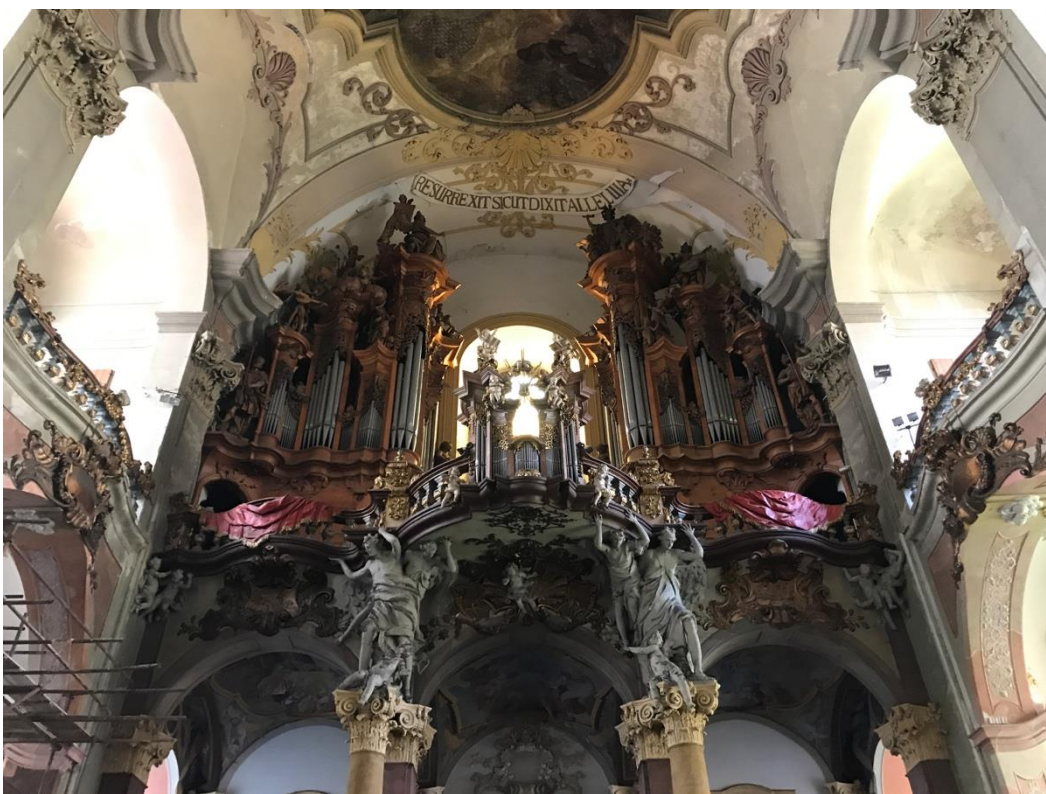

96. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, pohled do presbytáře.

97. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, pohled do interiéru.

98. Olomouc, kostel Panny Marie Sněžné, 1712–1716, pohled k hudebnímu kůru.

12 Anotace

Jméno a příjmení:	Vera Bourtseva
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Rostislav Švácha, CSc.
Rok obhajoby:	2019
Název práce:	Jesuité v Bělorusku
Název v angličtině:	Jesuits in Belarus
Anotace práce:	Předkládaná práce se věnuje jezuitským kostelům vzniklým na území Polsko-litevské unie a Českého království. Zaměřuje se přitom i na vzory těchto staveb, římský kostel Il Gesù a mnichovský kostel sv. Michala. Velký důraz je zde kladen především na komparaci rysů sakrálních staveb běloruských a českých jezuitů.
Klíčová slova:	Architektura, baroko, jezuité, kostel, Bělorusko, Polsko-litevská unie, České království, Řím, kostel Il Gesù, Mnichov, kostel sv. Michala
Anotace v angličtině:	The presented thesis is focused on Jesuit churches in the Polish-Lithuanian Commonwealth, which included the territory of present-day Belarus, and in the Kingdom of Bohemia, as well as on their architectural models, the church of Il Gesù in Rome and the church of St. Michael in Munich. Special emphasis is put on similar and different features of the sacral buildings of Belarusian and Czech Jesuits.
Klíčová slova v angličtině:	Architecture, baroque, Jesuits, church, Belarus, Polish-Lithuanian Commonwealth, Kingdom of Bohemia, Rome, the church of Il Gesù, Munich, the church of St. Michael
Přílohy vázané v práci:	Obrazová příloha 40 s., CD
Rozsah práce:	115 s. (text práce 53 s.)
Jazyk práce:	Čeština